330

GLOBUS

KAREL ČAPEK

DESTINUL UNUI COMPOZITOR

Scriitor de faimă universală, personalitate autentică a literaturii cehe, Karel Čapek (1890—1938) a publicat piese de teatru, romane și nuvele, dintre care cităm: RUR (1920), REȚETA MAKROPOLOS (1922), FABRICA DE ABSOLUT (1922), KRAKATIT (1924), POVESTIRI DINTR-UN BUZUNAR; POVESTIRI DIN CELĂLALT BUZUNAR (1929), HORDUBAL, METEORUL, O VIAȚĂ OBIȘNUITĂ (1933—1934), RĂZBOIUL CU SALAMANDRELE (1936), BOALA ALBĂ (1937), MAMA (1938) etc. Ultimul roman al lui Čapek, rămas neterminat, DESTINUL UNUI COMPOZITOR (Život a dílo skladatele Foltyna — 1939), pune în discuție problemele creației și rolul artistului în societate și întrucît apare după moartea scriitorului dobîndește o semnificație testamentară.

EDITURA UNIVERS

5.00

15

KAREL ČAPEK destinul unui compozitor

1979

KAREL ČAPEK

destinul unui compozitor

Colecția GLOBUS / Editura Univers

COPERTA COLECȚIEI: ION STATE
Grafica: Viorel Popescu. Ilustrația: Done Stan

GLOBUS

KAREL ČAPEK

DESTINUL UNUI COMPOZITOR

Traducere
de
HELLIANA IANCULESCU

EDITURA UNIVERS
Bucuresti
1979

ŠIMEK, JUDECĂTOR LA TRIBUNALUL DISTRICTULUI

1. Un prieten din tinereţe

L-AM CUNOSCUT PE BEDA Polten cînd trecusem puţin de şaisprezece ani — bineînţeles pe atunci semna încă Bedřich Foltýn pe caietele de şcoală. Venisem din altă parte în clasa a şasea a liceului unde învăţa Folten şi întîmplarea care hotărăşte de atîtea ori soarta tinerilor a făcut să mă aşez lîngă el în aceeaşi bancă scrijelită şi stricată.

Îmi aduc aminte de elevul Foltýn din clasa a şasea de liceu de parcă l-aş fi văzut ieri : era un băiat deşirat, cu ten delicat şi cu părul brun-auriu ondulat mărunt de care era din cale afară de mîndru, avea ochii bulbucaţi de miop, albaştri, nasul lung şi bărbia foarte mică, mîini mari mereu asudate cu care nu ştia ce să facă şi în general manifesta şubrezenia dezarticulată a băieţilor la vîrsta pubertăţii. Arăta mereu de parcă ceva l-ar fi ofensat la care el răspundea printr-un dispreţ tăcut şi susceptibil. La prima vedere nu prea mi-a plăcut, dar imediat mi-am dat seama că nu are în clasă nici un prieten şi că evită cu un aer de superioritate orice contact cu ceilalţi băieţi.

Eu nu eram nici pe departe un elev eminent, dar înfruntam măcar şcoala, învăţătura şi profesorii

cu o îndărătnicie posacă : eram un băiat aproape scund, șchiop și urît, neajunsuri ce îmi imprimaseră sentimentul agresiv de a nu capitula. Poate de aceea am trecut prin școală cu chiu cu vai, cu numeroase cicatrice, dar totuși cu capul sus. Cu Foltýn era mai rău : dorea cu înfocare să se remarce, dar era în același timp un timid iremediabil ; acasă tocea ca un nebun, dar la școală cînd îl scoteau la lecție, bărbia începea să-i tremure și nu putea să scoată un cuvînt, înghițind nervos în sec pînă ce i se vedea mărul lui Adam zvîcnind în gîtul lung și slab.

— Foltýn ia loc, îi spunea profesorul printre dinți aproape cu dezgust. Ar fi mai bine să te ocupi de matematică decît de frizură.

Foltýn se așeza distrus, înghițea în sec ; ochii de un albastru spălăcit i se umpleau de lacrimi, iar buzele i se mișcau necontenit de parcă abia atunci formula răspunsul corect. Ca să nu arate că e pe cale să izbucnească în plîns se încrunta ofensat și lua un aer groaznic de îngîmfat ; în felul acesta lăsa să se înțeleagă că disprețuiește cu înverșunare nota patru pe care a căpătat-o, profesorul, matematica și în general întreaga școală. Profesorii nu îl iubeau deloc și îl necăjeau ori de cîte ori aveau prilejul. Mi-era milă de el cînd îl vedeam stînd lîngă mine cu bărbia care-i tremura și cu mărul lui Adam zvîcnind și încercam să îi suflu. La început cine știe de ce s-a simțit ofensat.

— Păstrează-le pentru tine, da ? îmi șopti, furios cu ochii plini de lacrimi, într-o zi, cînd profesorul nostru de latină îi spuse să se așeze după

ce-i dăduse o notă proastă. Eu nu cer nimănui nimic.

În curînd însă s-a deprins cu ideea că îl ajut : continua să învețe cu mai multă conștiinciozitate și rîvnă decît mine, era dotat și deosebit de receptiv, dar îi lipsea orice încredere în sine sau cam așa ceva ; eu nu știam nimic ca lumea, dar aveam mai mult curaj. Pe scurt Foltýn se bizuia pe mine ba chiar începuse să accepte totul ca un serviciu firesc ce i se cuvine ; îl jigneam de moarte cînd uneori nu îi scriam tema și își lua un aer atît de trufaș și de nenorocit totodată încît mai că nu îi ceream iertare. Și astfel îl serveam în continuare.

După cîte știu era ca și mine dintr-o familie nevoiașă ; tatăl lui trebuie să fi fost un fel de conțopist sau așa ceva. Locuia la o mătușă, o fată bătrînă care aparținuse elitei locale de odinioară, dar care dumnezeu știe din ce trăia, poate închiria camere ; dar cum poate trăi cineva din chiria unui student sărac nu pot să pricep. Îmi amintea întotdeauna de o molie care se hrănește cu pelerine și șaluri vechi de lînă. Îl adora nespus de mult pe Bedříšek al ei — cum îi spunea — și îl răsfăța așa cum se poate într-o asemenea mizerie.

— Pe Bedříšek îl persecută, se văita ea, fiindcă este mult mai înzestrat decît ei ; într-o zi le va arăta el de ce este în stare și toți se vor rușina.

— Nu-mi pasă de ce gîndesc oamenii despre mine, mătușico, răspundea Fricek îndurerat și trufaș, scuturîndu-și pletele îngrijite. Dacă n-ar fi fost tata, de mult aș fi fugit de la școala aceea

tîmpită. Știu eu ce-aș face de-ar rămîne toți cu gura căscată !

Veneam la ei să fac temele cu Fricek. Locuiau într-o cămăruță și o bucătărioară ; o jumătate din cameră era ocupată de un pian care scîrțîia plăcut, amintire a timpurilor cînd mătușica cu părul cîrlionțat — după cum o arăta o veche fotografie — învăța să cînte *Rugăciunea fecioarei* și *Clopotele de seară*. Încetul cu încetul am început să ne împrietenim mai îndeaproape așa cum se întîmplă băieților la vîrsta pubertății. Formam o pereche bizară : el prea înalt și slab cu obraji de fată, ochii albaștri și părul lînos, auriu de berbec, eu bondoc, negricios, cu părul pieptănat perie, — sigur că această pereche făcea să rîdă toată clasa. Odată eram la ei și ne povesteam de cîte în lună și în stele ; se lăsa seara, focul dogorea în cămin, iar pe mine aproape mă durea inima de o emoție excesivă, neașteptată și necunoscută, ce mă cuprinsese. Fricek tăcu deodată, trecîndu-și mîna lungă și palidă prin păr :

— Așteaptă o clipă, îmi șopti misterios, dispărînd în bucătărie.

După o clipă se întoarse ; îmbrăcase un fel de jachetă violetă de mătase și pășea ca un somnambul de parcă ar fi plutit. Fără să scoată un cuvînt, ridică capacul pianului, se așeză pe un taburet și începu să improvizeze. Știam că învață să cînte la pian, dar ceea ce vedeam era o surpriză pentru mine. Fricek cînta, trecînd de la o melodie la alta, cu capul dat pe spate și cu ochii închiși, apoi se apleca din nou pînă la claviatură de parcă se frîngea, iar clapele abia murmurau sub degetele sale. De îndată ce melodia creștea se

îndrepta și el de parcă acel forte l-ar fi înălțat și purtat cu sine ; apoi bubuia un ultim acord triumfal și din toate puterile, aruncîndu-și capul pe spate ; rămînea așa cu ochii săi visători, larg deschiși, de parcă privea în altă lume și respira greu, istovit, pînă ce se stingea ultima notă.

Eu nu înțeleg muzica ; flașneta mă poate emoționa la fel de mult ca și muzica sferelor, dar sînt incapabil să apreciez care e mai bună. Extazul muzical al lui Foltýn aproape mă înspăimînta : îmi era puțin rușine fără să știu de ce, dar eram în același timp copleșit.

— A fost minunat m-am pronunțat eu cunoscător. Fricek păru că se trezește dintr-un vis, își trecu mîna peste frunte și se ridică.

— Scuză-mă, se dezvinovăți el, dar cînd mă cuprinde asta trebuie... Este ceva mai puternic decît mine.

— Și de ce-ți pui jacheta asta violetă ? i-am spus.

Fricek dădu din umeri.

— O îmbrac întotdeauna cînd cînt. Fără ea nu pot să creez, înțelegi ?

Nu înțelegeam nimic, dar nu eram tocmai sigur că aceasta nu are o anumită legătură cu muzica. Foltýn s-a apropiat de mine, întinzîndu-mi mîna.

— Ascultă Šimek, nu sufli nimănui o vorbă. Asta e secretul nostru.

— Ce secret ? am întrebat eu fără să înțeleg.

— Că sînt artist, îmi șopti Foltýn. Știi băieții și-ar bate joc de mine, iar profesorii ar fi și mai porniți... Și așa știu că nu dau doi bani pe învățătura lor în clasă... Nu poți să-ți închipui cît de umilit sînt cînd trebuie să tocesc cuvintele și

formulele lor. Eu stau acolo în clasă și aud muzică... muzică.

— Și de cînd știi că ești artist ?

— De multă vreme. Cu doi ani înainte am fost la un concert. A fost ceva extraordinar. Omul acela cînta pînă ce părul îi cădea pe clape... Acolo am înțeles. Așteaptă, șopti misterios, pune-mi mîna aici pe tîmple. Nu simți nimic ?

— Ce ? am întrebat eu cu mirare. Degetele mele simțeau numai părul lui ondulat și des ca blana unui pudel.

— Nu simți ce tîmple proeminente am ? Acesta este semnul unui talent muzical anormal. E un lucru de altfel cunoscut adăugă el cu nonșalanță. La fel ca și extensia degetelor. Eu pot să cuprind zece clape ca pe nimic. Crede-mă, vreau să am certitudinea că voi ajunge undeva în artă. Și simt asta, Šimek, o știu cu siguranță.

Îmi aduc aminte de parcă s-ar fi întîmplat ieri. În camera mătușii se lăsase întunericul și numai din timp în timp se aprindea cîte o scînteie cînd un cărbune incandescent cădea sub grătar. Stăteam mînă în mînă ca doi băieți sărmani și speriați ; mîna lui era neplăcut de rece și de umedă, dar în clipa aceea i-o strîngeam subjugat cu inima plină de dragoste și înflăcărare.

— Fricek, șopteam, Fricek.

— Spune-mi Beda, m-a corectat Foltýn delicat, dar nu în clasă, numai între noi, știi ? Acesta e numele meu de artist : Beda Folten. Nimeni nu trebuie să știe. Beda Folten, repetă el cu încîntare. Și tu ce pseudonim ți-ai alege ?

— Šimion, am răspuns fără ezitare. Spune-mi, Beda, tu nu scrii versuri ?

— Versuri, răspunse cu o voce nesigură. De ce aș scrie... Tu scrii ?

— Scriu. Și așa dădusem la iveală ceea ce de cîteva clipe mă rodea cu gelozie. Să nu crezi, Fricek, că numai tu ai marele tău secret și am adăugat cu modestie. Deocamdată n-am decît cîteva caiete.

Fricek îmi trecu mîna pe după gît.

— Deci tu ești poet. Vezi, nu mi-aș fi închipuit — Šimone, îmi arăți poeziile tale ?

— Da, poate într-o zi, am mormăit eu încurcat. Dar tu de ce nu scrii ?

Fricek își aținti privirea în întuneric.

— Eu ? E ceva curios, dar eu uneori gîndesc în versuri ; încep deodată să îngîn ceva pentru mine și apare cîte o poezie. Eu n-aș avea timp să aștern cuvintele pe hîrtie ; ele răsună în mine și dispar de la sine.

Mă necăjea puțin că el are atîta ușurință ; eu îmi elaboram versurile cu trudă, cu sudori de sînge, mușcînd tocul și ștergînd cu furie ceea ce scrisesem ; asta se întîmpla pesemne, fiindcă eram un băiat de proletar, o fire încăpățînată și posomorîtă căruia îi lipsea poate acea gingășie interioară autentică ? Niciodată nu-mi făcusem iluzii despre versurile mele ; dar acum începusem să mă frămînt că poate nu am nimic comun cu poezia și că mă forțez numai să scriu versuri. Astăzi știu că totul nu era decît o exaltare a adolescenței ; băieții de astăzi depășesc această criză a vîrstei mai degrabă prin sport și cinism, dar în tinerețea mea nu se făcea mult sport, iar această transformare se petrecea mai curînd pe plan spiritual și

moral ; aproape jumătate din elevii clasei scriau versuri în taină. Ei, dar am renunţat repede ca şi ceilalţi ; e adevărat că mai tîrziu am publicat ici şi colo cîte o poezioară, dar despre ele nimeni nu mai ştie nimic — nici măcar eu. Mă gîndesc numai cît de stîngace şi de juvenile trebuie să fi fost versurile mele scrise în clasa a şasea.

— Ştii, de pildă, asemenea versuri, se auzi vocea lui Fricek din întuneric : „Stăteai goală în luminişul argintiu de mesteceni".

Am roşit chiar şi pe întuneric.

— Tu ai văzut...

— Sigur că da.

— Unde ?

— Nu pot să-ţi spun. Se numea Manuela. Îşi trecu mîna prin păr. Nu poţi să-ţi închipui Şimone, prin cîte am trecut eu. Un artist trebuie să trăiască cumplit de intens. Eu cunosc deja atîtea femei...

— Aici ? am izbucnit eu sceptic.

Mi se părea curios ; cunoşteam totuşi sfiala şi timiditatea lui Fricek în contact cu ceilalţi.

— Nu, la noi acasă. La noi se află castelul unui conte şi ştii, tatăl meu este intendentul lui. Într-o seară, contesa m-a auzit improvizînd la pian... şi de atunci mă invită la castel. Mestecenii sînt cei din parc, înţelegi ?... Eu am cheia de la parc, cheia mea personală. Aici, ei aş ! Aici n-aş vorbi cu nimeni... Asta nu e un loc pentru mine. Acolo la castel au un clavecin vechi de mai bine de două sute de ani şi cînt la el ; în salonul roşu ard numai lumînări în sfeşnice de argint... Contesa ete o muziciană extraordinară ; îmi trece mereu mîna prin păr. Şi Fricek suspină voluptos.

— E frumoasă ? Aici în întuneric şi la distanţă totul mi se părea posibil.

— Este o frumuseţe matură, admise Foltýn cunoscător. De fapt... dau lecţii de pian fiicei sale care a fost educată într-o mănăstire spaniolă.

— Ea este cea care se numeşte Manuela ?

— ...Nu. O cheamă Isabel Maria Dolores. Dar, omule, este încă un copil, are doisprezece ani, spuse cu îngăduinţă bărbătească. E adevărat, cred că s-a îndrăgostit de mine ; dar, eu, ştii... Strînse din umeri. Contele are atîta încredere în mine. Este un lucru serios. N-am sărutat-o decît o singură dată, dar n-ai idee ce foc e în ea. Dar ce ? Artistul nu este obligat de nimeni. Dreptul său la viaţă e nelimitat ; doar el se inspiră numai din ce a trăit... E un lucru mare să fii artist ! Šimon, jură-mi că nu spui nimănui... despre contesă şi în general despre tot. Pe cuvînt de onoare ?

— Pe cuvînt de onoare ! Mîna lui era mai rece şi mai umedă ca de obicei şi tremura de emoţie. Şi ca să ştii... ca să ştii... contesa mi-a dăruit şi ea dragostea ei. Tu eşti poet, Šimone, tu poţi să înţelegi... Nici ţie nu-ţi pasă de prejudecăţi, nu-i aşa ? Dacă ai şti cît de frumoasă poate fi Isabela ! Šimek, tu n-ai idee ce viaţă dublă duc, mă ştii numai de la şcoală ; ca să ştii, eu... eu trăiesc ca un artist, înţelegi ? Nebuneşte,... dezlănţuit... cu toţi nervii. În timp ce vorbea îşi închidea şi îşi deschidea spasmodic mîinile sale mari de adolescent de parcă ar fi prins ceva cu ele. Eram pus în încurcătură şi gata să cred poveştile cele mai romantice din lume, dar aveam sentimentul chinuitor a ceva nenatural şi ireal şi în acelaşi

timp mă ruşinam teribil pentru lipsa mea de fantezie şi de încredere în prietenul meu.

— Spune mai departe, am mormăit eu morocănos.

— După cum îţi spuneam, izbucni Fricek cu înfrigurare, cel mai bine creez cînd sînt pe cale să trăiesc nişte sentimente profunde. O mare dragoste... sau un mare păcat. Şi asta face parte din artă — ai cunoscut şi tu asta, nu ? Trebuie să-mi povesteşti într-o zi, tot ce ai trăit în viaţa ta de poet. Dar muzica este ceva mai mult, muzica este... inefabilul din noi, înţelegi ? Ştii, Šimon — eu sînt un temperament dionisiac. Eu sînt — aşteaptă o clipă, spuse deodată cu o altă voce. Vine mătuşa.

Domnişoara bătrînă deschise uşa bucătăriei şi intră ţinînd în mînă o lumînare aprinsă.

— Băieţi, băieţi, voi staţi aici pe întuneric ?

— Repetam numai la istorie, mormăi Fricek, clipind din ochii săi de miop, orbiţi de lumină.

Cu gîtul său lung şi alb şi cu bărbia teşită îmi păru deodată un gînsac jignit şi succeptibil.

Era între noi o prietenie pe viaţă şi pe moarte ; prima mare prietenie este ceva aproape la fel de mare şi de frumos ca prima dragoste. Aveam rolurile bine stabilite ; Foltýn era un temperament dionisiac, debordînd de elanuri şi vise, dezlănţuit, orgiastic şi extaziat ; îşi lăsase să-i crească chica ca un Papuaş şi umbla cu şapca în mînă şi pletele îngereşti răvăşite de vînt. Spre marea mea mulţumire pentru mine s-a găsit un temperament hefaistic ; eram un băiat oacheş şi ciufulit, îmi făuream versurile pe nicovală şi întruchipam forţa cumpătată, banală, aspră şi sceptică ; ba chiar mă sileam să şchiopătez, ca Hefaistos. Aşa pierdeam vremea, hoinărind prin orăşel şi prin împrejurimile lui ca două divinităţi ; nutream un dispreţ fără margini pentru toţi ceilalţi Beoţieni şi Feacieni, seara, întîlneam pe promenadă nimfe sfioase sau bacante pasionate şi uneori ne furişam în apropierea localului rău famat al oraşului pentru ca să zărim, cu inima bătînd, măcar printr-o crăpătură a uşii, luminiţa roşie din grota lui Venus.

Ce reprezenta în faţa acestei beţii antice un doi luat la greacă şi latină ! La şcoală Dionisos o scălda disperat, cu mărul lui Adam zvîcnind şi cu bărbia tremurînd în timp ce Hefaistos mohorît vîna cu înfrigurare, pe sub bancă, frînturi de cunoştinţe din manualele de şcoală sau din traducerile prohibite. În sfîrşit Dionisos se prăbuşea în tăcere din cauza verbelor neregulate, aşezîndu-se cu ochii plini de lacrimi şi cu o demnitate rigidă în timp ce Hefaistos îi strîngea pe sub bancă ferm şi devotat mîna asudată.

Dar zeii nu sînt cruţaţi de invidie. Toată plebea din clasa a şasea urmărea cu o bucurie răutăcioasă ciocnirile noastre cu scorpiile de profesori ; la ce altceva se pot aştepta zeii din partea Mirmidonilor săraci cu duhul ! O singură dată Dionisos a înfruntat eroic această lume mărginită care nu îl înţelegea şi care îl persecuta ; aceasta s-a întîmplat într-o zi, cînd profesorul nostru de ceha, un tip chel, s-a oprit lîngă el, zicîndu-i cu un ton de dojană :

— Foltýn, Foltýn cînd o să mergi să-ţi tunzi chica ca să se aerisească ceea ce ai în cap în loc de creier !

Fricek s-a înroşit, atunci, a sărit în picioare şi cu ochi arzători a lovit cu pumnul în bancă.

— D-le profesor, strigă el cu o voce isterică, tremurătoare, sîntem la liceu şi nu la frizer ! Nu vă interesează frizura mea şi vă interzic să vă legaţi de ea !

Această replică i-a adus o admonestare din partea directorului pentru impertinenţă, iar Fricek deveni pentru un timp eroul liceului. Dar el îşi apăra dreptul de a purta plete de artist, ba chiar îşi completa ţinuta, legîndu-şi o cravată în acelaşi stil ; acum profesorii îl lăsau în pace chiar şi atunci cînd în timpul lecţiei îşi trecea pieptenul ostentativ prin pletele sale.

După un timp m-am despărţit de Fricek — aceasta s-a întîmplat de fapt datorită versurilor mele. A insistat atît de mult să i le dau încît, într-o zi, i-am dus cu destulă neplăcere şi ezitare caietele mele mînjite şi acoperite de un scris des ; încă pe atunci simţeam aversiune să mă produc în faţa cuiva. Nu am vrut să îl întreb ce părere are despre versurile mele, iar el singur nu a adus vorba despre ele. Pînă cînd după mai multe luni i-am amintit în treacăt că ar putea să mi le înapoieze.

Fricek a părut surprins.

— Care versuri ?

— Caietele acelea pe care ţi le-am împrumutat.

— A, da, îşi aduse aminte Fricek, simţindu-se jignit. Ţi le aduc mîine dacă n-ai încredere în mine, bombăni el şi se îngîmfă cu un aer de reproş.

Mergeam mai departe fără să schimbăm o vorbă ; Fricek fornăia indignat şi dădea din cap ca un om care s-a lovit de o dureroasă lipsă de

înţelegere şi de ingratitudine. Se opri brusc şi îmi întinse o mînă rece.

— Salut, eu mă duc.

— Stai, te rog, ce ţi-am făcut ?

— Nimic, zise pe un ton respingător, înghiţindu-şi lacrimile. Eu... eu vroiam să pun pe muzică unele versuri de-ale tale, iar tu... de parcă aş fi vrut să ţi le fur !

— Dar nu mi-ai spus nimic despre intenţiile tale.

— Vroiam să-ţi fac o surpriză. Aproape am terminat poezia aceea care începe cu : „Din nou singur, din nou singur sub cerul înnegurat".

I-am strîns braţul plăpînd.

— Nu trebuie să te superi, Fricek, n-aveam habar de nimic. Mă bucur atît de mult că unele poezii ţi-au plăcut cît de cît, mai ales că nu mi-ai vorbit niciodată despre ele.

— Eu sînt atît de obsedat de... îmi sună mereu în minte iar tu... Un artist nu s-ar fi purtat aşa ! strigă el cu o voce plîngăreaţă. N-ai de loc încredere în mine. N-ai teamă, îţi voi înapoia caietele. Nu am nevoie de nimeni. Pot trăi singur.

Şi ca din senin se răsuci pe călcîie, îndepărtîndu-se în direcţia opusă. L-am ajuns din urmă şi i-am vorbit mai mult de o oră : că nu m-am gîndit în felul ăsta, că îşi poate păstra caietele mele, cît timp vrea...

— Nu ar fi trebuit de loc să spui asta, Šimek, repetă el rănit. Ştii doar că sînt un boem... Cum pot eu să ţin minte cui şi ce trebuie să-i aduc ! Aşa se întîmplă omului cînd se adună cu oameni care... care nu sînt de nivelul lui.

Pe scurt ce era de făcut, între noi tot farmecul dispăruse. Fricek aproape că nu vorbea cu mine. Era tocmai perioada examenelor semestriale, iar Foltýn culegea doi după doi ; zadarnic încercam să îi suflu, refuza cu îndîrjire să ia în seamă ajutorul meu și se așeza, înghițind din greu, cu lacrimi în ochi și o expresie tragică de reproș ; avea scris pe vîrful nasului, de-a dreptul patetic, că numai eu sînt vinovat de toate. În primul semestru din clasa a șaptea a căzut la trei materii ; pălise în fața carnetului de note, iar bărbia începuse să-i tremure jalnic, dar mi-a întors spatele cînd am vrut să-i zic să nu-și facă sînge rău din atîta. Este numai vina ta, părea să spună spatele lui ce se cutremura din cauza plînsului cu sughițuri pe care și-l înăbușea. Îmi părea nespus de rău de el... și de mine însumi.

Curînd după aceea Fricek a legat o nouă și mare prietenie. De data asta cu premiantul clasei noastre, un elev model și preferatul profesorilor : un băiat delicat, palid și firav, frumos ca o fetiță, îngrijit și elegant... În clasă trecea drept fricos și colegii încercau pentru el un ușor dispreț și o oarecare neîncredere în perfecțiunea lui de școlar. Cum s-au împrietenit și ce i-a legat unul de celălalt nu știu ; eu însă eram gelos cu disperare și turbare, poate fiindcă în adîncul sufletului tînjeam să devin prietenul acestui Adonis desăvîrșit al clasei noastre. Mă simțeam nespus de nefericit și părăsit cînd îi vedeam pe cei doi, plimbîndu-se împreună. Odată am strigat dinadins grosolan în urma lui Fricek.

— Ai face mai bine să-mi aduci caietele !

Fricek nu mi-a răspuns, exprimîndu-și disprețul doar printr-o ridicare de umeri. A doua zi, în timpul lecției, păli de moarte și se ridică în picioare, bîjbîind de parcă îi venea să leșine.

— Ce ai, Foltýn ? l-a întrebat profesorul.

— Mă scuzați, domnule profesor, răsuflă Foltýn, nu mai pot sta aici. Šimek pute.

Am roșit de parcă m-ar fi pălmuit.

— Nu e adevărat, m-am apărat eu scos din fire de rușine și ofensă. Să spună ceilalți...

— Miroase a nespălat, a repetat Fricek categoric.

Profesorul se încruntă.

— Așezați-vă, atunci, în altă parte și nu mai întrerupeți ora... !

Foltýn și-a adunat cărțile și cu un mic surîs triumfător s-a mutat, mergînd în vîrful picioarelor, lîngă prietenul său, premiantul clasei ; era în al noulea cer. De atunci n-am mai vorbit cu el. Iar caietele nu mi le-a înapoiat.

Nu știu dacă amintirile mele despre Beda Folten nu sînt marcate de această întîmplare care pe atunci m-a rănit și m-a umilit atît de îngrozitor. Astăzi profesia de judecător m-a învățat să privesc comportarea semenilor mei cu mai multă îngăduință și mai ales nu iau în tragic minciunile și înșelăciunile tinereții ; m-am deprins să nu văd în tinerețe decît un grad atenuat de responsabilitate penală. Pe atunci însă eram teribil de distrus ; vroiam să mă arunc în rîu sau să-mi iau cîmpii. Astăzi aș putea spune că Foltýn vroia poate să se așeze lîngă premiantul clasei care putea să îl ajute mult mai eficace și mai sigur decît putea s-o facă un elev atît de mediocru ca mine. De

asemenea e adevărat că notele lui Fricek s-au îmbunătăţit din acel moment. Dar poate era ceva mai mult între ei, interese comune şi pasionate, sau una din acele prietenii exaltate cum se întîlnesc la această vîrstă. Îmi aduc aminte că odată au fost convocaţi amîndoi la director : a fost o anchetă confidenţială ; dar despre ce s-a discutat de fapt, nu s-a aflat niciodată în clasă.

Nu pot să pretind că în urma acestor experienţe din adolescenţă aş cunoaşte cu adevărat caracterul lui Bedřich Foltýn ; viaţa şi meseria m-au deprins cu o anumită prudenţă în aprecierea sufletului uman. Astăzi aş rezuma constatările mele cam în felul următor : băiat hipersensibil, ambiţios şi puţin răsfăţat cu înclinaţii artistice şi poate cu un talent muzical real — nu sînt eu cel în măsură să aprecieze aceasta ; vanitate dusă pînă la megalomanie şi dublată de un complex de inferioritate socială şi fizică resimţită dureros şi de neîncredere în sine ; înclinaţie sporită către ipocrizie şi lăudăroşenie, neobişnuită de altfel la această vîrstă. În condiţii normale ar fi putut să devină într-adevăr un bărbat, fără îndoială, puţin dotat pentru acţiune, dar animat de preocupări nobile şi superioare mediocrităţii. Înclinaţie evidentă spre voluptăţile intelectuale. Tip astenic şi sentimental. Aceasta este tot ce pot să declar cu certitudine.

DOAMNA JITKA HUDCOVÁ

II Ariel

L-AM CUNOSCUT PE DOMNUL Beda Foltýn pe cînd era în clasa a şaptea de liceu. Şi fiindcă într-un mic oraş nu se poate întîmpla altfel, nouă fetişcanelor ne-a stîrnit interesul de timpuriu, chiar dacă numai de la distanţă. Noi îl numisem „frumosul din a şaptea“ şi sporovăiam pe seama lui că dispreţuieşte fetele şi cîte şi mai cîte, ceea ce era pentru noi un motiv în plus de curiozitate.

Avea un păr ondulat splendid, ochii mari, de un albastru senin şi o siluetă zveltă, mai degrabă subţire ; umbla cu un aer visător, cu ochii pierduţi în depărtări, cu şapca în mînă şi pletele blonde în vînt. Nouă liceenelor ne plăcea nespus de mult ; aşa şi nu altfel ne închipuiam că arată un poet. La vîrsta aceea ingrată şi pe timpurile de-atunci aceasta însemna ceva. Fetele de astăzi — văd bine după fiica mea — au idealuri cu totul diferite, mai puţin nesăbuite şi mai puţin sentimentale. Poate că aceasta reprezintă un progres ; dar eu cred că nu îl înţeleg.

Ne-am cunoscut la cursul de dans ; am fost prima dansatoare pe care a invitat-o domnul Foltýn. Îl văd pînă şi azi cum s-a înclinat stîngaci

în fața mea ca un cocostîrc, mormăindu-și numele. Cred că eram la fel de încurcată ca și el, dar sper să nu se fi văzut atît de mult. Trebuie să spun că nu a fost niciodată un bun dansator ; imediat după primii pași s-a posomorît și a început să bombăne că nu poate să sufere dansul, că nu suportă zdrăngăneala la pian, adăugînd imediat :

— Domnișoară, vă place muzica ?

Pe atunci eu mă luptam cu disperare cu metoda de pian a lui Fibich-Malatov și detestam muzica din tot sufletul, dar fără să ezit, am afirmat că ador muzica mai mult decît orice pe lume. Astăzi mă minunez de ce tinerilor le place de fapt atît de mult să mintă. Domnul Foltýn parcă radia.

— Ei, atunci ne vom înțelege bine, spuse el cu înflăcărare și mă călcă pe picior.

În clipa aceea mi-a displăcut îngrozitor, poate și fiindcă mi-am dat seama că mint ; mi se părea că are nasul prea lung, bărbia prea mică, mîinile prea mari — și nici eu nu mai știu ce. Cu această puternică repulsie a început prima mea dragoste ; pînă la el mai fusesem îndrăgostită nebunește de cel puțin două ori, dar asta nu contează. Într-adevăr prima dragoste nu e numai sentimentul de a fi îndrăgostit ci conștiința de a fi găsit un suflet potrivit.

Mă însoțea după orele de dans și uneori ne plimbam ; seara, plimbările erau mai importante fiindcă mă obligau să mint acasă că ies cu Maria sau Eliška. Astăzi e altfel ; cînd o întreb pe fiica mea, îmi răspunde liniștită că iese cu un băiat. Îmi plăcea grozav de mult cînd mergea lîngă mine, legănîndu-se ușor, grav și cînd îmi vorbea mormăind. Mă grozăveam fața de fete

că l-am cucerit pe „frumosul dintr-a șaptea". Maria umbla cu un băiat din a opta, dar el nu avea părul lung și în general era mai puțin interesant ; ba, Eliška s-a arătat odată cu un cadet în uniformă care nu era însă decît vărul ei. Eram din cale afară de mîndră că am sedus un artist ; îmi mărturisise că este poet și că trece printr-o teribilă criză spirituală, fiindcă se întreabă dacă trebuie să se consacre în întregime muzicii sau poeziei.

— N-ai idee, Jitka, îmi spunea, aruncîndu-și pletele pe spate, ce alegere insuportabil de grea este asta pentru mine. Ce-ai alege în locul meu ?

Mie mi-era indiferent ; în adîncul sufletului vedeam în poezie și în muzică numai ceva ce trebuie să învețe fetele fiindcă face parte din educație ; dar, poate tocmai de aceea și una și cealaltă mă impresionau grozav.

— Ascultă, Beda, i-am răspuns eu cu acea seriozitate profundă de care e capabil omul numai la șaisprezece ani, de ce trebuie să renunți la una sau la cealaltă ? De pildă... de pildă ai putea scrie tu însuți libretul și partitura operelor tale... ca Richard Wagner, nu ? (Eram pe atunci foarte mîndră că știu asta despre Wagner).

Beda s-a înroșit de plăcere și pentru prima oară în viață m-a luat de braț ; dar a făcut-o, poate, mai curînd, fiindcă ajunsesem departe la capătul unei alei, mai departe decît altă dată și ne simțeam aproape ca pe altă lume.

— Jitka, șopti emoționat și exaltat, niciodată o femeie nu m-a înțeles așa de bine ca tine.

Apoi totul veni ca de la sine, mă luă de umeri, încercînd să mă sărute ; dar, în starea aceea de

emoţie, m-am pomenit cu sărutul undeva pe nas. Dar, nu-mi păsa de loc ; eram din cale afară de mîndră că înţeleg un asemenea spirit ca al lui Beda şi că am primit primul meu sărut. Încercam un sentiment neaşteptat de maturitate sau de biruinţă — nu ştiu cum să îl numesc. Apoi îmi aduc aminte că mi-a spus : niciodată o femeie nu m-a înţeles atît de bine. Am început să mă prefac geloasă cu toate că de fapt nu eram : mi-am smuls cotul şi am luat-o pe partea cealaltă a aleii cu un aer îndărătnic, într-o tăcere ce trebuia să pară enigmatică.

Beda a rămas nedumerit şi de-a dreptul nenorocit...

— Jitka, mă rugă cu o voce tremurătoare, ce s-a întîmplat ?

Priveam fix înainte şi speram ca în amurg să par de o paloare tragică.

— Beda, am zis încet, v-a iubit deci şi o altă femeie ?

Abia am pronunţat aceste cuvinte şi am simţit că intru în pămînt de ruşine ; m-am speriat, aproape, de cum îmi ardeau obrajii. Dumnezeule, cum am putut să scap o asemenea prostie ! Vroiam să o păstrez — o doream categoric — pentru clipa cînd el mi-o va cere. Şi apoi, pentru prima oară în viaţă m-am numit femeie ; simţeam asta, dumnezeu ştie cum, ca pe ceva teribil şi aproape ameţitor, undeva în adîncul sufletului meu.

Beda probabil n-a observat tulburarea mea ; îşi lăsase capul în piept şi-şi trecea mîna prin păr.

— Da, spuse întunecat, a existat o femeie care m-a iubit.

— Cum o chema ?

— Šimonka, a mormăit cu ezitare.

Cum poate cineva să ne numească Šimonka, mă gîndeam ; dar la urma urmelor este un nume frumos, mai frumos decît Jitka.

— Ai iubit-o nespus de mult ?

— Pot spune cu... pasiune, spuse el, gesticulînd. Jitko, tu eşti încă un copil... nu poţi să înţelegi...

— Nu mai sînt copil, am izbucnit eu jignită, străduindu-mă să fiu geloasă pe ceva, căruia i se spune pasiune. Cred că n-am reuşit cu toate că mi-am încreţit fruntea de atîta osteneală.

— Poţi să mă ierţi ? mormăi Beda umil.

I-am strîns mîna fără un cuvînt. Mare prost, dar este extraordinar că ai atîta experienţă ! Dacă fetele ar şti, ce ochi ar mai face ! Eşti sigură, Jitka ? Şi cum era această Šimonka ? Şi eu le-aş fi răspuns că avea douăzeci de ani şi că era frumoasă ca Madona de Toricelli. Nu, de Boticelli, fiindcă Toricelli sînt nişte tuburi. O frumuseţe enigmatică şi palidă. Pe atunci, se credea foarte mult în mister, în visuri macabre şi în alte stări asemănătoare ; fetele de astăzi sînt altfel, sănătoase şi prozaice ca nişte sfecle roşii dar, ca mamă, cred, că aşa e mai bine.

Din acea seară memorabilă ne-a legat o mare, nemărginită dragoste ; ne plimbam pe o alee pe malul rîului şi cum s-ar spune sufletele noastre se contopeau, mai ales că începea să se întunece. Apoi trebuia să fug cu sufletul la gură să fiu la timp acasă şi să mint pe unde am hoinărit atîta vreme — ce tulburător era ! Eram îndrăgostită de Beda pînă peste urechi, dar ciudat, mi-era neplăcut cînd încerca să mă ia de mînă sau să mă

sărute pe furiş. Mîinile lui mi se păreau reci, prea mari şi mă simţeam prost şi penibil cînd începea să-i ardă obrazul şi să-i tremure nervos bărbia. Vai de mine, mă îngrozeam eu, cu un chicot înăbuşit — fiindcă simţeam un fel de compătimire chinuitoare şi neliniştită, precis nu ştiu ce anume. Vai de mine, acum o să mă sărute din nou ; de ce o tot face ! Abia mult mai tîrziu am înţeles ce înseamnă un sărut, dar pe atunci îmi întorceam obrazul cît puteam mai mult. În cele din urmă nasul rece al lui Beda îmi ajungea neîndemînatic undeva pe lîngă ureche ; mie îmi venea mai degrabă să-mi şterg obrazul numai să se termine odată ! Eşti atît de rece, mormăia Beda cu un repros ; iar eu, pe de o parte, mă ruşinam grozav că sînt atît de rece, — Šimonka desigur nu era ca mine — dar pe de altă parte, vedeam în asta o trăsătură oarecum romanţioasă şi insolită pe care încercam s-o etalez cît mai interesant cu putinţă, îndeosebi, în faţa fetelor. Încă mult timp după aceea am crezut că sînt un temperament rece şi inaccesibil. Mă întreb de ce tinerii sînt atît de preocupaţi de propriile lor calităţi şi defecte — mai ales de cele pe care numai ei înşişi şi le atribuie.

Oricum era o dragoste mare. Simţeam o bucurie orgolioasă că am deja un băiat cu care ies, un băiat cu un cap mai înalt decît mine, artist şi poet, că are părul atît de frumos şi că poartă cu mine discuţii literare. Mă plimbam alături de el, fericită, cînd îmi vorbea despre muzică, despre planurile sale şi despre el însuşi. Mi se destăinuia cu

plăcere despre ceea ce numea el destinul artistului ; cred că suferea, probabil, mult din cauza mediului care îl apăsa şi a vieţii de la şcoală, unde, cum spunea el, libertatea lui artistică şi imaginaţia îi erau înăbuşite. În această privinţă, gîndeam eu, eram foarte de acord cu el, cel puţin în ceea ce priveşte mediul ostil şi şcoala ; şi mie mi-ar fi plăcut mult mai mult să alergăm împreună pe pajiştile înflorite, liberi ca păsările, fără să ne pese de mama şi de examene.

— Cît de bine mă înţelegi, Jitka, suspina Beda cu admiraţie.

Despre mine nu aveam mare lucru să-i spun ; aşa că nici nu crîcneam cînd începea să vorbească despre crizele sale spirituale şi despre chinurile sale de creaţie.

— Mă inspiri atît de mult, îmi mărturisea uneori şi eu încercam o bucurie de nespus.

Alteori mi se destăinuia prin aluzii vagi că pînă să mă cunoască a dus o viaţă urîtă şi desfrînată.

— Sînt, de fapt, un om grozav de pasionat, Jitka, mormăia el, încleştîndu-şi pumnii. Artiştii sînt teribil de instinctivi şi de senzuali.

Prin urmare, am conchis eu, a fi pasionat înseamnă să roşeşti pînă în vîrful urechilor şi să-ţi tremure mîinile ; altfel, Beda cu cîrlionţii lui de miel şi cu labele lui stinghere îmi părea un heruvin. Nu ştiu de unde şi pînă unde poate să apară acest sentiment la o fetişcană, dar dragostea mea pentru el avea ceva matern : un fel de nevoie de a-l alina şi de a-l încuraja, de a admira cît este de mare pentru a-i face plăcere. În faţa prietenelor mă grozăveam însă, povestindu-le, cît de pasionat este Beda şi că de dragul meu a re-

nunțat la o viață destrăbălată, cît de nebunește suferă și cîte și mai cîte nu își spun fetele între ele ! Le citeam de asemenea poeziile pe care mi le dedicase. Am regăsit nu de mult una dintre ele ; începea cu cuvintele : „Din nou singur, din nou singur sub cerul înnegurat". Soțul meu spune că ar fi ceva în aceste versuri, dar fiica mea a început să rîdă : le găsește de o sensibilitate comică. Cred că am ars poezia ; mi-a fost, probabil, rușine că această critică m-a împuns undeva în inimă, după atîția ani.

Ceea ce îl chinuia cel mai mult pe Beda era că nu putea să-mi interpreteze la pian, fie ceva din Chopin pe care îl adora (și eu, îl asiguram entuziasmată), fie o compoziție proprie despre care îmi povestise mult și confuz ; o intitulase *Ariel.* Aproape că-și smulgea părul cînd discuta despre ea : că nu știu nimic despre el de vreme ce nu îi cunosc muzica și cît de inspirat ar fi dacă ar putea să cînte în prezența mea. În ce mă privește, muzica cultă aproape mă înspăimînta, dar mi-l închipuiam pe Beda la pian, aruncîndu-și pletele blonde pe spate și mi-era de ajuns. Eram grozav de nefericiți că aceasta nu se poate împlini pînă ce, într-o zi, mi s-a făcut foarte milă de el.

— Beda, i-am zis plină de curaj, am să vin într-una din zile la tine ; ai mei n-au să mă omoare pentru atîta.

S-a înroșit de jenă și mi-a spus, bîiguind, că nu se poate, că el locuiește la o mătușă și că cine știe ce și-ar putea închipui ea ; dar apoi revenea iarăși și iarăși la aceeași idee că ar vrea măcar o singură dată în viață să-mi demonstreze că e artist.

Odată s-a întîmplat că părinții mei au plecat pentru cîtva timp. Planul meu a fost imediat gata.

— Beda, am spus, mîine după amiază vino la mine și cîntă-mi *Ariel.* Părinții mei sînt plecați.

Mă așteptam să-i fac cine știe ce mare bucurie ; dar el se înroși, își pierdu răsuflarea și-mi spuse că nu poate face totuși una ca asta, că ce va crede lumea și cîte și mai cîte. Deci, mă gîndesc în sinea mea, cît de simplu este astăzi ; cînd mă întorc acasă, văd un lungan, ridicîndu-se de pe scaun și aproape că atinge lustra cu capul.

— E Honza, mamă, îmi spuse simplu fiica mea, iar eu îi întind mîna și nici nu știu cum să mă adresez.

În douăzeci de ani s-au schimbat multe.

— Nu-i nimic, îi spun, vreau să ascult *Arieul* tău.

Mai trebuia însă să aranjez cu servitoarea ; i-am spus că trebuie să vină în după amiaza aceea un domn, muzicant, să încerce pianul dacă nu e dezacordat. Dar Ankăi noastre totul îi era vizibil indiferent. După amiaza, a început să mi se pară că n-ar fi trebuit totuși să fac una ca asta. Și culmea am surprins-o pe Anka, îmbrăcîndu-și hainele de duminică.

— Unde te duci, Anka ?

— Ies afară, rînji Anka, arătîndu-și dinții cariați. Sînt liberă cînd stăpînii nu sînt acasă, nu ?

Eram deprimată, dar nu mai aveam ce să fac. Pentru prima oară mă simțeam singură acasă, într-o stare apăsătoare și enervantă, iar Beda tre-

buia să sosească dintr-o clipă în alta. Îmi era ciudă pe mine că-mi bate inima atît de tare şi mi-era urît de liniştea mormîntală din apartamentul gol. Deodată soneria ţîrîi timid. Trebuie să merg să deschid. Beda stătea în pragul uşii ca un hoţ.

— A, tu eşti ? am reuşit eu să spun pe un ton ce trebuia să sune cît mai firesc, dar mă simţeam de parcă o bilă de plumb mi se urca în gît ; în acelaşi timp simţeam cu groază şi furie că roşesc ca un mac.

— Eu sînt, şopti Beda, palid şi tulburat, de parcă îi venea să leşine şi se furişă înăuntru în vîrful picioarelor, parcă prea în vîrful picioarelor.

Era atît de emoţionat că deodată mi-am adunat forţele şi am reuşit chiar să fac pe marea doamnă.

— Intraţi domnule Foltýn, şi am debitat alte formalităţi de felul acesta ; nu ştiu de unde îmi veneau, poate că e ceva înnăscut în femei. Mă bucur atît de mult că voi asculta *Arieul* tău !

— Jitka, şopti Beda, eşti... chiar singură în casă ?

— Evident, am răspuns eu cu un aer matur şi firesc. Şi acum cîntă Beda ; de aceea ai venit aici.

Am reuşit în cele din urmă să-l fac să se aşeze pe taburetul din faţa pianului. Îşi trecu amîndouă mîinile prin păr şi atinse în treacăt cu vîrful degetelor cîteva clape. Şi atît.

— Acest *Ariel*, începu el cu o voce nesigură. Trebuie să ştii că sînt chiar eu. Este viaţa mea interioară mîntuită, purificată. Ştii, de cînd te cunosc... mă simt mult mai curat...

În acest timp lovi claviatura cu degetele, scoţînd cîteva acorduri.

— Acesta ar fi începutul. Jitka nu trebuie să te superi, dar nu este încă gata. Am terminat numai *allegro* şi *rondo*-ul.

— Atunci poate îmi cînţi *allegro*.

Lovi clapele din registrul grav pînă la cel acut şi apăsă de cîteva ori pe clapa cea mai de sus.

— Nota asta sună rău, spuse încruntat, şi am atîta nevoie de ea ! Ştii pentru motivul rîsului triumfător al lui *Ariel*... Ştii ce ? O să-ţi cînt o nocturnă de Chopin.

— Şi *Ariel* nu ?

— Astăzi nu, Jitka. Astăzi... nu pot. Îşi înfipse cu disperare amîndouă mîinile în păr. Eşti prea aproape de mine. Nu mă gîndesc decît la tine. Te implor, de ce mă chinuieşti ?

Gîtul i se înroşea văzînd cu ochii. Dumnezeule, mă gîndeam, acum o să vrea din nou să mă sărute !

— Beda, am izbucnit eu, atunci, cîntă-mi ceva ! Cîntă ce vrei !

Se ridică de la pian, tremurînd ca o frunză.

— Jitka, şopti el şi îşi ridică spre mine mîinile reci şi umede. Jitka, tu mă iubeşti, totuşi !

Bărbia îi tremura de enervare şi pete roşii îi apărură pe obraji. Dumnezeu ştie de ce, eram îndrăgostită de el, dar în clipa aceea mi s-a părut dintr-o dată atît de urît şi de jalnic, încît sînt convinsă că dacă ar mai fi făcut un pas i-aş fi dat o palmă.

Cred că mi-a citit-o pe faţă ; eu însămi simţeam ceva groaznic de dur şi de încordat în colţul gurii. El rămăsese înmărmurit şi roşi atît

de tare încît m-a cuprins mila ; încordarea din mine slăbise şi desigur că aş fi făcut orice ca să nu se simtă rănit atît de tare. Dar Beda a înghiţit în sec cu greu, de cîteva ori, îşi luă un aer ofensat şi mă privi, holbîndu-şi ochii cu duşmănie.

— Nu ştiam că eşti o mic-burgheză, zise printre dinţi, întorcîndu-se spre fereastră.

Mi-a sărit inima din loc. Nu ştiu dacă astăzi mai pot să descriu exact ce am simţit atunci ; mi-era o ciudă cumplită pe mine şi pe el şi în acelaşi timp îmi venea să plîng cu disperare. Numai să nu plîng, îmi spuneam, numai asta nu !

— Pleacă, Beda, am reuşit să spun. Pleacă ! Pleacă !

Se întoarse spre mine : avea ochii plini de lacrimi, bărbia îi tremura şi înghiţea cu greu. Mi s-a făcut groază cînd mi-am închipuit că ar încerca să mă sărute.

Pleacă odată, am strigat eu cu lacrimi în ochi ; şi cînd în urma lui s-a auzit clanţa ţăcănind, cu prudenţă, poate cu prea multă prudenţă am izbucnit într-un plîns cu hohote. De umilinţă, de necaz... şi poate şi de părere de rău.

Am vrut apoi să îi scriu o scrisoare lungă — nu mai ştiu ce vroiam să-i scriu — dar probabil că i-aş fi reproşat purtarea, iertîndu-l în acelaşi timp — pe scurt o probă de diplomaţie feminină ; e de mirare cît de repede se maturizează o fată. Dar l-am întîlnit pe Beda pe stradă înainte de a-i trimite scrisoarea. Eram cu Maria şi am început să chicotim dinadins de nu ştiu ce prostie ca să nu-şi închipuie că sufăr ; dar îmi simţeam bătăile inimii cum mi se urcă în gît de spaimă şi de dragoste ; Beda a trecut, cu mersul său legănat, cu

un aer înfumurat şi ofensat fără să îmi arunce o privire.

Maria s-a oprit din mers, făcînd ochii mari.

— Jitka, voi nu mai vorbiţi ?

Pentru prima oară în viaţă n-am putut să născocesc ceva ca să epatez o prietenă.

— Fiindcă e un nesuferit, am izbucnit eu cu asprime, mă dezgustă !

Acum îmi scăpase şi spusesem adevărul. Maria a povestit apoi fetelor că mă făcusem palidă de moarte. N-am ştiut-o ; dar între noi totul se terminase. Am mai plîns o singură dată cînd am auzit că i-a spus undeva lui Ela plin de dispreţ :

— Jitka ? Mic-burgheza aia !

Acum îmi face impresia că am vorbit mai mult despre mine decît despre domnul Foltýn. Dar fără îndoială n-aş putea face altfel ; eram foarte tînără pe atunci, iar tinerii sînt preocupaţi mai mult de ei înşişi decît de orice altceva : ceilalţi oameni le servesc mai degrabă drept pretexte de care se folosesc pentru a înţelege propria lor viaţă. De aceea, tinerii nu prea se uită cu cine se împrietenesc ; pentru ei aceasta este un lucru mai degrabă din domeniul hazardului şi al ocaziei decît al unei alegeri adevărate. Astăzi cred că nu eram de loc făcută pentru domnul Foltýn : el era cu siguranţă un artist, un temperament poetic şi puţin obişnuit în calităţile şi în defectele sale ; era mai delicat, mai profund şi mai sensibil decît o fată obişnuită şi superficială cum eram eu. Poate că avea dreptate că eram o mic-bughează ; astăzi sînt împăcată cu această idee şi îmi vine aproape să rîd că pe atunci m-a durut atît de mult. Toţi

tinerii își închipuie despre sine dumnezeu știe ce. Poate că și trăsătura care m-a șocot instinctiv la el, aceea că era „grrroaznic de erotic" — cum s-ar exprima fiica mea — făcea parte din structura lui exaltată de artist ; dar, dacă îmi aduc aminte cît de stîngaci și de caraghios era cînd vroia de pildă să mă sărute, mă gîndesc, fetițo, că nu era pe atunci cu nimic mai versat sau mai matur în această privință decît tine, poate că vroia să insufle admirație, jucînd pe cine știe ce marele seducător și depravat. Astăzi, poate ți-ar spune că pilotează un automobil de curse sau că face parte dintr-o organizație politică clandestină. Cu douăzeci de ani în urmă se punea mai mult preț pe literatură și pe alte lucruri asemănătoare. Timpurile se schimbă, dar tinerii au nevoie întotdeauna să se remarce și să se fălească cu ceva ce poate fi total opus pentru fiecare generație.

DR. V.B.

III. La universitate

MĂ TEM CA AMINTIRILE mele despre Bedřich Foltýn să nu fie nedrepte. Căci mi-a fost antipatic încă de la prima întîlnire. Venisem din vacanță ca să încep anul patru al Facultății de filozofie cînd proprietăreasa mea m-a anunțat că voi avea un nou colocatar în așa numita cameră cu pian ; aceasta era o odăiță la fel de strîmtă ca a mea, dar printr-o minune intrase în ea și un pian hodorogit. Foltýn a venit să se prezinte. Era un tînăr cu nasul mare și plete lungi, cu bărbia retrasă și slab conturată, cu un gît lung ca un caltaboș și o expresie de suficiență șocantă în ochii spălăciți. Tocmai își dăduse bacalaureatul și urma să se înscrie la drept ; dar, după cum spunea, vroia să studieze mai ales muzica. Compunea un poem simfonic *Ariel* și spera că aceasta nu o să mă deranjeze. Depinde, i-am răspuns, mă pricep și eu puțin la muzică, tinere. A vrut imediat să discutăm despre muzică ; evident nu era încă conștient de prăpastia care există la Universitate între un boboc și un student din anul patru. Probabil că discret l-am făcut să o simtă căci din ziua aceea și-a luat un aer ofensat și s-a străduit în fel și chip să mă impresioneze cu ceva. De exemplu, se

întorcea acasă la patru dimineața și lovea cu picioarele în mobilă, sperînd să treacă drept un chefliu înveterat. Sau începea să cînte la pian la o oră imposibilă ca și cum ar fi compus; dar acestea nu erau decît improvizații sau variațiuni facile pe teme cunoscute — celui care are puțin habar de pian, toate îi sînt foarte cunoscute. Sau perora despre artă; învățase aproape o duzină de cuvinte mari, ca intuiție, subconștient, substanță originală și nu mai știu care și acum avea capul ticsit de ele. E curios cît de ușor se pot fabrica gînduri mari din cuvinte mari. Unii oameni nu ar mai avea nimic de spus dacă li s-ar simplifica vocabularul. Cînd aud sau citesc asemenea elucubrații despre cristalizare spirituală, prefundamentare formală, sinteză creatoare sau nu mai știu ce, simt că mă îmbolnăvesc. Doamne, mă gîndesc, dacă, domnilor, v-ați băga nasul în chimia organică (că să nu mai vorbim de matematică) ce greu v-ar mai fi să scrieți! În aceasta constă după părerea mea cea mai mare nenorocire a secolului nostru; pe de o parte creierele noastre lucrează cu microni și cu mărimi infinitezimale cu o precizie aproape absolută, dar pe de altă parte, admitem ca creierul nostru, sensibilitatea și gîndirea noastră să fie stăpînite de cele mai nebuloase cuvinte. Mi-a plăcut întotdeauna muzica; am simțit în ea aceeasi măreție și puritate arhitecturală ca în cifre, chiar dacă uneori se amestecă în ea ceva odios și epidermic uman. De aceea pur și simplu îl detestăm pe tînărul Foltýn cu vorbele lui bombastice despre muzică ca manifestare a instinctului vital primitiv. Nu știu unde găsise teoria că întreaga artă izvorăște din impulsul erotic primitiv și că ține de activitatea sexuală. Artistul e posedat de eros, afirma el, iar această frenezie nu o poate exprima și epuiza altfel decît prin creație, suferință creatoare și plăcere. Dar în cazul acesta, nu trebuie să se manifeste în public, mă supăram eu; dar Foltýn nu se lăsa bătut. Tocmai aici e aici, zicea el: toată arta este o formă de exhibiționism. Creația artistică e un egoism divin: este maniera de a trăi total, amețitor și fără limită propriul suflet, întregul eu. Dar chica asta mare, am bodogănit eu, e tot un fel de a trăi, pînă la limita extremă, propriul eu? — Tînărul a fost puțin vexat: poate are dreptul să se distingă prin ceva de restul turmei rumegătoare. Într-un cuvînt nu ne puteam înțelege; în același timp Foltýn simțea o nevoie insuportabilă de a se ușura de cuvintele lui mari și de a-și destăinui cuiva părerile și stările lui sufletești; era probabil destul de singur deși începuse să facă caz de relațiile și de aventurile lui amoroase.

Nu-mi place cînd cineva se laudă cu succesele sale la femei; ceea ce îmi repugnă la acești pretinși donjuani nu este felul în care ei caută să se distreze, ci faptul că se fălesc cu nerușinare și cu mîndrie ca de o performanță sportivă. Un spărgător de case de bani nu se laudă în public cu numărul de case pe care le-a jefuit, dar un seducător o face în gura mare. Nu trecea zi fără să nu lase discret să înțeleg că întreține relații cu o anume doamnă sau că o baroneasă s-a îndrăgostit de el nebunește; era suficient să îl vezi pe stradă vorbind cu o tînără domnișoară pentru ca imediat

să insinueze că fata aceea nu i-a refuzat nici o favoare.

E o fată superbă, nu ? atrăgea el atenția pe un ton de expert, și n-ai idee ce coaptă e ! E adevărat că se îmbrăca cu o eleganță ostentativă și nu lipsea de la nici un bal numai „pentru a-și face relații", după cum zicea el. Rămîne și azi pentru mine un mister de unde făcea rost de bani ; era sărac ca un șobolan și săptămîni întregi mînca numai cîteva chifle, dar cînd ieșea era elegant, parfumat și cu părul ondulat. Bănuiam că face parte probabil dintre cei ce reușesc să trăiască din datorii ; eu personal nu am reușit niciodată să-mi închipui ce trebuie să fac, ca cineva să-mi împrumute cîteva coroane. Îl rodea o ambiție ciudată să fie primit în societatea celor bogați ; acasă, însă, făcea pe boemul înveterat căruia puțin îi pasă de această adunătură plină de bani și care disprețuiește tot ce nu e artă. Odată a început din nou să-mi turuie despre baroanele și cuconițele lui și să facă aluzii intime la o fată ce mi se păruse prea chipeșă pentru un pozeur cu nas mare, cum era el. M-am înfuriat oarecum pe el și i-am zis :

— Omule, nu mai trăncăni atît, nici o femeie nu s-a uitat pînă acum la dumneata ; și fiindcă nici una nu te vrea scornești toate porcăriile astea.

A roșit, iar ochii i s-au umplut de lacrimi ; mi-am dat seama că l-am rănit prea tare, dar era tîrziu.

E cu atît mai rău pentru tine, amice, că te-ai ofensat ; dar cel puțin, ai aflat, că nu mă tragi pe sfoară.

De atunci mi-a purtat o ură surdă de moarte. Ne întîlneam, dar numai așa ca pe muchie de cuțit ; la urma urmelor să trăiești lîngă un om ce se sufocă pur și simplu de ură este de-a dreptul penibil. A reușit chiar să se răzbune ; niciodată nu aș fi crezut că poți jigni un om prin muzică. Iată cum s-a întîmplat. Aveam o prietenă, studentă la filozofie ca și mine, o fată frumoasă și cuminte ; studia botanica în timp ce eu eram cvasiasistent la chimie organică ; ne-am cunoscut în laboratorul facultății, într-o zi, cînd am certat-o cu grosolănie, fiindcă nu reușea să identifice glucoza. Îmi plăcea mult să ies cu ea, era proaspătă și spontană pe cînd eu mă consideram mai mult un șoarece de bibliotecă ; nici nu ne trecea prin cap să ne gîndim la dragoste — eram numai mulțumit și mă simțeam bine cînd hoinăream împreună prin Praga, după cursuri. Se numea Paula. Într-o zi, spre seară, nu știu ce idee i-a venit, să-mi înapoieze cărțile pe care i le împrumutasem. Eu nu eram acasă. A sunat și i-a deschis Foltýn într-un halat de catifea. Întîmplător am mai întîlnit-o în aceeași seară. Mi-a pomenit în treacăt că mi-a adus cărțile și brusc m-a întrebat cu o cută dreaptă între sprîncene :

— Spune-mi, te rog, prietenul tău, muzicianul, e un individ curios, nu-i așa ?

M-am pus imediat în gardă.

— Ce s-a întîmplat, Paula ? A fost cumva incorect cu tine ?

— Nu, am zis cu un aer dezgustat. Spune-mi te rog... este el, într-adevăr, un artist mare ?

Asta nu-mi prevestea nimic bun. Aha, mi-am zis în sinea mea, Foltýn şi-a prezentat fără îndoială numărul.

— Ascultă, Paula, nu-i aşa că ţi-a împuiat capul cu erotismul primar şi cu alte asemenea prostii ? Nu ţi-a cîntat o nocturnă ? Nu ţi-a povestit nimic despre posesiunea divină şi trăirea ameţitoare a propriului eu ?

— De ce ? m-a întrebat ea evaziv.

— Fiindcă, am spus eu printre dinţi, îi rup picioarele dacă şi-a permis să te atingă.

Ce să fac, am avut o criză de gelozie.

S-a oprit vădit supărată.

— Dar tu, ştii că nu am nevoie de nimeni care să mă apere ?

Bineînţeles că ne-am certat ; e normal. După aceea am fugit acasă să mă socotesc cu Foltýn. Şedea în odaia sa pe întuneric şi improviza la pianină cu un aer visător.

— Ascultă, Foltýn, am izbucnit eu. Paula a fost pe aici ?

Continua să cînte, dar îi auzeam mai tare respiraţia.

— Da, zise el indiferent după un timp, zdrăngănind mai departe la pian ceva neclar.

— Nu a zis nimic ?

— ...Nu. Nimic special.

Deodată a început să cînte un vals de operetă ; parcă mi-ar fi dat o palmă ; era o melodie vulgară, languroasă, un fel de efuziune erotică ordinară.

— Ce înseamnă asta ? l-am întrebat eu furios.

„Tra-la, la, tra-la-la", cînta Foltýn şi zdrăngănea la pian murdăria aceea dulceagă ca un marş triumfal. Mi-era teamă să nu îi sugrum pe întuneric gîtul său moale, hedonic ; am găsit pe dibuite comutatorul şi am aprins lumina. Foltýn şi-a mijit spre mine ochii orbiţi şi cînta mereu, cînta, cînta legănîndu-şi tot trupul, cu gura schimonosită, cu o expresie de plăcere extaziată, obscenitatea aceea în ritm de vals. Ştiam că acesta e un fel de a o murdări şi calomnia pe Paula, că o dezbracă în faţa mea şi îşi bate joc de mine : ea a venit, ea a venit şi restul se cîntă. Ştiam că minte, că vrea numai să mă umilească şi să mă insulte şi că pur şi simplu se zvîrcoleşte de plăcerea răzbunării sale. Eram în stare să îl strîng de gît ; dar nu poţi să scoţi ochii cuiva numai pentru că zdrăngăne la pian o porcărie de vals. „Nemernicule", am urlat eu, dar pînă să trîntesc uşa în urma mea, Foltýn s-a întors către mine, mijindu-şi batjocoritor ochii, cu un mic surîs triumfător şi aruncîndu-şi pletele pe spate, cu un gest sigur de parcă ar fi spus :

— Ei bine, ţi-am făcut-o, amice !

A doua zi m-am mutat. Paulei nu i-am spus nimic ; dar prietenia noastră s-a spulberat. Probabil din cauza geloziei : nu mă mai puteam amăgi că n-a fost nimic între noi, că doar mă minţeam bine cînd ieşeam cu ea după cursuri.

Într-o seară pe cînd ne plimbam pe cheiul Petrský, a început să-mi sune în minte motivul valsului lui Foltýn, cu senzualitatea sa enervantă, obsedantă, insinuantă ; m-a surprins atît de grosolan şi de idiot încît am jignit-o pe Paula cu

adevărat şi ne-am despărţit certaţi. Era o fată fermecătoare şi inteligentă, iar eu mi-am pierdut capul în seara aceea. Cred că Foltýn trebuie să fi avut un fel de geniu ; că reuşea să facă farmece prin muzică dar şi talentul poate să fie un soi de viciu. După un timp am auzit că Foltýn s-a căsătorit fără să termine dreptul. Se pare că a luat pe fiica unui tîmplar înstărit, proprietarul a cinci case. Trebuie să spun că vestea nu m-a surprins.

IV. *Soţul meu* *

L-AM ÎNTÎLNIT PRIMA OARĂ pe răposatul meu soţ la balul Facultăţii de drept. Pe atunci era un tînăr frumos, înalt, cu ochi albaştri, cu favoriţi, cu ten trandafiriu, fruntea înaltă şi un păr ondulat de artist ; eu eram o fetişcană de douăzeci de ani rotofeie şi fără experienţă, cu educaţie de pension, mai degrabă o fată bleguţă. De nu m-ar fi silit ai mei să ies în societate aş fi preferat să stau acasă să brodez şi să visez în linişte. Pe atunci fetele primeau o astfel de educaţie că nu trebuiau să ştie nimic, cu nimic serios să se îndeletnicească, ci numai să şteargă praful, să cînte la pian şi să-şi brodeze trusoul. Să ieşi în lume, însemna să o ai pe mama în spatele tău, să te sufoci în corset, să te strîngă pantofii prea mici şi să răspunzi sfios celor care te invitau la dans. „Ah mai tîrziu" ! Şi din cînd în cînd să leşini pentru ca fiecare să vadă cît de delicate şi anemice sîntem. Vă spun, mă bucur că totul a trecut ; azi sînt o femeie voinică de cincizeci de ani — haida-de, nu e nevoie să fiţi galant ; e mai comod

* Text stabilit după stenograma depoziţiei Doamnei Foltýnová.

cînd oamenii își spun adevărul. Pe scurt, pe atunci o fată onorabilă era educată în așa fel încît trebuia să se îndrăgostească de primul care o cerea în căsătorie ; și pînă să-l cunoască într-adevăr, era cununată de mult. Și vedeți, cu toate acestea, nu erau nici atît de multe căsătorii nereușite ca în zilele noastre.

Domnul Foltýn mi-a plăcut ; era un tînăr politicos, elegant și purta monoclu ; imediat a început să îmi facă o curte strașnică, iar pe mama a fermecat-o într-atîta că imediat l-a invitat la noi. De fapt, biata de ea, se înșelase : își închipuise că e din familia Foltýn ce locuia în Malá Strana — o familie înstărită de cofetari ; și pînă să iasă la iveală că Bedřich e un sărman orfan al unui funcționar din administrația publică era prea tîrziu ; eu mă îndrăgostisem de el la nebunie și vroiam să mă arunc în Vltava dacă ai mei m-ar fi oprit să mă căsătoresc cu el. Tata nici nu vroia să audă de domnul Foltýn, dar mama l-a rugat atît că a sfîrșit prin a-l convinge, zicîndu-i că dacă e student la drept și aproape avocat va ști să se descurce măcar cu cele cinci case ale noastre. Tata ar fi vrut atunci, ca cel puțin, să-și dea doctoratul, așa numai de dragul titlului, dar apoi s-a hotărît să se amîne totul după nuntă, căci eu de inimă rea începusem să tușesc și mă ofilisem într-atît că alor mei li s-a făcut teamă pentru mine. Totul a venit așa cumva în pripă, nu știu cum ; nici n-am avut timp să mă răzgîndesc.

De ce l-am iubit atît de mult ? Omul nu poate ști. Îmi impunea un respect enorm faptul că e artist și compune ; îmi plăcea că era atît de cult, de monden și de tandru ; dar poate cel mai mult,

fiindcă era un om atît de slab și de blînd. Eu eram o gîsculiță naivă și sentimentală, dar cumva am intuit că el e și mai slab decît mine și că are nevoie de un om care să-i poarte de grijă. Dădea numai impresia că privește totul de sus ; oamenii își închipuiau că e cine știe ce îngîmfat și vanitos pe cînd el era un sfios și un timid de groază.

— Mă simt atît de sigur la dumneata, Charlotta, îmi zicea el, iar mie îmi plăcea că-mi spune Charlotta ; Carla mi se părea un nume grozav de banal, ca al unei femei de servici. Mă simt la dumneata atît de sigur pe mine ; ești atît de calmă și de răbdătoare.

Abia mai pe urmă l-au stricat prietenii — ciudați prieteni, domnule ! Toți se pretindeau artiști ! Domnul Foltýn era prea moale ; cine îl avea la mînă putea să-l modeleze ca pe un bulgăre de ceară. Atunci, pe cînd îmi făcea curte, discuta întruna despre moarte ; asta mă impresiona — fiindcă eu însămi nu eram prea sănătoasă și orice tînără fată trece printr-o perioadă cînd ar vrea să moară pentru un nimic. Tinerii nu știu să prețuiască viața. Domnul Foltýn îmi zicea că sînt un trandafir alb ; asta îmi plăcea grozav și beam pe ascuns oțet ca să par și mai palidă. Pe atunci, domnul Foltýn tușea mereu iar seara mîinile i se înfierbîntau de febră ; eu credeam că din cauza proastei alimentații — mai tîrziu mi-a mărturisit că zile întregi mînca cîte o chiflă ca să-mi poată aduce un buchet de tuberoze sau cîțiva trandafiri albi. Ținea la asemenea atenții. Ei, eram niște copii ; ne țineam de mînă și discutam că în curînd vom muri — în asemenea clipe, omul începe să-și plîngă de milă atît de frumos și să aibă sen-

timentul că e prea bun pentru lumea asta. Așa ne-am apropiat.

După ce ne-am căsătorit, se înțelege că nu am mai adus vorba despre moarte, de parcă am fi secerat-o. Ai mei ne-au mobilat un apartament cu șase camere, — tata și-a arătat din nou puterea —, iar domnul Foltýn se plimba prin încăperi într-un halat din mătase și exulta. Se vedea după el cît de bine se simte bogat și știa să se poarte grozav. Mai bine decît dacă s-ar fi născut bogat. Accepta bunăstarea foarte firesc și la fel toate lucrurile acelea scumpe, dintre cele mai bune. Prinsese chiar și gustul banilor ; cu toată pompa sa, începuse să aibă grijă să nu se facă cheltuieli inutile, ca personalul să se chibzuiască cu tot și așa mai departe. Aproape că mi se făcuse teamă să nu devină un avar, dar ai mei spuneau că e tocmai bine să fie așa ; oamenii avuți trebuie să fie economi. Le-ar fi părut bine numai să-și dea doctoratul în drept ; dar, primul an, era ca o lună de miere, așadar nimeni nu a pomenit nimic. Doar domnul Foltýn începea uneori singur ; își dregea glasul și se văicărea că nu e încă pe deplin sănătos că învățătura l-ar ucide... Era aproape ciudat cît de grijuliu devenise deodată cu sănătatea lui, după fiecare strănut se băga imediat în pat și trebuia să îl îngrijim ca pe un copil mic. E însă adevărat că sănătatea îi dădea destul de furcă, dar cei avuți au un fel de groază în fața bolii și a morții. Iar eu cînd îi puneam comprese sau îi pregăteam limonada aveam sentimentul că îmi aparține mai mult ca oricînd, așa că mai curînd îl încurajam în această atitudine. Nici nu am băgat de seamă

că devenisem sclava lui ; cînd am înțeles era prea tîrziu, începuse o altă viață. Ei, asta era !

Nici muzicii nu i se mai consacra atît de mult ; e adevărat că uneori cînta la pian și spunea că ar trebui să ia lecții cu cel mai bun profesor, că nu are un tușeu bun la mîna stîngă, dar niciodată nu s-a hotărît s-o facă. Uneori, cînd era bine dispus ne cînta ceva ; bietul tata asculta emoționat și întotdeauna se minuna : Bedřich, parcă ar fi perle.

Mie îmi plăcea nespus de mult cînd cînta cu atîta înflăcărare, aruncîndu-și pe spate pletele ondulate ; eram mîndră de el și mă gîndeam că cel puțin tata îi va da pace cu doctoratul lui ; doar dragul meu Bedřich nu are nevoie de el. Un artist nu trebuie să fie doctor. Și cînd își trecea apoi mîna prin păr și se ridica de la pian cu un mic surîs triumfător era pentru mine clipa cea mai fericită. Alteori se încuia în camera lui și atunci nu trebuia să-l deranjăm pentru nimic în lume ; spunea că lucrează la ceva și toată casa umbla în vîrful picioarelor. Odată am intrat întîmplător ; stătea întins pe canapea cu mîinile sub cap... S-a înfuriat îngrozitor, spunea că nu avem nici un pic de respect, pentru munca lui de creație. Și-a luat pălăria și a plecat trîntind ușa în urma lui. De atunci ori de cîte ori se discuta despre artă nimeni nu cuteza să-l contrazică.

Pînă într-o zi, cînd tata era la noi, după ce a ocolit un timp subiectul, l-a întrebat, direct pe domnul Foltýn, ce are de gînd cu doctoratul acela. Bedřich păli și se ridică.

— Domnule Mašek, zise, așa ca să știți, m-am hotărît să mă consacru în întregime artei, indife-

rent că vă place sau nu. Faceţi, ce vreţi ; calea mea îmi este clară.

Îşi luă pălăria şi plecă. Tata, se ştie, a făcut urît ; arta cică nu asigură nici un fel de existenţă, iar el nu va fi atît de nebun să îl întreţină toată viaţa pe domnul ginere şi că are să mai stea de vorbă cu domnişorul. Eu, bineînţeles, am izbucnit în plîns, iar mama i-a luat apărarea soţului meu. Biata de ea, îşi făcea mereu reproşuri că l-am luat de bărbat, dar era în acelaşi timp măgulită că îi săruta mîna de zece ori pe zi. L-a bătut la cap atît de mult că l-a înduplecat să nu-mi strice dragostea conjugală. Şi apoi chiar dacă un asemenea compozitor sau dirijor nu cîştigă atît de mult, el are o poziţie socială solidă, poate să devină, de exemplu, profesor la conservator.

Tata, ce-i drept, a bodogănit, dar apoi, probabil, şi-a spus că pe banii lui, cineva poate să facă şi artă. Pe atunci o anume prinţesă din familia regală fugise cu un muzicant ; a fost un mare scandal, iar asupra muzicienilor a început să planeze ceva suspect şi în parte puţin nobil. Pe scurt tata s-a împăcat cu ideea că are ginere un artist şi nu s-a mai discutat despre aceasta ; numai domnul Foltýn ţinea să arate că e totuşi din altă lume decît părinţii mei.

De atunci a cerut să i se spună maestre. Maestrul Beda Folten şi nu altfel : lui i se spunea Maestrul Folten, iar mie Doamna Foltýnová, de parcă nici n-aş fi fost soţia lui. După care a început să invite la noi o societate de muzicieni şi literaţi.

O dată sau chiar de două ori pe săptămînă organizam seri de cvartet sau concerte la pian şi

primeam pînă la cincizeci de oaspeţi — ştiţi, nu e puţin pentru o tînără amfitrioană. Domnul Foltýn primea oaspeţii într-o haină de catifea cu o cravată neagră lată şi un lănţişor de aur la încheietura mîinii ; în faţa invitaţilor nu trebuia să-i spun Beda, ci mă adresam cu dumneavoastră, iar el mi se adresa cu „Doamnă Foltýnová“ pentru că aşa se cuvine. Uneori ceda insistenţelor şi ne cînta el însuşi ceva la pian, dar niciodată din propriile sale compoziţii ; cîteodată se prezentau la noi, în primă audiţie, lucrările tinerilor compozitori sau se citeau piese de teatru ; acestea se numeau premiere la Foltyni — costa o grămadă de bani ce se mînca şi se bea cu aceste ocazii. De cele mai multe ori, aceşti artişti erau oameni foarte amabili, simpli şi modeşti ; e adevărat că erau unii care rămîneau pînă tîrziu în noapte şi să avem iertare, se îmbătau criţă. Ce să mai spun despre cum arătau după aceea covoarele şi perdelele, totul mirosea a fum.

Mie nu-mi plăceau toate acestea, dar domnul Foltýn îmi spunea, ştii, ei sînt artişti şi trebuie să-i judeci cu alţi ochi, să-ţi pară bine că pot să mănînce pe săturate uneori. Eu ştiu ce înseamnă foamea, zbiera el. Se simţea în elementul lui cînd putea să facă puţin pe Mecena şi pe magnatul. Şi îi plăcea grozav să discute în contradictoriu cu ei ; nu bea aproape nimic, dar discuta cu pasiune despre arta modernă. Pentru mine toate acestea erau vorbe prea mari şi preferam să merg la culcare ; dar uneori îl auzeam pe soţul meu perorînd pînă dimineaţa cu glas răsunător şi pe ceilalţi îndrugînd cu o voce din ce în ce mai beată. Dacă

îi face plăcere, mă gîndeam eu ; astea nu sînt lucruri pe care să le poată discuta cu mine.

În acel timp bietul tata a murit lovit de apoplexie. Fiindcă eram în doliu, a trebuit să renunţăm la seratele noastre artistice. Dar ele îi lipseau foarte mult domnului Foltýn care începuse să caute în alte locuri muzicieni şi literaţi.

Aproape mă bucuram că are o distracţie ; drept să spun că eu nu m-am simţit niciodată în largul meu în cercul lui de artişti, mai ales după moartea tatălui — după astfel de evenimente îţi dai seamă mai bine din ce lume faci parte. După aceea tot felul de oameni de litere şi de muzicieni au început să-l viziteze pe soţul meu ; domnul Foltýn spunea că lucrează împreună cu ei, dar eu cred că le împrumuta bani. Uneori mă lăsa să înţeleg că lucrează la ceva măreţ şi se încuia zile şi nopţi întregi în camera sa de lucru. Mi-era teamă să nu înceapă din nou să tuşească ; îi spuneam :

— Te rog, nu mai lucra atît, doar tu n-ai nevoie de asta.

Se enerva.

— N-ai idee, striga el ce înseamnă să creezi ; artistul trebuie să se consume în opera sa, să îi jertfească totul, propriul său eu, întreaga sa viaţă.

Şi apoi din nou, săptămîni în şir nu mai făcea absolut nimic şi zăcea tolănit sau umbla hai-hui, ca să se concentreze, spunea. Ei, eu nu înţeleg mare lucru, dar după cîte am văzut creaţia asta e o activitate tare ciudată.

Nu arăta bine ; devenise susceptibil şi impulsiv — spunea că e un temperament artistic, dar eu cred că îl chinuia ceva. Vorbea fără întrerupere de munca sa, ce va fi opera vieţii lui ; Ea trebuia să fie o operă, dar mi se părea ciudat că uneori o numea *Judita* şi alteori *Abelard* şi *Heloise* ; zicea că tocmai lucrează la libret, după care va începe imediat să compună muzica. Spunea că are planul deja conceput în minte şi că i-a rămas numai să îl aştearnă pe hîrtie şi deodată, pac ! abandona totul şi dispărea zile şi nopţi întregi ; se întorcea palid şi febril, spunînd că abia acum a intrat în adevărata transă de creaţie. După care dispărea ca din senin fără nici o urmă, lăsînd numai o scrisoare în care mă anunţa că a plecat să-şi urmeze destinul său de artist. Puteţi să vă închipuiţi cum mă simţeam. Şi a doua zi aflu că a fugit cu o cîntăreaţă străină. Nu îi voi divulga numele, dar era o femeie trecută, mare şi puternică ca o iapă care îşi pierduse vocea şi mai plimba prin lume resturile celebrităţii sale ; lumea mergea s-o asculte numai ca să rîdă...

E ciudat, nu sînt geloasă din fire, poate că am sînge de peşte ; sau poate de mult nu mai era între mine şi soţul meu ceva care să mă facă să fiu geloasă, nu ştiu. Mi-era mai degrabă ruşine că a fugit atît de stupid ca un băieţandru îndrăgostit şi că s-a făcut de rîs în public ; se pare că primadona aceea bătrînă avea aventuri în fiecare oraş în care poposea. După zece zile s-a întors pocăit ; a îngenuncheat în faţa mea şi mi-a destăinuit că trebuia să fugă, că femeia aceea era încarnarea *Juditei* sale şi că l-a inspirat enorm ca artist. Artistul trebuie să sacrifice tot, absolut tot pentru opera sa, afirma el, cu lacrimi în ochi şi trebuie să treacă peste orice, ca să-şi realizeze opera. Artistul are acest drept, striga cu disperare, prinzîn-

du-mă de mîini ; tu trebuie să mă înțelegi și să mă ierți, lîngă tine mă simt atît de în siguranță.

Eu nu mă certam niciodată cu el ; mă gîndeam numai cîți bani trebuie să-l fi costat această escapadă.

— Ascultă, i-am spus poți să rămîi aici ; acolo ai camera ta și în fața lumii nimic nu s-a schimbat. Dar nu îmi vei mai administra averea ; îți voi da bani de cheltuială, dar de afacerile mele mă voi ocupa singură.

Aproape mă miram cît de mult se poate îndîrji o femeie. A plecat ofensat și de atunci avea întipărit pe față că l-am umilit îngrozitor și pe nedrept.

Oamenii sînt ciudați ; altă dată cînd avea bani cu grămada era aproape zgîrcit ; acum risipea banii pe care îi primea, după care se încuia în camera lui cu un aer de reproș și crea. Se delăsă repede, ba chiar începu să bea ; o dată sau de două ori, am descoperit că mi-a furat bani din poșetă. Nu i-am spus nimic, dar probabil că și-a dat seama că am aflat ; așa încît a început să-mi dea de înțeles că trebuie, chipurile, să fiu atentă cu banii față de servitori. Ei, am început să las din cînd în cînd, dinadins, pe ici colo, ceva bani, ca să-i ia. Fiecare din noi știa că celălalt știe, dar nu o arătam ca să nu roșim unul în fața celuilalt. Pe atunci se întîlnea cu tot felul de indivizi dubioși, cum era orbul acela Kanner — de care mi-era de-a dreptul teamă ; domnul Foltýn îl îmbăta întotdeauna cu coniac, după care acest Kanner începea să zbiere și să bată în clapele pianului, ei, o grozăvie. Știu, am fost prea slabă, trebuia să fac cumva ordine ; o asemenea brută nu

merită să locuiască într-o casă. Atîta doar — mă gîndeam că sînt muzicieni și nu trebuie să mă amestec, cel puțin Bedřich se preocupă de arta lui și ia lucrurile atît de în serios cu acest Kanner. E adevărat că pe atunci nu făcea decît să scrie și să compună în grabă, cînta o frază la pian și fugea imediat să o noteze ; nopți întregi îl auzeam foșnind și umblînd de colo colo în camera lui. Slăbise teribil și nu i se mai vedea decît nasul proeminent și părul vîlvoi.

— Acum, spunea o să vedeți cine sînt eu, vă voi arăta tuturor cine e Beda Folten !

Ochii aproape îi scăpărau, de parcă ne-ar fi urît cu înverșunare și pe noi, cei ce îl slujeam ca niște sclavi. Și apărea pretutindeni cu acel Kanner orb, pe care ajungea uneori să-l caute în plină noapte în vreo speluncă și îl tîra cu el acasă iar apoi îi auzeam urlînd și bătînd în pian ; dimineața îl găseam pe Kanner dormind, de exemplu, pe palier. — Vedeți toate astea le-am înghițit ; îmi spuneam că poate într-adevăr domnul Foltýn compune ceva grandios și simte nevoia să se destindă ducînd viața aceasta boemă. Odată s-au certat cumplit ; aud țipete, arunc capotul pe mine și dau fuga în camera soțului meu „Kanner șade în fotoliu, lovește cu picioarele în aer și zbiară ca un porc înjunghiat, iar pe față i se prelinge sînge ; domnul Foltýn stă deasupra lui cu un cuțit în mînă, face spume la gură și își rotește ochii în cap ca un nebun. Atunci am pus piciorul în prag, nu mă întrebați cum, dar acest Kanner n-a mai apărut niciodată pe la noi. Domnul Foltýn a izbucnit în plîns, pretinzînd că omul acesta l-a șantajat ca artist, că i-a furat ideile ; de aceea, cică,

s-a înfuriat atît de tare, că poate l-ar fi omorît dacă nu intram eu. Mi-a dat destulă bătaie de cap pînă să îl potolesc, atît de disperat era ; vroia chiar să se arunce pe fereastră. Doamne, n-am avut de loc o viaţă uşoară !

Apoi cîtva timp am avut linişte ; domnul Foltýn lucra asiduu tăcut ca un peşte. Zicea că termină opera despre Judita şi Holofern, după părerea lui un subiect formidabil. Mi-a cîntat la pian cîteva arii şi pasaje ; nu am pretenţia că înţeleg prea bine muzica, dar pot să vă spun că la scena unde Judita se află în cortul lui Holofern simţi că te ia cu frig ; muzica exprima un fel de pasiune sălbatică sau un spasm, nu ştiu de unde scosese soţul meu aşa ceva. În acelaşi timp pe buze îi flutura din nou acel surîs fin, triumfător, ce îmi plăcea atît de mult. Orice aţi spune, el trebuie să fi fost un mare muzician. Poate chiar un geniu, cine ştie. Ei, îmi spuneam, nu avem o căsnicie tocmai fericită, dar dacă Bedřich compune ceva grandios, cel puţin n-am trăit în zadar.

Pe atunci a început să vină la noi un alt muzician, se numea domnul Trojan ; dar nici el n-avea aer de artist : înalt şi slab, cu ochelarii pe vîrful nasului, mai degrabă un savant ; era un om discret, timid, politicos. Era corepetitor la operă sau cam aşa ceva, şi după cum se spunea un muzician remarcabil. Îşi petrecea după-amieze întregi cu domnul Foltýn şi discutau cu voce joasă, zdrăngănind la pian. Îi serveam totdeauna cu cafea şi prăjituri, iar domnul Trojan aproape că se frîngea de viteza cu care sărea în picioare, înclinîndu-se respectuos ; peste tot erau aşternute partituri. Domnul Foltýn abia aştepta să plec odată, atît de cufundat era în munca lui. Şi nu se putea discuta cu el despre nimic altceva, decît despre această operă — se pare că e o muncă enormă să pregăteşti orchestraţia. Într-o zi m-am întîlnit în uşă aproape nas în nas cu domnul Trojan, cînd pleca ; s-a oprit şi a început să bîiguie :

— Doamnă... scumpă doamnă, spuneţi-i, să renunţe... sau să refacă totul ! vă rog, să-i spuneţi !

Mi s-a făcut milă de Bedřich, gîndindu-mă cît a muncit.

— Credeţi, am întrebat eu, că nu are talent ?

— A, nu, izbucni el aproape neliniştit. Talent are..., dar eu nu pun mare preţ pe talent. Talentul nu înseamnă nimic. Pentru muzică trebuie să ai... ceva mai mult, ceva, ce nu ţine numai de urechea muzicală.

Dădu din mînă, nemaigăsindu-şi cuvintele.

— Spuneţi-i să devină... alt om ! Adio !

Şi plecă. Un original. În timpul cinei l-am întrebat în treacăt pe domnul Foltýn dacă nu cumva acest Trojan are unele rezerve faţă de opera lui.

Roşi şi lăsă furculiţa.

— Ţi-a zis ceva ?

— A, nu. Dar am numai impresia. Se pricepe atît de bine la muzică ?

Domnul Foltýn strînse din umeri.

— Da, se pricepe, dar... nu are nici un pic de fantezie.

Să compui oratorii, mai merge — dar pentru operă trebuie să ai o fantezie de-a dreptul diabolică. Da de unde, Trojan e un fel de fachir, uscat ca o iască... Un artist nu poate trăi totuşi ca un călugăr... Şi aşa mai departe — el singur

începu să discute și parcă se certa cu acest domn Trojan : că nu se poate crea fără pasiune, că artistul trebuie să-și biciuiască simțurile și instinctele pînă la exasperare... Și așa mai departe.

— Știu eu, ce înțelegi prin această biciuire i-am zis. Am auzit că ai început să umbli după o cîntăreață...

Se spune că era o fată foarte tînără, proaspăt absolventă a conservatorului și care cîntase o dată sau de două ori, cîteva arii într-un teatru. După cum am spus, eu nu pot să fiu geloasă, dar dacă am adus singură vorba despre ea, nu puteam să fac pe surda, nu ?

Domnul Foltýn nici nu clipi.

— Închipuiește-ți, țipă el. Trojan ăsta pretinde că Judita nu e un rol pentru ea ! Dar e ! Mai trebuie trezită în ea acea feminitate abisală, acea frenezie erotică, și încă ceva, nu știu ce ; știți nu-mi place să mi se repete asemenea vorbe.

— Și tu vrei să o trezești, nu ? l-am întrebat.

Mă privi de sus, de parcă asta ar fi fost de la sine înțeles.

— Și de ce nu ? replică el, mulțumit de sine... Ca să știi, eu, Beda Folten, voi face din ea o mare artistă ! Poate să fie fericită că m-a cunoscut ! În mine e ceva barbar, sînt un Holofern ; voi plămădi din ea o Judita trup și suflet.

Închipuiți-vă, să pui toate astea la masă, soției legitime ! Niciodată nu l-am văzut atît de superb sigur de sine. Vocifera despre el, despre sufletul lui de artist pe care toți ar vrea să îl subjuge și Trojan și nu mai știu cine ; și din nou își proclama disprețul față de acest mediu limitat și burghez. Dar acum, spunea el, își va realiza opera fără nici

un scrupul ; deabia acum se simte cuprins de o forță creatoare cumplită și barbară.

Făcuse spume la gură, bărbia îi tremura și lovea cu pumnul în masă. Deodată mi s-a făcut milă de el. Așa, deci sărmanul de tine, cu opera ta nu merge bine și nimic nu va mai ieși din ea ! Am înțeles asta, așa ca din senin, nici nu știu cum ; poate din cauza acelui orgoliu isteric și de-a dreptul disperat. Nu vei mai face probabil nimic, omule, și va trebui să te resemnezi. Simțeam parcă o ușurare ; se va lăsa de artă și va fi măcar liniște... Avem din ce trăi și nu mai sîntem de douăzeci de ani, atunci la ce bun să ne frămîntăm atîta ! Nu zic că n-aș fi fost cea mai fericită femeie din lume dacă Bedřich ar fi compus ceva măreț și ar fi avut succes ; dar noi femeile sîntem astfel făcute că simțim cîteodată dorința sau nevoia să renunțăm. Într-un fel, omul se simte mai bine așa...

Bineînțeles că un timp aproape n-a mai fost văzut acasă, umbla după cîntăreața aceea, dimineața îl auzeam fluierînd și cîntînd în baie de parcă vroia să arate cît de tînăr și fericit este ; întotdeauna cu o floare la butonieră, pus la patru ace, parfumat și ostentativ radios. Ei, mă gîndeam eu, n-a făcut mare ispravă cu ea.

Nu se întorcea acasă decît spre dimineață ca să se creadă că și-a petrecut noaptea la ea, dar mi s-a spus că aștepta singur, complet singur ora închiderii în fața unui pahar cu citronadă prin cafenele și baruri, după care mai hoinărea pe străzi pînă în zori. Servitoarea l-a surprins acasă, mînjindu-și fața cu ruj, înaintea oglinzii ca să pară abia scăpat din brațele unei femei, cînd

venea la prînz în halat de casă și căsca cu gura pînă la urechi — ce comedie ! Credeam că se poartă așa ca să ascundă că a renunțat la operă. Dar nu renunțase la ea ; nu știu, unde l-a găsit pe un anume Molenda, pe care aproape că nu l-a instalat la noi, se încuia cu el din nou în birou și lăsa să se înțeleagă că lucrează, că termină *Judita* sa. Odată a găsit numele tinerei sale cîntărețe într-un ziar. A pus ziarul deoparte, strecurînd printre dinți cu indiferență :

— Fata aceea pretinde că va cînta în rolul Juditei mele. E nebună ! Nu e încă suficient de matură...

Și cu asta s-a isprăvit.

Acest Molenda era student la medicină, dar mai mult îi plăceau muzica și chefurile ; se spune că juca teatru prin diferite spelunci în fața mediciniștilor și compunea parodii și cîntece.

Era un băiat tînăr, cu o față umflată de măscărici și de bufon, care făcea haz de tot dar un muzician înnăscut, plin de idei, iar muzica îi țîșnea de sub degete. Abandonase medicina și compunea șlagăre, tangouri și alte asemenea lucrări ; se pare că îi aduseseră bani frumoși. Apoi dintr-o dată a dispărut și s-a refugiat în America, într-un varieté unde cînta într-o orchestră de negri, sau executa un număr muzical excentric. La întoarcere era o haimana prăpădită și începuse să bea strașnic ; în vremea aceea l-a găsit Foltýn și s-a înhăitat cu el. Petreceau după amieze întregi împreună, în biroul soțului meu, se certau și cîntau la pian apoi terminau întotdeauna cu cîte un vals, sau tango. Merita să vedeți cum se scălîmbăia acest Molenda și cum se fîțîia pe taburet în

timp ce zdrăngănea și cînta bucățile acelea ale lui ; nu știai dacă trebuie să rîzi sau să te superi pe acest măscărici și panglicar. Nu înțeleg cum de au putut cei doi să intre-n cîrdășie ; Bedřich era din fire mai degrabă grav și solemn. Seara o prelungeau în chefuri — se înțelege — cînd domnul Foltýn avea bani. Uneori acest clovn de Molenda părea disperat și atunci bea și mai vîrtos ; apoi apărea palid și ciufulit, se așeza la pian și cînta sălbatic timp îndelungat... pînă ce din nou ieșea ceva în stilul lui m-țara, m-țara...

Odată după o asemenea perioadă mai dezordonată cei doi și-au revenit și s-au pus pe treabă ; din camera soțului meu se auzeau numai foxtroturi, tangouri și iarăși serenade de dragoste. Știți, mie îmi place muzica ușoară, mai mult chiar decît cea simfonică, dar..., nu știu cum să vă zic ; cumva nu se potrivea cu Bedřich. Începuse să ne viziteze tot felul de domni importanți, numai directori și granguri și fiecare părea că stăpînește cel puțin jumătate din America ; iar domnul Foltýn luase o atitudine teribil de importantă și numea acestea conferințe. În timpul acestor conferințe îl auzeam pe soțul meu trîmbițînd cu glas tare, iar pe Molenda zdrăngănind foxtroturile sale. Ei, sinceră să fiu prea mult nu îmi plăceau. Într-o seară domnul Foltýn, după cîteva ocolișuri, m-a lăsat să înțeleg că e timpul să se apuce de ceva serios și că acum va arăta de ce e în stare Beda Folten ; că vrea să înceapă odată să-și cîștige banii lui și să trăiască ca un prinț. Apoi emoționat și plin de măreție începu să facă mărturisiri. Are cică un plan formidabil. Va compune o operetă

pentru film împreună cu Molenda. Libretul e aproape gata, iar în ceea ce privește muzica au șlagăre trăsnet. În zilele noastre numai filmul are priză, proclama el, și e timpul ca artiștii adevărați să se ocupe de el, în sfîrșit ; evident pentru început trebuie pornit cu ceva ușor. De milă mi s-a pus un nod în gît ; desigur că a observat, căci a început să mă asigure plin de rîvnă că asta îi va aduce niște sume fantastice după care se va întoarce din nou la *Judita* sa. Își trecea mîinile prin păr și țipa ca întotdeauna cînd vroia să se convingă pe sine de ceva. Numai cînd această operetă va avea succes mondial va ieși și *Judita* în lumea largă. Pentru asta, numai pentru asta face totul. Închipuiește-ți, astăzi, chiar Mozart și Smetana ar compune muzică pentru film, spunea el cu înfrigurare ; și de fapt aveam un libret atît de poetic.

— Ascultă, îi spun eu, ai cumva din nou o combinație cu vreo artistă de cinema ?

Tresări și roși.

— De ce crezi ? Se înțelege că trebuie să am conferințe cu artiștii de cinema. Este în libretul nostru un rol feminin colosal, Heloisa... Și am găsit pentru el o cîntăreață minunată ; e un nume nou, dar fata are voce și *sex-appeal*. Pentru film trebuie *sex-appeal*, înțelegi ? Nu-ți fie teamă, va fi un succes colosal. Fata asta o să ajungă într-o bună zi la Hollywood, pot să-ți dau în scris...

— Așteaptă, îi spun, nu mă interesează atît de departe ; eu aș vrea să știu de ce vii cu toate astea la mine.

— Lucrurile stau în felul următor, începu el și se puse pe povestit. Producătorii de film sînt

entuziasmați, cică, de această idee și-au hotărît să o realizeze, a fost deja convenit. Dar dacă va fi un succes mondial, trebuie să se organizeze o montare grandioasă și *tutti quanti*. Se înțelege că acești bani se vor întoarce de cel puțin trei ori mai mulți ; dar la început trebuie investiți bani lichizi pentru a realiza ideea noastră sub o formă demnă de ea.

— Cît ? l-am întrebat eu.

Domnul Foltýn înghiți de cîteva ori în sec, pînă ce mărul lui Adam începu să i se zbată. Cică nu e nici atît de mult. Ar fi suficient un milion și jumătate. Ridicol de puțin față de ce va aduce în mod garantat.

— Și dispui de acest milion și jumătate ? am spus.

Domnul Foltýn continua să înghită în sec trecîndu-și mîinile prin păr. De fapt... de fapt a contat pe faptul că eu aș putea să vînd una sau două case. Ca să știi din cele cinci case pe care le moștenisem de la tata, două erau deja duse. Și zicea el, va fi pentru mine o investiție minunată, îmi dă scris negru pe alb că pînă într-un an, îmi va plăti încă o dată pe atît. Dacă îți spun eu, țipa el, trebuie să mă crezi ! Doar e opera mea și ar trebui să te intereseze și pe tine să mă impun odată.

— Atunci așteaptă, i-am spus. Această căsătorie m-a costat deja două case, fără să țin seama prin cîte am trecut. Dar e totuna. Numai că totul nu mi-e atît de indiferent ca să te mai ajut să te compromiți așa ca muzician. Nu, nu-ți voi da nici o lețcaie pentru asta. Și, te rog, să nu-mi mai vorbești despre asta !

Domnul Foltýn se ridică cu ochii plini de lacrimi și se făcu că vrea să plece.

— Nu mă așteptam, rosti el jignit, să ai atît de puțină încredere în mine! Îți jur că fac totul numai pentru *Judita* mea. Am sacrificat atîta... am cheltuit mii și sute pentru copii, dar pînă ce nu te impui cu o creație totul e zadarnic. Atunci sînt un om sfîrșit, șoptea el cu un gest de disperare. S-a sfîrșit, s-a sfîrșit! Se îndreptă spre ușă și se opri cu mîna pe clanță. Nu-mi rămîne decît să-mi zbor creierii, dacă vrei să știi, mormăi el.

— Tu! Absurd!

Lăsă capul în jos ca un băietan care mărturisește o prostie.

— Eu... am semnat deja polițe, bîiguia el, tărăgănînd cuvintele.

— Pentru cît?

— Pentru... șapte sute de mii.

Apoi ieși la iveală că semnase pentru un milion două sute de mii; dar asta era pentru el o bagatelă.

— Pentru numele lui dumnezeu, omule, ce fel de polițe, cînd tu nu ai nici o lețcaie!

— Le-am spus că sînt coproprietarul caselor tale, bîigui el zdrobit. Am crezut că vei investi banii în afacerea asta... de vreme ce succesul e garantat...

— Pentru dumnezeu, strig eu, ești nebun, e o escrocherie ceea ce ai făcut?

— Știu, îmi replică el. Dar am făcut-o pentru *Judita* mea. Știu că sînt un om sfîrșit. Ei bine, strigă el turbat, dîndu-și capul pe spate, ucide-mă! Beda Folten nu-ți mai cere nimic!

Mă săturasem. Vasăzică așa, mai faci încă pe grozavul.

— Fă ce vrei, îi spun eu, dar voi încredința chestiunea avocatului meu. Pînă atunci e inutil să mai discutăm.

Toată noaptea domnul Foltýn s-a foit în biroul lui, trîntea sertarele și din cînd în cînd, cînta cîteva acorduri la pian, de parcă-și lua rămas bun de la el. Dimineața a dispărut și zece zile nu s-a arătat. În cameră rămăsese numai un miros de hîrtie arsă, pe covor lîngă cămin era aruncată o foaie înnegrită cu titlul: *„Judita,* operă în cinci acte, muzica și libret Beda Folten". Iar căminul era plin de hîrtii arse. M-am uitat, erau numai hîrtii de muzică goale.

Avocatul nostru era un domn în vîrstă, inteligent, prietenul sărmanului meu tată. Ca jurist m-a sfătuit:

— Așteptați pînă ce vor reclama licheaua. Dar ca un vechi prieten al familiei a acceptat, cînd i-am cerut să aplaneze lucrurile.

— Dar cu singura condiție, doamnă Carla: să divorțați de această canalie; altfel, încetul cu încetul, nu o să vă rămînă nici o clanță de la cele cinci case pe care le-a ridicat răposatul dumneavoastră tată. Nu știu, cum a procedat; probabil că a cumpărat aceste polițe cu circa patru sute de mii și le-a încuiat în seiful lui.

Între timp domnul Foltýn se întoarse acasă într-o stare de parcă ar fi dormit nopțile pe bănci în parc, mi-a spus că a venit după cîteva lucruri, dar s-a bucurat foarte tare cînd servitoarea i-a adus prînzul pe tavă; ea mi-a spus că aproape i-au dat lacrimile cînd i-a mulțumit și că bărbia

îi tremura de emoție. Era tăcut în camera lui ca un șoricel, scria încontinuu ceva sau cînta la pian aproape în surdină. Și-a strîns apoi partiturile sub braț și a plecat undeva cu ele ; era mijlocul lui noiembrie și a ieșit intenționat fără palton, așa cum era, într-un sacou de catifea și cu cravata fluturînd ca să dea impresia unui artist înfometat. Era încă un fel de a poza.

Se pare că domnul Foltýn a plîns cînd avocatul meu i-a vorbit de divorț.

— Recunosc, spunea el. Recunosc că e un infern să-ți legi viața de soarta unui artist. Spuneți-i doamnei Charlotta, că îi redau libertatea. Nu mi-a făcut nici un fel de dificultăți ; părea umil și respectuos. Numai cînd avocatul i-a spus că îi fixez o mică pensie lunară pe care poate să o ridice de la cabinetul lui, și-a îndreptat spatele, a roșit și a strigat cu un aer ofensat :

— Ce ? Bani ? Mă luați drept un cerșetor ? Mai bine crăp de foame decît să primesc de pomană !

— Atunci bine, spuse avocatul, voi comunica doamnei Carla.

Domnul Foltýn își prinse capul în mîini ; rîdea în hohote ca un disperat.

— Aveți dreptate, mormăia el, sînt un cerșetor. Sînt artist ! Vă rog, n-ați putea să-mi dați anticipat cinci sute de coroane ?

De atunci nu mai știu prea multe despre el. Odată l-am întîlnit pe stradă — ei, ce să vă mai spun, de cum m-am simțit. Arăta ca un nebun, cu capul în nori și pletele în vînt, în jurul gîtului avea legat un fular murdar, iar sub braț notele. În fiecare lună venea la biroul avocatului meu după bani — zice-se trufaș ca un zeu, băga

nepăsător banii în buzunar și anunța că tocmai tratează asupra premierei *Juditei* la Salsburg sau Opera Metropolitan din America. Sau spunea că abia acum se simte liber, că chipurile, artistul nu este cel mai mult el însuși decît în mizerie și noroi și alte asemenea fraze mari... Odată a venit înfrigurat, spunînd că peste o săptămînă *Judita* va fi prezentată de probă într-un studiou de filmare, numai pentru invitați ; vor participa dirijori și directori de operă din întreaga lume ; îi oferi avocatului meu două invitații una pentru dumneavoastră și alta pentru cazul cînd cineva va fi interesat. Se înțelege că nu m-am dus. Cam după o săptămînă am primit vestea că a fost transportat la Bohnice, unde după două zile a murit, sărmanul. În ziar nu a apărut nici un rînd despre moartea lui. I-am făcut o înmormîntare onorabilă la crematoriu ; spunea mereu că ar vrea să fie încinerat, să ardă ca Phoenix. Totuși au venit să-și ia rămas bun de la el douăzeci sau treizeci de persoane, cei mai mulți dintre muzicienii ce frecventaseră seratele noastre muzicale. Era acolo și domnul Trojan ce privea trist prin ochelarii lui mici ; nu a lipsit nici măscăriciul de Molenda cu gașca sa și plîngea ca un copil. A venit și cîntăreața aceea tînără după care îi sfîrîiseră, odinioară, sărmanului meu soț călcîiele, celebră acum — a fost frumos din partea ei că a venit. Dar cel mai curios — deodată se auzi orga, era atît de emoționant... Un cunoscut profesor de la conservator cînta *Largo* de Haendel. Apoi a cîntat un cvartet de coarde. Închipuiți-vă, cei mai mari muzicieni din Praga ! Au venit să-i cînte un cvartet de Beethoven... Mă întreb cine a organizat această ceremonie,

poate domnul Trojan sau altcineva, dar a fost atît de frumos și de grandios, că am simțit o imensă ușurare și am putut în sfîrșit să plîng. Domnul Foltýn trebuie să fi fost un mare artist dacă artiștii de talia acestora au pregătit asemenea funeralii și fără să ceară nimic. Nu mai era nimic de zis, a fost înmormîntat ca un adevărat muzician.

— Așa că uneori îmi spun — poate putea într-adevăr să creeze ceva. Eu nu eram cu siguranță o soție potrivită pentru un artist ; o știu, dar i-am oferit măcar o situație confortabilă și l-am incomodat atît de puțin cît poate să incomodeze o femeie un bărbat. Poate nu l-am înțeles îndeajuns ; dar, de obicei, un om obișnuit poate să dea numai cît are. Cel puțin am pus să i se construiască un mormînt frumos cu o liră de bronz și o cunună de lauri. Și o singură inscripție : Beda Folten. Nimic mai mult.

PROF. UNIV. DR. STRAUSS

V. Abelard și Heloisa

L-AM CUNOSCUT PE DOMNUL Folten cu ocazia unui concert organizat la el acasă cu concursul cvartetului nostru „universitar“ (doi profesori, un președinte de tribunal și excelentul nostru prim-violonist, slujbaș la institutul de anatomie) în care eu cîntam la violă ; în casa lui se organizau seri de muzică cu un program destul de bun. La sfîrșitul concertului, cînd domnul Folten a aflat că sînt specialist în istorie literară comparată m-a tras după el în camera de alături ; mi-a făcut impresia unui tînăr cultivat, bogat și distins, plin de entuziasm pentru muzică și pentru artă în general. M-a tras deci la o parte și a început să-mi spună că e fascinat de subiectul lui Abelard și Heloisa și că ar vrea să scrie pe această temă un roman sau chiar o operă; pe urmă m-a rugat să-i spun cîteva cuvinte despre Abelard și epoca sa.

Din întîmplare secolele XI și XII, cu scolastica și monahismul lor în floare sînt pasiunea mea ; mă tem că atunci m-a luat gura pe dinainte și am ținut o prelegere *ex cathedra* despre nominalismul medieval, am analizat *Glossulas super Porphyrium* și chiar am polemizat cu Schmeidler,

pentru că sînt de părere că scrisorile lui Abelard și ale Heloisei sînt cel puțin în parte autentice. Domnul Folten asculta de parcă subiectul l-ar fi interesat enorm, cu toate că nu știu în ce măsură *Glossulae*-le lui Abelard sau *Introductio in tehnologiam* i-ar fi fost de folos pentru o operă ; dar înfierbîntat în prelegerea mea nu m-am gîndit la asta. Ba chiar, i-am promis că de vreme ce subiectul îl interesează atît de mult să-i împrumut lucrări de specialitate pe care le-ar putea studia. Domnul Folten a fost entuziasmat și mi-a mulțumit anticipat. Eram încîntat că un compozitor sau un poet se interesează atît de serios de subiectul său și încearcă chiar să-l studieze științific ; i-am trimis deci un pachet cu cărți, diferite ediții ale lui Abelard, Hausrath, Carièrre și altele. După un timp l-am întîlnit și l-am întrebat ce se aude cu *Heloisa*. Lucrează la ea fără încetare, m-a încredințat domnul Folten, dragostea dintre Abelard și Heloisa este după el cea mai pasionată și mai nobilă temă pentru o operă din cîte se pot imagina. M-a bucurat : veacul al doisprezecelea cu conflictul său dintre religie și umanismul prerenascentist ; e într-adevăr o epocă interesantă și strălucită. Nu am vrut să-i cer să-mi înapoieze cărțile în măsura în care îi puteau fi sursă de inspirație sau călăuză. Din păcate mai tîrziu l-am pierdut din vedere și nu i-am mai putut trimite noua ediție a tratatului lui Abelard. *De unitate et trinitate divina*, publicată de Geyer cu un comentariu critic ; se găsește acolo o ipoteză interesantă asupra cauzelor închiderii lui Abelard în mînăstire.

Mai tîrziu, spre regretul meu, am aflat că domnul Folten a murit în mizerie ; cărțile mele, în special ediția Cousin din 1849, carte rară și de negăsit astăzi, s-au pierdut poate după moartea lui. Păcat, foarte păcat că acest tînăr și talentat compozitor nu a terminat — după cum se pare — opera sa despre Abelard și Heloisa ; el este într-adevăr un exemplu prețios de artist care abordează cu atîta seriozitate și cu o pregătire științifică atît de aprofundată un subiect ce i-a captivat imaginația.

VI. Text la Judita.

AM FOST PREZENTAT domnului Folten în foaierul unui teatru cu ocazia unei premiere. Mi se vorbise deja de el ca despre un tînăr extrem de bogat şi în acelaşi timp amator de artă. Chiar de la această primă întîlnire mi-a făcut impresia unui tînăr puţin afectat şi arogant, dar sincer; nu mi-au plăcut favoriţii lui, monoclul, eleganţa lui parfumată şi lănţişorul de aur la încheietura mîinii. Sincer vorbind, mi-am zis imediat: un snob. Mi-a strîns mîna cu o căldură şi un entuziasm neobişnuit şi m-a invitat imediat la el, „la doamna Charlotta şi la mine," cum spunea el, „la seratele noastre muzicale intime". A insistat atît de mult, încît i-am promis să vin, chiar dacă nu cu dragă inimă; apoi am primit o invitaţie tipărită pentru o *soirée musicale chez Mme et Maître Beda Folten Comme chez soi.*

Am participat doar la o singură serată muzicală. Folten, cu cravata lui fluturînd şi în haină de catifea, m-a întîmpinat cu o cordialitate debordantă.

— Poftiţi, vă rog, poftiţi, mă invita el cu o voce răsunătoare, aici sînteţi printre artişti!

Soţia sa era o doamnă cam fadă şi anemică, dar desigur amabilă. Îmi făcea impresia unei jupînese care se află aici numai spre a se îngriji de mîncare şi băutură; din cînd în cînd arunca de la distanţă un surîs matern şi timid cîte unui invitat solitar, căruia pentru nimic în lume nu ştia ce să-i spună. În schimb angajaseră doi chelneri de la o cafenea pe care îi cunoşteam; erau îmbrăcaţi în pantaloni scurţi, cu ciorapi de mătase, iar pe cap aveau peruci albe pudrate ca să transpire mai vîrtos cînd serveau ceaiul şi vinul spumos. Poate să fi fost cam patruzeci de persoane pe care le cunoşteam în bună parte; jumătate din ei erau stingheri ca şi mine, iar cealaltă jumătate se grăbea să mănînce şi să bea cît mai mult. Era în totul ceva forţat şi într-un fel artificial. Folten, în haina lui de catifea, se învîrtea cu un aer jovial, pe unul îl bătea pe umăr, pe altul îl conducea la bufet, aici făcea un compliment vreunei tinere muziciene — era un amalgam ciudat de bunăvoinţă, colegialitate, ostentaţie, de *sans-façon* prea voit, familiar sau *pas de chichi* boem. Apoi ne-a introdus în „salonul de muzică"; ne-am aşezat pe jos, pe perne, pe canapea sau am rămas în picioare, sprijiniţi de şemineu sau de tocul uşii şi concertul a început; un tînăr compozitor a cîntat suita sa pentru pian, iar o domnişoară o piesă pentru vioară — compoziţia tînărului plętos, cu ochelari care o acompania la pian — cred că prea rău nu era; dar eu nu-mi puteam lua ochii de la Folten şi de la soţia lui care tronau în fotolii în mijlocul salonului ca un cuplu regal, înconjuraţi de „artiştii"

așezați pe podea și pe perne. Folten dădea din cap cu ochii închiși ca un cunoscător în timp ce doamna Foltýnová își strîngea buzele și se gîndea vizibil la ordinele pe care să le dea servitorilor. Nu știu de ce, dar totul mă irita pînă la ciudă, fără îndoială pentru că nu sîntem obișnuiți cu asemenea maniere alese.

După concert Folten m-a luat familiar de braț și m-a condus într-un mic salon.

— Sînt atît de încîntat că v-am cunoscut, mă asigura el plin de înflăcărare, și aș fi fericit să pot să vă fac un cît de mic serviciu.

Nu vedeam ce ar fi putut să facă domnul Folten pentru mine și adăugă că a avut întotdeauna cea mai înaltă considerație pentru părerile mele de critic de teatru și estetician.

— Eu lucrez la o operă *Judita*, îmi declară el, roșind puțin. Am scris și libretul. După mine, spuse trecîndu-și mîinile prin păr, după mine un compozitor trebuie să-și scrie singur textul, numai atunci opera lui e într-adevăr un singur tot ; nu se află în ea nici o trăsătură a unei alte personalități, nici o idee care să nu emane din intuiția lui cea mai profundă.

La urma urmelor nu puteam să obiectez nimic. Folten repetă de mai multe ori aceeași idee și o dezvoltă sub altă formă cu încîntare, pînă ce în fine spuse pe față ce vrea de la mine. Dacă aș avea imensa bunătate să-i citesc libretul, și să-i spun sincer dacă un pasaj sau altul nu ar rezista criticii celei mai riguroase.

— Știți eu sînt mai curînd muzician decît poet, se scuza el, și începea din nou despre cît de mult apreciază părerea mea și așa mai departe.

Ce era să fac : mîncasem la el două sandvișuri, a trebuit deci să-i spun că aș fi nespus de încîntat etc. Mi-a strîns mîna călduros :

— Mîine vă trimit manuscrisul, și acum vă rog să ne alăturăm acestor tineri !

Tineretul începuse între timp să bea să stingă și făceau un vacarm de zbîrnîiau ferestrele ; stăpîna casei zîmbea nedumerită și forțat, iar Folten striga :

— Așa copii, fiți veseli, ca acasă ! Sînteți doar printre artiști.

A doua zi am primit manuscrisul așezat într-un coș uriaș cu vin, struguri, o langustă și multe altele ; aveam un chef nebun să îi trimit totul înapoi. Libretul era îngrozitor : cîteva versuri frumoase sau un pasaj acceptabil și apoi una sau două pagini de delir paranoic ; pe urmă din nou un fragment de dialog promițător sau o scenă de loc ternă și iarăși acele tirade confuze, emfatice ; se vroia demonic, se vroia pasionat, dar exista ceva aproape maniac și monstruos în această afectare patetică. Personajele apăreau brusc și nu se știe de unde, pentru ca să dispară în același fel ; jumătate din ele erau omise de autor din lista de personaje... În primul act un păstor pe nume Ezron e îndrăgostit de Judita... în al treilea act el reapare sub chipul comandantului de oștire Roboan după care dispar amîndoi. Pur și simplu un haos. Nu-mi dădeam seama unde vrea să ajungă Folten cu acest libret ; am răsfoit din nou manuscrisul și am dat de un dialog în versuri al lui Holofern care răspundeau prefăcut și discret ironic și mi-am zis deodată : numai Franta Kupecký le-a putut scrie.

Ideea nu-mi dădea pace, am luat manuscrisul și seara am plecat să-l caut pe Kupecký în biroul lui.

— Citește aceste versuri. Frantík ! i-am zis. Ce spui de ele ?

Kupecký mi-a făcut cu ochiul și s-a strîmbat.

— Nu-i de loc rău. Dar continuarea nu se potrivește. Răsfoi manuscrisul, dînd din cap, după care izbucni în hohote de rîs. Domnule, dom-le urla el, a reușit !

— Frantík, îi spun eu, am impresia că acest monolog al Juditei pare scris de Tereba, nu crezi ?

Kupecký clatină din cap.

— Asta-i bună, el și Tereba, mormăi el. Desigur n-avea nici el nimic de haleală !

— Cît v-a dat pentru asta ?

— El ? bombăni Franta. Mi-a dat trei mii pentru tot libretul, porcul, dar în varza asta numai trei bucăți sînt de mine. A lăsat cele mai bune versuri. Începu să se strîmbe ca un idol chinezesc. *Gesamtkunstwerk* * ! Ia te uită, cel puțin cinci persoane a trebuit să-i scrie asta ! Asta de exemplu e Vosmík. Iar ăsta, se cufundă el în lectura unei pagini, de cine ar putea fi ? „Judita, Judita de ce pașii tăi șovăie" — Nu-mi dau seama. „În pieptul meu păros" — ar putea fi Lhota. Îți aduci aminte de versul lui :... „cum bubuie pașii bărbaților păroși..." ? Dumneata nu îl cunoști pe Lhota ? Un tînăr delicat ca un puișor abia ieșit din găoace...

— Ascultă, l-am întrebat, cum v-a comandat treaba asta ?

---

* Operă de artă complexă.

Kupecký strînse din umeri.

— Ei, cum ! A venit aici..., ca din întîmplare. Era atît de fericit să întîlnească un poet iubit.

— Nu te-a invitat la seratele lui muzicale !

— Nu, îmi răspunse Franta demn, nu invită vagabonzi ca noi. Îi plac boemii, dar în pantofi de lac. Boemi de salon, înțelegi. A stat cu mine aici, în birt, Mecena ! Dinadins mă prefăceam beat criță numai să-l pot tutui ; ce se mai zvîrcolea pe scaun, și Kupecký hohoti. Ei, pe urmă a început „prietene, eu compun o operă ; libretul îl scriu singur — pentru ca opera să fie un singur tot".

— Exact. Dar are capul numai la muzică și nu se poate concentra îndeajuns asupra libretului. Dacă i-aș schița acțiunea și i-aș așterne pe hîrtie cîteva idei și cîteva monologuri în versuri... Vroia să aibă, chipurile, numai un fir conducător pentru inspirația sa muzicală Ce-a putut să-mi spună, doamne ! Un asemenea compozitor trebuie să treacă prin chinuri creatoare, nu glumă...

— Și tu i-ai cerut un acont, nu ?

— De unde știi ? se miră Kupecký. Ascultă, n-ai avea ceva de lucru pentru mine ?

— Nu, am spus. Și toată vorbăraia asta delirantă e scrisă de domnul autor, nu ?

— Da de unde, mormăi Franta. Pentru asta a găsit un tînăr poet, cu pantofi de lac, care îl frecventează.

— Un nebun ?

— Cred că nu, spuse poetul Kupecký. Dar cu poeții nu se știe niciodată.

Cînd Folten a venit să-şi ia manuscrisul, i-am vorbit cam în felul următor :

— Ascultă, Folten, asta nu merge. După cum aţi binevoit să remarcaţi în mod excelent, o operă de artă trebuie să fie un tot unitar. Ori, ceea ce numiţi dumneavoastră libret, pare scris de cinci persoane. Ca şi cum aţi fi luat cinci texte, scrise de cinci persoane diferite şi aţi fi cîrpit mizerabil bucăţile la un loc. N-are nici cap, nici coadă. Acţiunea nu e coerentă. Fiecare scenă are alt stil, altă intonaţie, alte figuri... Puteţi să-l aruncaţi, Folten !

A înghiţit în sec, copleşit şi a clipit ca un şcolar.

— Domnule doctor, bîigui, n-aţi vrea dumneavoastră să-l refaceţi puţin ? Desigur, nu v-aş cere s-o faceţi gratis...

— Nu. Cum puteţi să cumpăraţi texte de la mai multe persoane şi apoi să le declaraţi drept libret original ? Aşa ceva nu se face !

Părea surprins şi chiar puţin vexat.

— De ce nu ? *Judita* e totuşi averea mea spirituală. Domnule, eu sînt cel care a avut ideea să facă din legenda Juditei un poem în versuri sau o operă !

— Da, i-am spus eu. Dar alţii au avut aceeaşi idee înaintea dumneavoastră un anume Joachim Graff şi Mikulaš Konáč, Hans Sachs, Opitz, Hebbel, Nestroy şi Kaiser şi opere cu acest subiect au compus un anume Serov, Wetz, Honegger Goosens şi Emil Nikolaus von Reznicek. Dar se mai pot compune încă o duzină de opere despre Judita, am adăugat eu iute, văzînd cît e de copleşit. Totul depinde de maniera în care e tratat subiectul, nu-i aşa ?

Radia vizibil însufleţit.

— Tocmai ! Şi această concepţie e exclusiv a mea ! Ştiţi ideea că Holofern trezeşte femeia în fecioara Judita, o patimă erotică, dezlănţuită şi numai pentru aceasta, Judita îl ucide... E doar o idee colosală, nu ?

Mi s-a făcut aproape milă de el ; era clar că n-avea idee de cît de perimat e totul.

— Desigur, am spus, dar cred că mai importantă e muzica. Ştiţi ce, mai bine rugaţi un dramaturg bun să vă scrie tot libretul ; dar, cu condiţia să-l şi semneze, înţelegeţi ?

Mi-a strîns mîna călduros şi mi-a mulţumit emoţionat. Mi-a spus că l-am înţeles şi că i-am insuflat un nou avînt de muncă — prin ce, nu ştiu. Şi mi-a mai trimis un coş somptuos cu ananas, sitari şi o sticlă de Maria Brizard. Poate pentru a-şi procláma hedonismul şi senzualitatea sa pasionată.

A revenit după o lună mai radios ca niciodată.

— Domnule doctor, trîmbiţă el triumfător, vă aduc *Judita !* În sfîrşit acum e cea adevărată ! Acum am pus în ea întreaga mea concepţie ! Cred că de data asta veţi fi mulţumit şi de planul de ansamblu şi de acţiune.

I-am luat manuscrisul.

— Ai scris-o singur, Folten ?

A înghiţit puţin în sec.

— Singur. În întregime singur. N-am putut încredinţa altcuiva viziunea mea asupra *Juditei.* Asta e concepţia mea pură.

Am răsfoit manuscrisul şi peste o clipă am înţeles. Era *Judita* lui Hebbel tradusă de-a dreptul neglijent şi pe alocuri mutilată talmeş-balmeş în mod scandalos ; erau amestecate în ea cîteva cuplete de parodie, fără suflet ale lui Kupecký, pieptul păros al lui Lhota şi iarăşi cîteva tirade delirante.

— Mi-ajunge, Folten, i-am spus. Cineva v-a făcut o festă. Patru cincimi sînt plagiate din *Judita* lui Hebbel ! Nu puteţi face să se joace aşa ceva în public. Folten a roşit şi a înghiţit în sec. S-ar putea poate adăuga, se apără el slab, libret de Beda Folten după drama lui Hebbel.

— Nu faceţi aşa ceva, l-am avertizat eu. E strigător la cer cum a fost tratat Hebbel ; asta ar merita pedeapsa cu moartea. Credeţi-mă, mai bine aş arde totul imediat.

Mi-a smuls manuscrisul din mînă şi îl strînse la piept ca pe o comoară.

— Îndrăzniţi, numai, a strigat el şi o ură disperată i se aprinse în ochi. Este *Judita* mea ! A mea ! Este concepţia mea, numai a mea... Ce contează, dacă... dacă...

— Dacă a mai scris-o cineva, nu ? Am văzut că aspectul moral al problemei, ca să mă exprim aşa, îi scapă în întregime şi că era îndrăgostit de *Judita* lui ca un copil ; cred că omul acesta s-ar fi sinucis dacă cineva ar fi vrut să-i schimbe hotărîrea.

— Poate că aveţi dreptate, Folten, am spus ridicînd din umeri. Într-un anume sens, cînd omul iubeşte ceva, acest ceva îi aparţine cu adevărat. Uitaţi ce vă propun : eu voi crede că libretul

dumneavoastră nu e decît un plagiat de proastă calitate, iar dumneavoastră veţi crede că sînt un imbecil şi tot ce doriţi şi cu asta sîntem chit.

A plecat profund jignit. De atunci n-am rămas în ochii lui decît un tipicar filolog, un pedant mizerabil sau mai ştiu eu ce. Acesta e adevărul : ştia să urască ca un adevărat om de litere. În asta nu-l putea întrege nimeni.

VAŠA AMBROŽ

VII. Mecena

ERAM TREI TINERI sărmani studenţi la secţia de pedagogie a conservatorului : violonistul Procházka, numit Ládíček, Mikeš cel rotofei şi somnoros, zis Fatty şi eu. Din ce trăiam, dumnezeu ştie ; poate din aceea că ne împrumutam unul altuia mereu singura bancnotă de douăzeci de coroane pe care o cîştigase Fatty într-o seară norocoasă cîntînd la pian într-un local de noapte.

Într-o zi iubitul nostru profesor şi Maestru ne-a chemat la el şi ne-a anunţat pe un ton vesel.

— Băieţi, v-am găsit un Mecena !

Se pare că venise la el un bogat prieten al artelor care i-a spus că e dispus să ajute doi sau trei viitori compozitori de talent. O sută cincizeci de coroane pe lună băieţi, ne spuse el ; nu e mult, dar dacă vă daţi interesul mai tîrziu poate fi mai mult. Deci, băieţi, să nu mă faceţi de ruşine şi să vă purtaţi cuviincios, încheia blajinul bătrîn cu emoţie. Închipuiţi-vă, că va trebui să aveţi gulerul curat şi să nu vă puneţi pălăria pe pian. Şi întindeţi-o să vă prezentaţi !

N-a trebuit să ne zică de două ori, o sută cincizeci de coroane era pentru noi un dar de necrezut căzut din cer. Cînd am sunat la domnul Folten ni s-a părut că sîntem o întreagă turmă de compozitori care promit, în haine negre lustruite şi ne făceam cît mai mici ca să nu pară că sîntem atît de mulţi. O subretă cu şorţ alb ne-a introdus la domnul Folten, care era aşezat în spatele unui imens birou, într-un halat galben de brocart şi scria. A ridicat capul, şi-a îndreptat ochelarii ce îl făceau să pară mai în vîrstă şi mai sever şi ne-a examinat atent unul cîte unul.

Era vădit satisfăcut de noi (nu ştiu însă de ce), fiindcă a dat din cap prietenos şi ne-a spus :

— Iată-vă, deci ! Mi-aţi fost recomandaţi de profesorul vostru. E un mare artist, domnilor ! Un mare artist şi un mare om !

Am mormăit că desigur aşa este. Pe urmă domnul Folten a sunat şi s-a ridicat. Mi-a sărit inima din loc gîndindu-mă că poate am făcut ceva rău şi ne va da afară ; Fatty gîfîia înciudat, iar Ládíček îşi rotea ochii săi mari, examinînd încăperea tapiţată cu catifea. Dar nu ne-au dat afară ; subreta cea zveltă a reapărut şi a făcut o reverenţă exact ca la teatru.

Anni, serveşte ceaiul pentru domnii, i-a poruncit domnul Folten. Şi luaţi loc, domnilor. Aici, vă rog !

Noi am răspuns printr-un mormăit că ne simţim bine în picioare, dar a trebuit să ne aşezăm în nişte fotolii cum nu mai văzusem pînă atunci. Fatty se adînci atît de mult în fotoliu că încremenii de spaimă, Ládíček nu ştia ce să facă cu

picioarele sale lungi, iar eu am luat inițiativa să angajez conversația, tușind timid. Domnul Folten s-a lăsat să cadă în fotoliu, strîngîndu-și vîrfurile degetelor sale lungi.

E un mare Maestru, repetă el încă o dată. Vă felicit domnilor că aveți un asemenea profesor. Să te consacri în întregime artei e o frumoasă vocație în viață. Frumoasă... și dificilă. Eu știu mai bine ca oricine ce chinuri trebuie să îndure un artist. În timp ce vorbea își trecea mîna lungă prin plete. Trebuie să fiți pregătiți pentru o viață dură și plină de renunțări.

Fatty Mikeš clipea din ochi îngrozit, iar lui Ládíček îi rătăceau ochii pe draperii și covoare. Domnul Folten vorbea de lipsa de înțelegere cu care sînt întîmpinați marii artiști, iar eu emiteam din cînd în cînd diferite sunete de aprobare. Această discuție a fost întreruptă de subreta care a intrat în cameră cu un platou imens ; Ládíček s-a repezit înaintea ei să-i ia curtenitor platoul din mînă, dar probabil așa ceva nu se face, căci ea a părut că nu observă gestul și a așezat în fața noastră acel splendid servici de ceai. Nu mai văzusem niciodată așa ceva : ceșcuțe ca o adiere, multe farfurioare fragile, un ceainic cu esență de ceai, o cană cu apă fierbinte, o carafă cu rom, o carafă cu limonadă, un platou cu biscuiți, un alt platou mai mic cu dulciuri și multe altele, toate acestea subreta le-așeză pe masă în fața noastră. Ládíček o studia cu cea mai mare nerușinare, cu ochii săi mari de poet și arăta de parcă ar fi vrut s-o ia de mînă ; de uimire lui Fatty i se tăiase respirația și-mi făcea semn cu

piciorul pe sub masă, iar eu întrețineam conversația, zicînd „da" din cînd în cînd.

Serviți-vă domnilor, ne îndemna domnul Folten, turnîndu-ne el însuși ceaiul. Slab ? Tare ? ne-a întrebat.

În ziua aceea nu mîncasem încă nimic ; Fatty și-a repezit mîna în sandvișuri și ducea deja la gură o bucată de pîine garnisită frumos cu șuncă și somon. Am mai avut timp să-i fac semn cu piciorul să aștepte. În acest timp domnul Folten își turnase ceaiul și îl amesteca încet cu o linguriță de argint ; nu-și pusese zahăr. Am făcut la fel. Fatty, jenat, a pus sandvișul pe fața de masă de dantelă, ca să nu murdărească farfurioara și a început să amestece ceaiul. Domnul Folten continuă să-și amestece gînditor ceaiul, discutînd despre soarta grea a artistului în epoca modernă. În acest timp luă un biscuit, început să-l ronțăie și bău o înghițitură de ceai fierbinte. Eu de asemenea, am ronțăit un biscuit și am băut o înghițitură de ceai fierbinte. Fatty mi-a aruncat o privire întrebătoare și a luat și el un biscuit. Sper că am făcut o impresie bună domnului Folten. Apoi Ládíček și-a revenit din uimire, și-a turnat un pahar de rom și a început să se îndoape cu sandvișuri ; din păcate nu-i puteam face semn cu piciorul. Am spus întotdeauna că violoniștii nu știu să se comporte și au o părere prea bună despre ei ; văzînd asta, Fatty a luat sandvișul și și-a înfipt dinții în el. Probabil era deplasat pentru că domnul Folten l-a privit, spunînd :

Sînteți deci, pianist domnule — domnule ?

Sărmanul Fatty roși, înghiți o îmbucătură mare și așeză jumătatea de sandviș înapoi pe fața de masă.

— Mikeš, zise el înăbușindu-se. Da.

Domnul Folten îl descusu cîteva clipe în timp ce Ládíček devora liniștit sandviș după sandviș. Pe urmă mi-a venit rîndul ; domnul Folten m-a întrebat amabil de unde sînt, cine e tatăl meu, ce muzică prefer și alte lucruri pe potriva vîrstei mele. După aceea, și-a întors privirea către Ládíček. Ládíček se ridică, se întinse ca o mîță sătulă și foarte firesc se îndreptă spre pianul pe care era așezată o mică vioară cafeniu închis ; o luă, ciupi coardele cu un aer cunoscător și întrebă numai așa, cu jumătate de gură

— Un Mittelwald ?

Era primul cuvînt pe care îl rostea.

Domnul Folten era radios.

— Da. De mîna maestrului Mathias Klatz. Un moment, să vă arăt certificatul.

Eu și Mikeš ne-am uitat unul la altul. Așteaptă puțin, Ládíček, asta n-am să ți-o iert. Între timp, Ládíček Procházka și-a potrivit vioara scîrțîită sub bărbie, a trecut arcușul de cîteva ori pe coardele ei și a atacat *Cîntecul* de La Falla. Băiatul era în mediul lui, de parcă toată viața frecventase numai mecenați. Domnul Folten s-a lăsat într-un fotoliu și asculta cu ochii închiși, dînd din cap aprobator.

— Bine, zise el la sfîrșit. Nu puteți să-mi cîntați o compoziție proprie ?

Ládíček fără să clipească, porni să cînte variațiunile sale pe un motiv copilăresc ; cîntă trei din ele și spuse :

— Asta a fost, lăsă vioara și se întoarse să se așeze iarăși în fața sandvișurilor.

Pe urmă domnul Folten s-a uitat spre mine. M-am așezat imediat la pian și am atacat plin de curaj acel *Andante* al meu ; astăzi știu că mi-am însușit ceva de la profesorul nostru iubit ca să compun acest *Andante*, dar pe atunci eram destul de mîndru de al meu *Opus nr. 3.* A venit apoi rîndul genialului nostru Fatty ; avea un trac îngrozitor și a ratat remarcabila lui *Ciaconă* pe o temă atît de frumoasă. Domnul Folten n-a făcut nici un comentariu ; recunosc că mi-a părut puțin rău — e adevărat că Fatty cîntase foarte prost în ziua aceea și că se strîmba la fiecare greșeală ca un copil rotofei care e gata să plîngă, dar *Ciacona* lui era o compoziție atît de pură, că cine înțelege puțin muzica..., dar cine oare o înțelege cu adevărat ?

A ieșit totul bine ; domnul Folten ne-a declarat că ne poartă un viu interes și cu un tact desăvîrșit ne-a dat cîte un plic închis, conținînd fiecare — după cum am constatat mai tîrziu — două sutare noi nouțe.

În fine ne-a strîns mîna călduros, spunîndu-ne să revenim peste o lună să-i cîntăm ceva nou. Ne-am întors acasă beți de fericire, aveam mecenatul nostru, ne credeam plini de bani și vedeam viața în roz ; singur Ládíček se gîndea trist numai la subretă ; băieți, spunea el, ați văzut ce pantofiori avea și ce bonetă ? Curios, cînd ne-am dus acolo pentru a doua și a treia oară

nu ne-a mai părut nici pe departe de o frumusețe atît de deosebită ; și încă mai curios — am constatat că nu trăim de loc mai bine cu cele două sute de coroane decît fără ele. Cum vine asta, nu știu.

După o lună am dat buzna, ținînd fiecare cîteva foi de muzică sub braț ; cîte o mică compoziție dedicată Maestrului Beda Folten. Ládíček compusese un fandango pentru vioară cu acompaniament de pian, eu am pus o poezie pe muzică, iar Fatty a adus un mic rondo romantic pentru pian. Domnul Folten părea că încearcă o bucurie mare și sinceră ; s-a așezat el însuși la pian și-a cîntat melodia mea, fredonînd-o ; a cîntat și rondoul lui Mikeš, dînd mulțumit din cap. Cînta mai degrabă ca un amator, dar cu o evidentă rutină și simț muzical. După aceea am executat cu Ládíček fandango ; Ládíček introduse chiar un diabolic *pizzicato a la guitara* improvizat ; domnul Folten era de-a dreptul radios.

— Bine, băieți, sînt mulțumit de voi, spuse. Pe urmă începu să discute despre compoziție.

— Eu cred, băieți că e o eroare să compui, ce-ți trece tocmai prin minte. După părerea mea, ar trebui date teme tinerilor compozitori, și acum, băiete, să te văd ce faci din asta. Vei avea timp suficient pentru inspirația personală, cînd îți vei găsi stilul propriu. Căzu pe gînduri și adăugă : Mi-ar place, de exemplu, să tratați toți trei aceeași temă. Așa v-aș cunoaște mai bine și v-aș putea îndruma ce cale să urmați... Își trecu mîna peste frunte. De pildă... de pildă... o mică uvertură : noaptea într-o tabără militară. Noaptea dinaintea bătăliei. E o imagine muzicală puternică, nu-i așa ?

Fatty holbă ochii.

— Și... stelele strălucesc...

Domnul Folten își acoperi ochii cu mîna.

— Nu. Mai degrabă se apropie furtuna. Văd fulgere roșii la orizont. În tabără răpăie tobele și gornistul sună.

— Ce oștire trebuie să fie ?, întreabă sec Ládíček.

— De ce ?

— Din cauza instrumentelor.

— Just, încuviințează domnul Folten, dînd din cap laudativ. Să spunem... oastea regelui Nabucodonosor, nu ? Ca să fie foarte exotic.

Fatty era distrus.

— Dar totuși sînt păgîni, izbucni el.

— Vă deranjează ? răspunse domnul Folten, privindu-l mirat.

Fatty roși și păru foarte nenorocit.

— Dar nu se știe nimic despre ei, bîigui el. Măcar de-ar fi stele... Ar fi mai ușor de exprimat !

— Artistul creator e capabil să exprime tot, își dădu cu părerea mecenatul nostru. Dar eu nu vă oblig. E numai o idee care mi-a venit.

De astă dată în plic erau cîte trei sutare de fiecare. Curios, n-au durat mai mult decît cele două de data trecută.

Asupra banilor planează probabil un blestem ciudat : fie ei puțini sau mulți, niciodată nu sînt deajuns. Se înțelege că pentru a-i face plăcere domnului Folten, am început imediat să lucrăm la tema taberei lui Nabucodonosor. Ládíček a hotărît

prompt că trebuie s-o trateze în stil „maur" și a introdus în partitură numai tobe turcești și timpane și vaiete tărăgănate îndepărtate, „ca strigătul muezinului" (numai Ládíček se încăpățîna să spună muzein) ; eu am compun un fel de nocturnă lirică în care sugeram discret stingerea într-o tabără militară ; Fatty în schimb a asudat pînă noaptea tîrziu cu tabăra lui Nabucodonosor și-și smulgea părul de disperare că nu reușește să redea „fulgerele roșii la orizont".

— Nu pot să renunț la stele — o noapte fără stele, afirma el deznădăjduit nu e noapte ; e o gaură neagră și pustie.

În cele din urmă a compus un mic largo eroic pentru pian, poate cel mai bun lucru pe care l-a scris Fatty pînă atunci, dar asta nu avea mai nimic comun cu o tabără militară.

Binevoitorul nostru Mecena era foarte satisfăcut ; examina creațiile noastre cu ochelarii pe nas, mișcîndu-și încet buzele.

— Nu e rău, mormăia el cu un aer cunoscător în fața partiturii lui Ládíček. E o idee bună, motivul acesta al șacalilor.

Ládíček ne făcu semn cu piciorul să nu pomenim nimic de muzeinul său. Am primit laude pentru motivul stingerii, dar înaintea largo-ului lui Fatty s-a încruntat și a început să se scarpine cu scobitoarea în ureche.

— Cam rece, se pronunță el. Îi lipsește grandoarea.

— Așa e, șopti Fatty distrus.

— Ascultați, o mică pastorală v-ar conveni poate mai bine, decise domnul Folten. Imaginați-vă o

turmă de oi... și un tînăr păstor cîntînd din fluier un cîntec de dragoste...

— Da, murmura Fatty clipind docil din ochi, iar pe fața lui bucălată se așternu o expresie de groază ; broboane de sudoare îi acoperiră fruntea, cînd încercă să-și reprezinte turma aceea de oi și cîntecul pastoral de dragoste. Ládíček primi ca temă marșul triumfal al unei căpetenii barbare.

— Cam în felul acesta, spuse Ládíček prompt și începu să bată cu degetele în masă un marș barbar.

Mie, domnul Folten mi-a încredintat cîteva versuri să le pun pe muzică. Se pare că era un cor de femei care jelesc grozăviile războiului. Versurile acelea mi se păreau înspăimîntătoare, nimic altceva decît : „Ce durere, ce durere" și alte asemenea lucruri. Dar pe atunci mîna domnului Folten era încă foarte larg deschisă și ne străduiam să-i fim cît mai mult pe plac.

— Știi ce, Fatty, i-am spus, am să-ți fac eu turma asta de oi, cu fluierul și cîntecul de dragoste : behăiturile și visele de dragoste sînt tocmai specialitatea mea. Iar tu în schimb, o să pui pe muzică acest „Ce jale". Ești parcă făcut pentru „Ce jale" și pentru corul de mame. Domnul Folten n-o să afle nimic.

Cîntecul de dragoste mi-a reușit atît de bine că pudicul Fatty a roșit ; avea numai gîngureli și gemete pasionate.

— Ascultă, a protestat Fatty, nu pot să-i dau asta, mi-ar rîde în nas ! Am eu față pentru așa ceva ?

În schimb el a tratat „Ce jale, ce jale" în contrapunct ca un admirabil *cantus firmus ;* îi adăugase ecou și îl termină pe o monotonie lentă de alto, de te lua cu frig.

Cînd i-am înmînat domnului Folten lucrările noastre, nu și-a ascuns satisfacția ; numai lui Fatty i-a aruncat o privire aproape dojenitoare pentru pastorala mea.

— E rece, i-a spus cu regret. Frumos lucrată, dar fără pic de pasiune.

— Așa e, îngăimă Fatty nenorocit. Mecenatul nostru părea să-l fi luat la ochi.

— N-ați iubit încă niciodată, nu-i așa ?

— Nu, șopti Fatty pocăit.

— E o lipsă, decretă domnul Folten. Artistul trebuie să iubească cu pasiune, nestăvilit, dionisiac.

— Da, oftă Fatty, clipind îngrozit din ochii săi mici ; îi era teamă probabil că data viitoare mecena îi va cere dovezile unei pasiuni frenetice.

În locul lor i-a dat însă ca temă de compoziție „motivul unei tinere fecioare mergînd cu amfora la fîntînă". A respirat vizibil ușurat ; era un subiect pentru el. Eu trebuia să compun recitativul unui herald care anunță războiul, iar Ládíček un duet de dragoste între un păstor pe nume Ezron și o oarecare Judita. Eu am compus acest duet, iar Ládíček căruia îi plăcea fanfara a făcut pe heraldul ; a adăugat șase tromboane.

— Șase tromboane, omule, jubila el, astea se aud !

Domnul Folten era cît pe-aci să ne îmbrățișeze cînd i-am adus partiturile. Era patern mulțumit de noi.

— Băieți, voi păstra aceste partituri pentru ziua cînd veți fi mari muzicieni. Văd că faceți progrese.

Noi îl iubeam sincer ; era generos și pasionat după muzică : ce se poate cere mai mult de la un om ? Ne întreba ce fel de viață ducem, dacă avem relații și alte asemenea lucruri.

— Așa nu merge, băieți, ne zise el energic, ar trebui să vă introduc puțin în lume. Un mare artist trebuie să știe să se poarte, chiar în cercurile cele mai înalte. Trebuie să fie ca un prinț. Va veni o zi cînd veți mînca cu regii la masă și veți iubi cele mai nobile prințese.

Fatty se zgîia îngrozit, în timp ce Ládíček se mulțumea numai să clipească de parcă ar fi vrut să spună :

— Cît despre prințese, atunci imediat.

— Așteptați, reluă domnul Folten. Eu primesc aproape săptămînal o societate de muzicieni. Artiști remarcabili, intelectuali, critici și alți oameni de felul acestora... O societate foarte intimă, dar care ar putea să vă fie odată de folos, nu ? Vă veți crea o serie de relații ce sînt indispensabile pentru un artist. Cel puțin vi se va deschide drumul spre succes. Ce haine aveți, băieți ?

A reieșit că cele mai bune costume ale noastre erau cele de pe noi.

Domnul Folten ne-a examinat cu un ochi critic, strîmbînd din nas.

— Așa nu merge. Știți ce, am să vă comand smochinguri frumoase, iar voi veți cînta din compozițiile voastre în zilele cînd primesc, vreți ? Pentru voi acesta va fi cel mai bun debut în viață.

Se bucura vădit că poate să ne facă și acest

serviciu ; ne-a trimis la un croitor foarte șic, spunîndu-ne să revenim să ne arătăm cu hainele cele noi.

Ei bine, am venit ; era o zi fierbinte de vară și aveam impesia că toată lumea întoarce privirea după noi, văzînd plimbîndu-se pe stradă în plină zi trei tineri în ținută de seară. Înalt, Ládíček, pășea cu o nonșalanță de prinț frumos și de mare rang, eu mă simțeam de parcă aș fi mers la confirmare în timp ce Fatty transpira și-și umfla obrajii cu un aer nenorocit, ca și cum ar fi mers la eșafod în acest smoching ce-l strîngea la răscroială. Domnul Folten își plesni palmele în fața cămășilor și a pantofilor noștri.

— Așa nu merge, băieți, spuse el. Mai trebuie să vă cumpărați papioane, cămăși și pantofi de lac ; și reveniți joia viitoare la ora opt, voi avea lume. Mi-ar place să cîntați compozițiile pe care mi le-ați dedicat.

Deci, joi ne-am făcut apariția, la mare ținută la ora opt fix : Ládíček nonșalant ca un prinț, eu emoționat ca pentru o mare ceremonie, iar Fatty Mikeš rigid de trac, ca de lemn. Am sunat la Folteni și un lacheu cu ciorapi de mătase și perucă albă a venit să ne deschidă.

— Doamne sfinte, suspină Fatty, dar Ládíček intră maiestuos de parcă ar fi avut acasă o duzină de lachei ; de unde o fi apărînd asta la violoniști ! În antreu nu era nimeni.

— Domnii sînt muzicieni ? întrebă lacheul. Poftiți înăuntru, vă voi anunța domnului.

Ne-a înghesuit într-o cămăruță și ne-a lăsat acolo să ne uităm unul la altul. Domnul Folten a

apărut o clipă mai tîrziu într-o haină de catifea maro, cu cravata fluturînd.

— Salut, băieți, salut, spuse el în grabă și cu un aer distrat, voi comanda imediat să vă aducă ceva de mîncare.

Si a dispărut.

După cîteva minute a intrat pășind cu pași ușori subreta cu platoul. Trebuie să mîncați, declară ea. Ládíček băgă în gură un sandviș și începu să se lege de ea, făcîndu-i complimente, pe care ea le primi foarte firesc, scîncind „stai liniștit" și alte asemenea lucruri... Lui Fatty i se uscase gîtul încît nu putea să înghită nimic, iar eu mezinul trio-ului nostru eram într-un fel nedumerit, dar nu știam de ce. După ce subreta scoase limba la Ládíček și dispăru, acesta ridică din sprîncene și spuse :

— Băieți, îmi face impresia.

— Cum, oftă Fatty cu un aer abătut.

Ládíček strînse din umeri.

— Mai bine m-aș duce acasă.

Pe urmă lacheul reapăru în ușă.

— Maestrul Folten vă așteaptă.

L-am urmat, unul după altul. Domnul Folten cu haina lui de catifea maro, stătea în salonul mare, alături de o doamnă banală și de loc frumoasă care surîdea vag.

— Draga mea, spuse domnul Folten galant, permite-mi, să ți-i prezint pe tinerii mei prieteni.

Noi am mormăit ceva despre cinstea deosebită care ne-a făcut-o și am sărutat mîna mică și moale a doamnei Foltýnová. Între timp domnul Folten întîmpina jovial primul invitat.

— Poftiți, poftiți, trîmbița el cu entuziasm, simțiți-vă ca la dumneavoastră acasă !

După care sosi un al doilea şi un al treilea invitat, domnul Folten nu ne mai băga în seamă. Ládíček m-a înghiontit :

— Priveşte, nici un smoching.

Formam toţi trei o insuliţă neagră într-un colţ în timp ce domnul Folten, la intrare, scotea exclamaţii cordiale de bun venit, iar doamna lui întindea mîna invitaţilor, cu un surîs timid şi amabil. Invitaţii soseau unul după altul, aruncau cîte o privire întrebătoare şi rece spre grupul nostru îmbrăcat în negru şi intrau cu un pas suplu în salonul vecin, unde probabil era bufetul.

Ne era din ce în ce mai cald : nimeni nu era în smoching. Şi nimeni nu ne adresa un cuvînt.

— Ce e de făcut ?, am întrebat eu în şoaptă.

— Aşteaptă, şuieră Ládíček şi-i dădu un ghiont în coaste lui Fatty care stătea încremenit ca un idol gras şi scurt de picioare.

— Mişcă-te puţin, omule !

Fatty a început într-adevăr să clipească şi să se frămînte.

— Ar trebui să ne despărţim, şopti Ládíček furios, să nu ne mai vedem atît de bine !

— Unde ? oftă Fatty îngrozit.

Era gata să plîngă, fără îndoială — de umilinţă sau de aşa ceva ; buzele lui de copil se strîmbau şi tremurau. Ládíček pălise şi-şi încrunta sprîncenele ; în clipa aceea arăta superb. Dar iată că domnul Folten conduce la bufet o personalitate fără îndoială celebră, judecînd după entuziasmul debordant cu care o întîmpinase. Ládíček s-a apropiat şi s-a înclinat uşor.

— Permiteţi-mi domnule, zise el cu o voce puternică, să vă prezint pe compozitorul Mikeš.

Celebra persoană îl privi mirat, iar sărmanul Fatty se înclină speriat ca un sac de făină moale. Domnul Folten roşi şi înghiţi în sec.

— Da, da, spuse el iute şi nervos. Un compozitor foarte talentat. Şi dînsul e domnul — domnul — domnul Procházka.

Ládíček întinse mîna celebrei personalităţi cu o nobleţe insolentă de prinţ.

— Îmi pare bine, domnule.

— Cine era ăsta ? şopti Fatty înlemnit.

— Nu ştiu, răspunse Ládíček indiferent şi morocănos.

Domnul Folten care se întorcea de la bufet, se îndreptă drept spre noi.

— Domnilor, spuse el cu o furie liniştită, nu uitaţi că aici nu sînteţi invitaţi, ci „muzicanţi plătiţi", spuse calm Ládíček terminînd fraza. „Cum doriţi".

Domnul Folten se răsuci pe călcîie şi-şi reluă locul la intrare. În acest timp grupuri de invitaţi veniţi de la bufet, începeau să umple marele salon.

— Veniţi, prieteni, şopti Ládíček. Haideţi în salonul de muzică.

Acolo era în mijlocul camerei un pian Steinway, iar pe el Mittenwald-ul cafeniu închis. Şi compoziţiile noastre dedicate maestrului Beda Folten, cu dedicaţia caligrafiată. Ştiu bine că din partea noastră a fost o revoltă de servitori, dar n-aveam încotro. Am pornit deodată să zdrăngănim, tramtada, tramtadada, săltînd pe pardoseală, eu şi Fatty loveam în pian la patru mîini, Ládíček cu Mittenwaldul la bărbie, pe scurt un scandal clasa întîi, de cîrciumă. Fatty rînjea cu însufleţire, iar

Ládíček se răsucea și se înălța ca un veritabil primaș țigan ; pușlamaua își mai lăsase o șuviță de păr pe frunte. Fețe îngrozite apăreau în ușă. Zdrăngăneam cu mai mult foc, iar Ládíček își umfla pieptul și se înclina mai mult și se pregătea fără îndoială să cînte la urechea invitaților. Dar în aceeași clipă, domnul Folten intră, trîntind ușa. Era palid și tremura de furie.

— Ați înnebunit, voi — voi.

— Scuzați-ne, domnule, spuse Ládíček ridicînd din sprîncene surprins, ne gîndeam că sîntem fanfara castelului.

Treizeci de secunde mai tîrziu eram în stradă ; dar ne simțeam ușurați. A doua zi dimineață i-am trimis înapoi domnului Folten costumele noastre noi, dar Ládíček răzbunător mai făcu rost de o lumînare ca să picure cu ceară smochingul său.

Am avut atunci sentimentul că ne-am înșelat asupra protectorului nostru ; de atunci, ca muzicieni a trebuit să îndurăm multe și n-a fost cu nimic mai bine. De altfel și noi l-am înșelat pe domnul Folten : nici unul dintre noi nu a devenit compozitor. Sărmanul nostru Fatty, genialul nostru Mikeš a murit curînd după aceea de boala lui Parkinson în urma unei gripe ; Ládíček Procházka a dispărut undeva nu se știe cum în Rusia, iar eu după cum se poate citi pe afișe nu sînt decît „la pian Vaša Ambrož".

* * *

VIII. Două observații

DOAMNA CARLA FOLTÝNOVÁ a făcut aluzie în povestirea sa la două persoane care au jucat un rol incontestabil în viața și opera lui Beda Folten, chiar dacă episodic. Din motive lesne de înțeles nu a fost posibil să obținem mărturiile lor despre defunctul compozitor ; pentru continuitatea expunerii în timp și în spațiu vom insera aici cîteva date și amănunte pe care le-am putut strînge direct sau indirect, în legătură cu cele două persoane amintite.

Prima este „cîntăreața străină" cum a denumit-o doamna Carla Foltýnová. Într-adevăr fusese cîndva una dintre cele mai celebre stele de operă, iar despre capriciile ei de primadonă, amorurile și bijuteriile ei, despre onorariile și contractele ei desfăcute se povesteau lucruri de necrezut. Pe timpul cînd a fost oaspetele scenei noastre, gloria ei de cîntăreață apusese de mult ; trecuse cu mult de cincizeci de ani în timp ce Beda Folten abia împlinea treizeci de ani. Cu toate acestea, mai era încă o prezență feminină atrăgătoare, iar aparițiile sale pe scenă nu au fost un insucces atît de mare pe cît s-a menționat ; arta ei actoricească producea cel puțin încă o puternică impresie.

Autorul acestor rînduri a fost la operă în seara cînd a cîntat în *Carmen*; în pauză l-a întîlnit pe Beda Folten în foaier.

— Cum v-a plăcut ? l-am întrebat.

Folten a făcut o mică grimasă.

— De loc, spuse sec. Prea bătrînă.

— Cum să nu, i-am răspuns, ține-ți seama că era deja celebră pe timpul cînd era amanta lui... Și i-am numit unul dintre cei mai cunoscuți compozitori de operă din lume care pe atunci trebuie să fi murit de cel puțin douăzeci de ani. Asemenea lucruri nu se spun din răutate, ci mai degrabă pentru că nu se poate face altfel.

Beda Folten holbă ochii la mine.

— Într-adevăr ? Dar e formidabil ! De unde știți ?

— E un lucru bine cunoscut, am spus. Pe urmă a fost a unuia și a altuia și am numit un suveran, un cunoscut tenor și un scriitor celebru ceea ce produse o impresie colosală asupra lui Folten.

— Ascultați, trebuie să fie o femeie minunată, exclamă el cu admirație. Aș vrea s-o cunosc !

Cînd cortina a căzut după final, l-am văzut pe Folten stînd în primul rînd de scaune ; aplauda ca un nebun, cît p-aci să cadă în fosă. A rămas acolo aproape ultimul și aplauda cu înverșunare ; a așteptat pînă cînd celebra divă s-a înclinat special pentru el și i-a trimis o bezea.

Două zile mai tîrziu a fugit cu el undeva în Alpi ; ea urma să mai cînte în *Madame Butterfly* sau în nu știu care operă și asta a fost încă una din escapadele ei legendare. După alte trei zile Beda Folten a sunat la mine, distrus și atît de emoționat că îi tremura bărbia.

— Vă rog șoptea el, vă rog, lăsați-mă să rămîn cîteva zile la dumneavoastră nu vreau să mă întorc încă acasă...

Am plesnit din palme.

— Cum, Afrodita aia bătrînă v-a și expediat ?

Roși și se încruntă ofensat.

— Cum puteți să vă închipuiți așa ceva, zise el printre dinți. S-a îndrăgostit de mine la nebunie... o femeie teribilă ! Veți vedea că va veni să mă caute... Nu vreau să mă găsească.

— Folten, i-am spus eu, de ce a-ți fugit de fapt cu ea ?

Buzele îi tremurau și înghiți cu greu.

— Pentru că... pentru că mi-am închipuit că e cine știe ce de capul ei, chiar dumneavoastră mi-ați enumerat toți bărbații care au iubit-o...

A rămas la mine aproape o săptămînă ; din unele insinuări și vorbe rostite la întîmplare am dedus că a închiriat cu ea o vilă undeva pe malul lacului Wolfgang ; dar chiar în prima noapte a izbucnit un scandal teribil, iar neîmblînzita zeiță a operei i-a aruncat în cap un serviciu întreg de cristal. După cum se pare, a doua zi dimineață, ea a plecat în Italia, iar Folten s-a întors discret.

Mi-era milă de el în această poveste. Cred că în general el nu a avut ceea ce se numește o rătăcire amoroasă, ci mai degrabă un fel de ambiție ; pentru că ea fusese amanta unuia dintre cei mai mari compozitori, a unui rege și dumnezeu știe a cui sau mai bine, pentru că ea însăși era atît de celebră și renumită, cine știe ; uneori îmi spun că poate măcar pe această cale, a vrut să devină urmașul acelui compozitor și creator strălucit care

o iubise cîndva. I s-a părut fără îndoială o soartă demnă de un mare artist, să-şi ardă degetele la această flacără aproape istorică. Încă mulţi ani după aceea îi plăcea să arate o urmă de cicatrice pe gît şi pretindea că era amintirea unei lovituri de pumnal. De gelozie, spunea el. Pe urmă insinua misterios că i-a făcut-o diva aceea, cea care ştiţi bine, a fost amanta acelui compozitor celebru. Şi mie mi-a povestit această versiune ; fără îndoială, uitase că eu fusesem implicat ceva mai îndeaproape în această aventură.

Cealaltă persoană pe care doamna Foltýnová a menţionat-o în amintirile ei este „Kanner orbul". E vorba probabil de Ladislav Kanner, azi dispărut, care a fost destul de cunoscut la timpul său în anumite cercuri muzicale şi în locurile cele mai dubioase ale vieţii de noapte pragheze. Într-adevăr era aproape orb şi era muzician ; dar, unde a învăţat să cînte nimeni nu ştia. Ura cu fanatism conservatorul şi n-avea decît dispreţ pentru „domnii muzicieni savanţi" ; era de ajuns să i se atragă atenţia asupra cuiva că e un „domn de la conservator", că era gata să-l strîngă de gît într-un acces de furie. Era mic, chel şi grozav de murdar, cu o faţă care amintea puţin de Verlaine sau Socrate. Locuia după cum se pare, undeva lîngă Olšany, într-o baracă de scînduri unde desigur nu avea pian, şi nimic altceva ; nu se ştie din ce trăia, dar pe la miezul nopţii puteai să-l găseşti într-o cîrciumă sau alta, între Žižkov şi Košíř, cel puţin era acolo o chelneriţă grasă şi un pian dezacordat ; era deja beat criţă, aiura şi ochii sticloşi şi orbi îi ieşeau din cap. Din cînd în cînd se ridica

şi se aşeza la pian ; cînd era beat, se ducea întotdeauna să cînte la pian cum alţii merg la toaletă ; era la el ca un fel de secreţie de nepotolit, imperioasă şi murdară. Parodia uneori sardonic şi turbat compoziţiile „domnilor muzicieni", dumnezeu ştie, unde le auzea, la stilul de viaţă pe care-l ducea ; alteori cînta numai pentru sine improvizaţii sălbatice şi lugubre ; alte dăţi cînta pentru bani, dar niciodată compoziţiile altora sau cîntece.

Cînd i se spunea, Kanner, cîntă-mi valsul din *Cavalerul Rozelor* sau altceva, răspundea cu o voce şuierătoare, scrîşnind cioturile dinţilor săi cafenii.

— Kanner nu cîntă !

Trebuia să-i zici :

— Kanner, Kanner, cîntă-mi că nu dau doi bani pe întreaga lume. Kanner, cîntă-mi ceva că-i sucesc gîtul fetei mele, tîrfei ăleia ordinare. Kanner, cîntă-mi ceva cît se poate de obscen.

Şi imediat Kanner începea să cînte. Eu însumi nu sînt muzician, deşi iubesc nespus muzica ; dar într-o seară, l-am dus intenţionat cu mine pe un dirijor foarte cunoscut în localul de noapte unde Kanner tocmai cînta la pianul său dezacordat. Asculta atît de încordat şi de înfrigurat că făcea grimase ca un dement.

— Omule, îmi spuse el cu o voce răguşită strîngîndu-mi mîna, băiatul ăsta are geniu ! Dumnezeule, cîinele ăsta nici nu ştie ce cîntă ! Aşteptaţi, şi faţa i se deformă din nou de un tic nervos, aşteaptă, ce cîntă acolo ?... Doamne, ce porc ! Auziţi, acum-acum.

Şi Kanner începu să puncteze rapsodia lui barbară într-un ritm neruşinat, rînjind gutural.

— Încă, încă ! croncănea el și sălta pe taburetul pianului ca un apucat. Și încă ! Așa !

N-am putut să-l rețin pe dirijorul meu ; a sărit în sus, s-a îndreptat spre Kanner și i-a pus o hîrtie de o mie de coroane pe pian.

— Porcule, îi spuse orb de iritare, și acum vei cînta ceva demn de un muzician atît de mare și de genial cum ești dumneata, vită !

Kanner s-a ridicat livid și furios, am crezut că se va năpusti asupra dirijorului meu și-l va strînge de gît, cînd colo făcu cîțiva pași îndărăt și începu să înjure :

— Kanner nu cîntă ! Kanner nu cîntă !

Maestrul îl luă de guler.

— Kanner i se adresă el amenințător.

Deodată Kanner făcu o grimasă stranie aproape jalnică.

— Știu ; îngăimă el cu o luciditate neașteptată. Dumneavoastră sînteți...

Și rosti numele marelui dirijor, nu pot să înțeleg cum de l-a recunoscut omul acela pe jumătate orb.

— Ei bine, bombăni dirijorul printre dinți, cînți ca lumea ?

Kanner părea gata să cadă în genunchi.

— Maestre, vă rog, horcăi el, vă rog, nu... vă rog... Nu, în fața dumneavoastră... !

— De ce ?

Kanner tremura ca o frunză.

— Sînt un porc, Maestre... Nu mai sînt în stare... vă rog, lăsați-mă.

— Kanner, vino să stai lîngă mine, spuse Maestrul. Și poți să mă tutuiești. Și eu mă pricep puțin la muzică, știi ?

A fost o seară ciudată, Kanner bolborosea ceva cu anevoie și îl pironea pe maestru cu ochii săi holbați, distruși de glaucom, cu o adorație disperată și fanatică ; cînd se pronunța înaintea lui numele lui Bach, Beethoven sau Smetana sau alte asemenea nume, își lovea fruntea de masă și mormăia :

— Maestre, nu sînt vrednic...

Apoi totul s-a stricat ; la masa noastră a venit să se așeze un zugrav care se tutuia cu toți.

— Și eu sînt artist, striga el. Kanner cîntă.

— Kanner astăzi eu voi cînta pentru tine, spuse Maestrul, și se așeză la pian. Îți amintești de asta ? Kanner își lovea fruntea de masă și începu să plîngă cu sughițuri.

— Nu sînt vrednic.

— Kanner îți amintești de asta ? Mai recunoști asta ? E Glück... Dar asta ? E Händel. Maestrul nu era un pianist prea bun, dar avea o memorie extraordinară. Și recunoști bucata asta de Bach ?... Așteaptă, acum vine pasajul acesta. Ascultă, Kanner ?

S-ai fi zis că se celebra o misă haotică pentru sufletul pierdut al unui om ; sau că se alungă înfrigurat diavolul. Era palid și zbîrlit și același tic nervos îi chinuia fața ; niciodată nu îl văzusem atît de neînduplecat și îndîrjit concentrat asupra muzicii.

— Kanner, fii atent acum ! Asculți ? Omule ? Doamne, ce muzică ! Nu ești încă demn ?

Dar Kanner scutura disperat din cap.

În zori l-am condus pe maestrul dirijor spre casă. Era întunecat ca un diavol.

— Păcat de licheaua asta afurisită, bombănea el disperat. Omul ăsta are mai multă muzică într-un deget decît am eu în amîndouă mîinile !

Şi maestrul nu era dintre cei care au impresie proastă despre ei înşişi.

Am povestit această întîmplare numai pentru că ea poate va face să se înţeleagă ce fel de om era Kanner. E cu atît mai ciudat că el s-a înhăitat cu Beda Folten sau mai degrabă Folten cu el. Cine îl cunoaşte pe elegantul Folten, scos parcă din cutie, cu chica sa pompoasă, cu monoclu la ochi şi brăţara de aur la încheietura mîinii, pe mondenul, distinsul şi sociabilul Folten nu puteau de loc să înţeleagă cum suporta el compania unei creaturi atît de deplorabile şi decăzute şi nu numai că o suporta, dar întreţinea cu Kanner cele mai intime relaţii. Puteau fi văzuţi împreună în cafenelele mizerabile unde cînta Kanner ; de obicei, Folten îl aşeza în maşina lui şi îl ducea la el acasă. Lăsă să se înţeleagă că încearcă să-l salveze din punct de vedere moral şi artistic în acelaşi timp însă îl îmbăta la neştire şi pînă la urmă el însuşi a decăzut de parcă s-ar fi aflat sub influenţa lui pustiitoare. Se neglija vizibil şi aproape ostentativ, ţinînd fără îndoială să treacă drept un boem nepăsător şi cam depravat. Împărtăşea cu patimă dispreţul lui Kanner pentru domnii muzicieni savanţi. „Omul trebuie să aibă muzica aici", striga el, bătîndu-se în piept „şi nu pe o diplomă" ; „Kanner o să le mai arătăm noi acestor pedanţi ! Trebuie să fii posedat de muzică", urla el, rotindu-şi ochii, creaţia e o nebunie şi o încîntare ! Kanner consimţea, dînd din cap şi bîiguia cuvinte

incoerente ; pe urmă Folten îl aşeza în maşină şi plecau. Bizară pereche.

De ce s-au despărţit după un timp nu se ştie. Într-o zi, l-am întîlnit pe Folten din nou monden, parfumat şi cu monoclu şi l-am întrebat ce face Kanner. S-a încruntat, strîmbînd din nas.

— E un tip imposibil, bodogăni el pe un ton reprobator. E un caz disperat. Am încercat să-l salvez, dar...

Şi cu un gest al mîinii sale îngrijite, cu lănţişorul de aur la încheietură arătă zădărnicia eforturilor sale.

Pe urmă, într-o noapte, l-am întîlnit pe Kanner pe stradă, beat desigur ; l-am întrebat în treacăt de Folten. Bolborosi ceva din care rezulta că Folten ar fi vrut să-l ucidă cu un cuţit. Şi numele unei oarecare Judita revenea în delirul său.

— Judita a fost totuşi a mea... bîiguia el, nu avea dreptul... n-avea dreptul... Nu-mi pasă de banii lui, domnule, scrîşnea el furios din dinţi, puteţi să-i spuneţi, domnule ! Şi să-i mai spuneţi că nu i-o las pe Judita !

Am crezut la început că vorbea despre acea operă cu care Folten ne împuiase capul ; dar după aceea mi-am adus aminte de o cafenea mică unde mergeam împreună şi unde servea o chelneriţă pe care ei o porecliseră Judita, o păcătoasă mare şi brună. Cred că la amîndoi le sfîrîiau călcîiele după ea şi în tot cazul Kanner era îndrăgostit la nebunie de ea ; acolo l-am auzit într-o zi improvizînd „cîntecul Juditei", era un fel de triumf sexual sălbatic, nu pot să găsesc cuvîntul potrivit ; regret numai că maestrul dirjor nu l-a ascultat. Deci e posibil ca ei să se fi certat din cauza aces-

tei Judite ; dar amintirile doamnei Foltýnová par mai degrabă să confirme prima ipoteză a scriitorului.

Am spus deja că Ladislav Kanner a dispărut puţin după aceea ; a încetat pur şi simplu să se mai arate în localurile lui obişnuite şi a dispărut fără urmă, iar pînă ca unul dintre tovarăşii lui de chef să-şi amintească de el a curs multă apă pe gîrlă. Fiecare generaţie de artişti îşi are originalii săi ; dar acest muzician nebun şi pe jumătate orb a dispărut însă prea devreme, fără să-şi găsească locul pe care îl merita cel puţin în cronica epocii sale.

JAN TROJAN

IX. Orchestraţia JUDITEI

RELAŢIILE MELE cu răposatul domn Folten au fost de scurtă durată şi la drept vorbind de ordin pur profesional. A venit într-o zi să mă caute la operă unde pe atunci eram corepetitor cu o rugăminte ciudată : să-l ajut la orchestraţia operei sale *Judita* pe care zicea că o terminase. Mi-a spus că în muzică este de fapt un autodidact ; că din copilărie cîntă la pian şi iubea cu pasiune muzica, dar împrejurările nu i-au permis să-şi facă studiile la conservator.

— Poate, îmi zise, sînt mai mult poet ; am fost captivat de subiectul *Juditei* şi la început n-am vrut să scriu decît o dramă cu acest subiect. Nu am nici o vină, dar de fiecare dată cînd scriam o scenă, un dialog, expresia muzicală îmi venea ca de la sine în minte, obsedant şi triumfător. Personajele cîntau acolo unde trebuiau să vorbească. Ce era să fac ? Am scris o operă. Strînse din umeri încurcat. Aşa s-au dezvoltat pas cu pas textul şi muzica. La ora actuală opera mea e aproape gata, dar nu ştiu ce să fac mai departe. Îmi lipsesc unele cunoştinţe tehnice, aş spune meşteşugăreşti, de pildă ceea ce ţine de orchestraţie.

— Scuzați-mă domnule, i-am spus eu nu e nimic meșteșugăresc într-o operă de artă. Întreaga artă trebuie să fie un meșteșug desăvîrșit. N-aveți dreptul să vorbiți în felul acesta domnule, i-am spus. Orchestrația nu e un meșteșug. Gîndiți-vă la Berlioz, domnule. Sau mai bine citiți partitura lui *Don Juan*. Meșteșug, asta, haida-de! În felul acesta nu e posibil să ne înțelegem.

Mi-a cerut scuze că n-a vrut să spună asta „că ceea ce îi lipsește stringent e o anumită experiență tehnică și cunoașterea legilor compoziției muzicale"; că n-ar avea nevoie decît de un fir conducător și de sfaturi pentru a putea continua munca sa, de asta apelează la mine să-l ajut; și după aceea mi-a propus un onorariu ce m-a surprins prin generozitatea sa.

— Nu se poate, domnule Folten, i-am spus eu. Nu pot să primesc. Pot să vă dau numai lecții, dacă nu veți găsi pe cineva mai competent; eu mai curînd vi l-aș recomanda pe cutare sau cutare, și i-am numit cîțiva muzicieni buni. Specialitatea mea e mai mult muzica vocală, i-am spus, dar, dau și lecții. Atît pe oră. Dar, dacă e vorba de orchestrație eu vă recomand pe altcineva. La instrumente nu mă pricep, domnule Folten. Vocea umană îmi ajunge. Nu, imposibil.

— Numai că eu contez pe ajutorul dumneavoastră, spuse. Se afirmă că sînteți cel mai sever și mai exigent dintre muzicieni. Ceea ce îmi lipsește e tocmai această mare disciplină, zise. Mi-e teamă ca expresia mea muzicală să nu fie excesiv de anarhică. Vă mărturisesc că sînt puțin barbar de felul meu. Știu, spuse, că există în mine un surplus de forță creatoare și de fantezie; dar mă

întreb, dacă ceea ce lipsește operei mele nu e acea ordine pură și adecvată.

— Nu e posibil, domnule Folten, i-am zis eu. Această ordine trebuie să o aveți în dumneavoastră. Iată ce vă propun, mă voi uita pe opera dumneavoastră; dar, nu pot să vă învăț ceva ce nu vă stă în fire. Regret, dar nu stă în puterile mele. Un subiect biblic ca *Judita* continuai eu, e un lucru prea serios, domnule Folten, chiar dacă e un apocrif. Eu am încercat psalmii, domnule, și știu ce înseamnă. E greu, extrem de greu.

Am convenit să vin la el să-mi cînte pasajele principale din *Judita* sa și că vom vedea după aceea ce avem de făcut. Am venit la ora fixată; domnul Folten m-a întîmpinat cordial și a început să-mi vorbească despre concepția de ansamblu a *Juditei* sale.

— Așa nu, vă rog, i-am spus eu, mai întîi acțiunea și apoi fiți bun și cîntați-ne opera dumneavoastră. Bucată cu bucată, domnule Folten. Rînd cu rînd. Ceea ce nu e scris în rînduri, nu se află în concepție.

— Cum doriți, zise. Deci mai întîi e prologul în fața porților Bethuliei. Imaginați-vă un peisaj bucolic cu un motiv de dragoste la fluier. E dimineață și tînăra Judita merge cu ulciorul la apă.

— În fața porților? am întrebat eu. E o eroare. În orașele întărite fîntînile trebuiau să fie în interiorul zidurilor. Așa nu merge.

— Poate că n-are atîta importanță, se apără domnul Folten. Aici e vorba de muzică și nu de istorie! Părea contrariat. Ei, și apoi sosește crainicul lui Holofern însoțit de gorniști și cheamă orașul Bethulia să se predea. Orașul refuză. Se dă

alarma, iar corul femeilor bocește ororile războiului ce se apropie. Acesta e prologul.

— Binevoiți și cîntați-mi-l, am spus eu. Muzică pe această temă, asta mai lipsește.

Se așeză la pian. Nu cînta, ce-i drept, prea curat dar avea dexteritate. După episodul tinerei fete mergînd la fîntînă se opri.

— Aici îmi lipsește trecerea pentru a introduce trompeții și mesagerul, se scuză el. Nu știu cum să ajung de la această pastorală la fanfare. Asta trebuie s-o știți dumneavoastră, i-am zis eu. Numai dumneavoastră știți ce se întîmplă în operă. Continuați !

Reîncepu să cînte și interpretă el însuși aria crainicului. Apoi se opri din nou.

— Acum orașul refuză să se predea lui Holofern. Nu este încă gata. Acum se dă alarma, spuse, lovind clapele. Și bocetele femeilor.

Totul a durat 18 minute.

— Așa, nu se poate, domnule Folten, i-am spus eu. Nu merge de loc. Puteți s-o aruncați și să începeți din nou totul.

Era de-a dreptul distrus și înghițea anevoie în sec.

— Credeți că e atît de rea ?

— În întregime rea, am spus eu. Regret, dar trebuie să v-o spun. În cea mai mare parte, aveți acolo lucruri bune dar ansamblul este rău. Pastorala aceea e Debussy ; dar, păstorul acela cu fluierul, nu merge, domnule Folten. E un păstor rococo. Nu puteți să puneți în *Judita* un păstor rococo. Păstorul biblic era un nomad, domnule, un nomad cu suliță. Un muzician trebuie să gîndească. Episodul acela al tinerei fete cu ulciorul

e reușit, aproape clasic. Muncă curată, domnule ; dar fluierul nu i se potrivește de loc. Are ceva de faun. E deplasat, domnule, nu sună suficient de grav și de clar. Credeți-mă e absolut exclus. Fanfarele acelea, cîntă din Verdi și din Aida. E bine făcut, domnule, strălucitor, dramatic, grandios, dar eu n-aș pune-o acolo ; acolo ar trebui ceva mai sobru. Episodul alarmei din oraș e rău. E verism, dacă îmi permiteți, e naturalism, nu e muzică. Pe urmă aveți corul acela al femeilor cu textul „ce jale". Foarte bine, domnule Folten. Excelent. Dar e păcat să pui asta într-o operă. Ar putea fi o mică piesă vocală. În locul dumneavoastră, aș renunța la operă, domnule Folten. Opera nu e o artă pură. E teatru și toate la un loc. Nu e muzică pură. Dumneavoastră domnule, ați putea compune muzică pură ca fata aceea la fîntînă sau corul femeilor. Nu știu ce să vă mai zic.

Asculta și atingea încetișor clapele.

— Poate aveți dreptate, spuse el cu greu. Simt în mine atîtea... Poate nu știu să stăpînesc și să ordonez totul...

Se ridică brusc și se îndreptă spre fereastră. Din spate se vedea că plînge.

— Ascultă, domnule Folten, am spus, n-are sens. Nu trebuie să plîngeți. Asta nu e o jucărie ca să plîngi după ea. Omul nu trebuie să se gîndească la sine. Nu contează ceea ce aveți în dumneavoastră ci ceea ce faceți. Dacă vreți să scrieți o operă, scrieți o operă ; dar dacă plîngeți n-am ce să vă mai fac. Fără sentimentalisme, domnule Folten. Arta e muncă. Creația e muncă și iar

muncă. Aşezaţi-vă la pian şi cîntaţi-mi variaţiuni pe tema pastoralei dumneavoastră. Încercaţi în major şi largo...

Smiorcăi ca un copil care a plîns, se aşeză docil la pian şi începu să atingă orbeşte clapele.

— Vă rog, spuse, azi nu pot... Arătaţi-mi dumneavoastră ce vreţi să spuneţi.

Nu-mi place să improvizez, dar i-am cîntat o variaţiune eroică pe motivul său. Aproape radia de fericire.

— Nu e rău de loc, izbucni el. Credeţi că aşa prologul ar merge ?

— Încercaţi acum singur, i-am spus.

Se aşeză la pian şi cîntă variaţiunea mea în major, cu precizie, fără să-i schimbe o notă ; trebuie să fi avut o memorie muzicală neobişnuită.

— Aşa nu se poate, domnule Folten, i-am zis eu. Aceasta a fost variaţiunea mea. Trebuie să încercaţi să cîntaţi ceva original.

A încercat, încreţindu-şi fruntea, dar era aceeaşi variaţiune numai că iarăşi a introdus în ea acelaşi oribil motiv al fluierului. Am clătinat din cap. S-a oprit din cîntat şi spuse :

— Iertaţi-mă, azi nu am inspiraţie.

— Nu trebuie să aveţi nici o inspiraţie, i-am zis eu. Muzica, domnule, trebuie să fie la fel de precisă ca ştiinţa. Dumneavoastră trebuie să ştiţi ce se cuvine pus acolo. Trebuie să gîndiţi, înţelegeţi ? Nu e nevoie de inspiraţie. Numai de muncă.

Făcu o mutră de copil supărat.

— Nu-mi cereţi asta. Nu ştiu să compun la rece.

— Păcat, i-am zis. În aceste condiţii nu pot să vă învăţ nimic, domnule Folten. Îmi pare rău dar nu am ce căuta aici.

Ochii i se umplură iarăşi de lacrimi.

— Ce am de făcut atunci ? şopti el zdrobit. Eu trebuie să termin totuşi *Judita* mea !

Mi s-a făcut milă de el, cu aerul lui de copil nefericit.

— Uitaţi, domnule Folten, i-am spus, iată ce vom face ; voi analiza împreună cu dumneavoastră opera, notă cu notă şi vă voi spune ceea ce mi se pare rău sau cum ar scrie un compozitor profesionist cutare sau cutare pasaj. Şi dumneavoastră singur veţi deduce ceea ce aveţi de făcut, e bine aşa ?

Acceptă propunerea mea şi astfel am început lecţiile mele cu domnul Folten.

Am prezentat atît de detaliat prima mea conversaţie cu domnul Folten, fiindcă din ea reies cred, cîteva lucruri. Mai întîi că iubea într-adevăr muzica cu o dragoste pătimaşă şi că era posedat de dorinţa de a compune o operă ; poate că s-ar fi aruncat pe fereastră dacă cineva ar fi vrut să-i schimbe părerea. În al doilea rînd că nu era decît un autodidact şi un diletant care rămînea nedumerit în faţa unor probleme pe care orice student obişnuit al conservatorului trebuie să le aibă la degetul mic. În al treilea rînd avea un talent remarcabil, dacă l-aş judeca după cele cîteva exemplificări ; cu atît mai mult mă deruta şi mă revolta că alături de două compoziţii neaşteptat de pure, cum era pasajul acelei tinere fete mergînd la fîntînă, şi corul femeilor se mulţumea cu pasaje mai mult sau mai puţin banale sau de

mîna a doua, fără să-şi dea seama măcar de diferenţă.

De la prima lecţie am rămas, din păcate, cu impresia că nu mă voi înţelege niciodată cu domnul Folten. Făcea parte evident dintre acei artişti care consideră arta un mod de exprimare şi de autoafirmare, un mijloc de manifestare nelimitată a eului. Niciodată nu m-am putut împăca cu această concepţie ; nu pot să ascund că tot ceea ce este personal constituie mai degrabă o profanare a expresiei artistice. Ceea ce se află în tine, substanţa ta umană, personalitatea ta, tu însuţi eşti numai materie şi nicidecum formă ; dacă eşti artist, nu te afli nici pentru a multiplica materia ci pentru a impune materiei o formă şi o ordine. Mi se taie totdeauna răsuflarea cînd citesc în *Sfînta Scriptură* : „La început Dumnezeu a creat cerul şi pămîntul. Pămîntul era arid şi pustiu, iar Spiritul Domnului plutea deasupra apelor". Plutea şi era disperat, fiindcă nu era acolo decît o materie informă, o materie aridă şi pustie. Şi Dumnezeu zise : „Să fie lumină ! Şi se făcu lumină". Trebuie să vedem în asta primul act al cunoaşterii de sine : materia ia cunoştinţă de ea însăşi şi se priveşte ea însăşi cu uimire la prima licărire de lumină a zilei ; acesta e începutul întregii formări. „Şi Dumnezeu văzu că lumina era bună ; şi Dumnezeu a despărţit lumina de întuneric" : Şi s-a spus : a despărţit. Aceasta înseamnă că a împărţit, a limitat şi a purificat. „Şi despărţi apele care sînt sub firmament de apele care sînt deasupra firmamentului. Şi Dumnezeu numi firmamentul cer. Şi Dumnezeu mai zise : „Să se adune apele care sînt sub cer într-un sin-

gur loc şi să apară uscatul. Şi se făcu aşa. Şi Dumnezeu numi uscatul pămînt. Şi văzu Dumnezeu că era bine". De vreme ce se spune că la început Dumnezeu a creat cerul şi pămîntul, reiese că nu creaţiunea propriu-zisă ci tocmai această separare şi organizare reprezintă adevăratul început şi opera creatoare al lui Dumnezeu. Nu sînt un exeget ci numai un muzician dar iată, cum interpretez eu aceasta : La început eşti tu însuţi o materie aridă şi pustie ; tu însuţi, eul tău, viaţa ta, talentul tău, totul nu e decît materie : nu o creaţie ci o simplă creatură. Şi chiar dacă îţi vei deschide propriul eu şi îţi vei umple viaţa pînă la plenitudine, tu nu vei fi nimic altceva decît o materie pustie şi haotică deasupra căreia Spiritul lui Dumnezeu pluteşte disperat, fiindcă pluteşte deasupra neantului. Trebuie să separi lumina de întuneric, pentru ca materia să devină formă ; trebuie să separi şi să delimitezi pentru ca să apară contururile clare, iar lucrurile să răsară în faţa ta în plină lumină, suavă ca în ziua creaţiei lor. Creezi numai în măsura în care dai formă materiei ; a crea înseamnă a delimita şi a trasa fără încetare limite finite şi precise într-o materie care este pustie şi infinită. Separă, separă. Astfel lumea ta se va împrăştia şi nu va rămîne decît o materie informă care nu a fost însă atinsă de graţia lui Dumnezeu. Cînd priveşti sau cînd asculţi, cînd percepi sau cînd descoperi, nu faci decît să separi lucrurile sau sunetele ; cît de curat şi de clar, de riguros şi de măreţ trebuie să le delimitezi dacă eşti un artist care încearcă să calce pe urmele lui Dumnezeu. Separă ! separă ! Chiar dacă opera ta izvorăşte din tine, ea

trebuie să găsească în ea însăşi începutul şi sfîrşitul său ; ea trebuie să aibă o formă atît de perfect închisă încît nimic altceva nu poate să-şi găsească loc în ea, nici tu însuţi, nici personalitatea ta, nici ambiţia ta, nimic din ceea ce propriul tău eu se recunoaşte sau se complace. Axa operei tale trebuie să treacă prin ea şi nu prin tine. Arta proastă şi impură izvorăşte din aceea că în ea subzistă ceva personal, care nu a devenit formă şi lucru separat ; nu este nici uscatul, pe care Dumnezeu l-a numit Pămînt, nici acea acumulare de ape, pe care Dumnezeu a numit-o mare, ci numai noroi, materie aridă şi neseparată. Majoritatea artiştilor la fel ca şi cea mai mare parte a oamenilor se mulţumesc să multiplice materia la infinit în loc să îi dea o formă ; unii o revarsă ca o lavă infernală, iar alţii o adună ca un noroi vîscos pe malul apei ; astfel clocoteşte şi se acumulează fără încetare a materie aridă şi impură care aşteaptă disciplina teribilă şi grandioasă a creaţiei. Separă ! separă ! această lege riguroasă, această lege a zilei dintîi nu va înceta niciodată să fie valabilă şi să înspăimînte. Căci şi diavolul se amestecă în artă şi o face ca diletant ; este uşor de recunoscut pentru că e ambiţios şi vanitos din fire. Se făleşte cu materia, cu originalitate sau cu puterea ; nu exitsă exces, nici exuberanţă care să nu fie aţîţate de suflarea sa viciată ; Toată grandomania şi toată ostentaţia se umflă de trufia lui spurcată şi convulsivă ; tot ceea ce în artă e făcut, strălucitor şi complezent sînt zorzoanele furate ale lăudăroşeniei lui de maimuţă ; tot ce este imperfect şi neterminat nu este decît urma pripită a nerăbdării lui febrile şi a eternei lui neglijenţe ; întreaga formă falsă şi pretenţioasă e o mască împrumutată sub care se ascunde zadarnic nulitatea sa disperată. Pretutindeni unde munceşte artistul ca şi pretutindeni unde omul încearcă să se autodepăşească, spiritul rău dă tîrcoale, căutînd un prilej să se manifeste, să te ispitească sau să te posede. Fiind el însuşi incapabil să creeze, încearcă să pună stăpînire pe tine. Ca să-ţi vicieze opera, te viciază pe tine şi îţi roade sufletul pe dinăuntru prin lăudăroşenie şi trufie.

Ca să te înşele să nu-l poţi recunoaşte sub înfăţişarea lui adevărată şi informă, se dă drept tine însuţi şi se preface că îţi apără interesele „Sînt eu", îţi şopteşte „eu sînt *laimonion*-ul tău ; eu sînt eul tău genial şi ambiţios. Cît mă ai pe mine, eşti mare şi suveran ; vei face tot ce-ţi place ; nu-ţi vei sluji decît ţie însuţi". Fiindcă diavolul nu pretinde niciodată să-i slujeşti lui, ci să-ţi slujeşti ţie însuţi ; el ştie bine de ce face asta şi prin ce poate să pună şaua pe sufletele şi pe faptele oamenilor ; mizeria sa eternă, dar şi forţa sa constă în aceea că nimic nu îi aparţine de fapt ; lumea e a lui Dumnezeu, iar spiritul necurat nu îşi are în ea sălaşul. Nu poate decît să încalce ceea ce nu îi aparţine ; niciodată nu ştii dacă şi-a băgat nasul în opera ta ; numai un singur lucru nu izbuteşte : să facă o treabă bună şi perfectă. Slavă domnului, pot în fine să vorbesc numai despre artă ; dar a trebuit să vorbesc despre Dumnezeu şi diavol ca să n-ajungă să se creadă că arta se află în afara binelui şi a răului. Dimpotrivă, mai mult decît în oricare activitate umană în artă îşi găseşte loc virtutea cea mai

nobilă ca şi josnicia şi viciul cele mai infame. Artă este cea care se străduieşte să cizeleze o operă pură şi perfectă ; arta este cea în care forma lucrurilor este delimitată şi purificată, ba chiar, aş spune, divinizată ; fiindcă lucrurile pot să poarte amprenta unui sacrament perceptibl sau a unui blestem obscur. Totul depinde numai de tine ; cu cît iubeşti mai mult lucrurile cu atît te vei strădui să pătrunzi mai mult pînă la existenţa lor totală şi tainic desăvîrşită. Opera nu ţi-e dată ca să te exprimi prin ea, ci ca să te purifici prin ea, să te descătuşezi de tine însuţi ; nu creezi pornind de la tine, ci deasupra ta ; te forţezi cu străduinţă şi răbdare să ajungi la o viziune mai bună şi la o înţelegere mai clară, la o dragoste mai mare, la o cunoaştere mai profundă decît cea cu care ai abordat propria operă. Creezi pentru a cunoaşte în opera ta forma şi perfecţiunea lucrurilor. Slujba ta închinată lucrurilor este un serviciu divin.

Şi dimpotrivă există o artă impură şi blestemată...

Aici se termină textul lui Karel Čapek.

MĂRTURIA SOŢIEI AUTORULUI

ÎNCĂ CÎŢIVA MARTORI trebuiau să completeze detaliile şi prin depoziţiile lor, să contribuie la elucidarea sfîrşitului compozitorului Foltýn. Din păcate autorul nu a mai putut să îi audieze pe toţi şi nici să le solicite materiale.

Au rămas numai cîteva însemnări uitate pe o bucată de hîrtie, liniştite şi mute ca moartea. Cîteva rînduri notate de un scris foarte familiar care e mai mult decît chipul sau vocea omului dispărut. Un neiniţiat ar fi putut cu greu să descifreze sfîrşitul povestirii în acele rînduri, dacă nu ar fi fost şansa tragică a acelor seri nu prea îndepărtate, cînd două fiinţe sub acelaşi acoperămînt, discutau încă despre munca lor.

Pentru Karel Čapek personajul despre care scria era mai mult decît o fiinţă vie ; el, cel taciturn, putea să povestească despre acesta ore în şir, cu ochii arzători, cu o anume expresie ce-i înfrumuseţa chipul, atunci cînd vorbea despre artă. De aceea, ştiu atîtea lucruri despre compozitorul Foltýn, dar îndrăznesc să completez mărturiile anterioare fără să adaug amănunte pentru că mă gîndesc că nu-şi au loc multe cuvinte străine după punctele de suspensie pe care le-a făcut moartea.

Știu că autorul a vrut să-l lase în final să pună cap la cap *Judita* sa : operă făcută din plagiaturi imitații și furturi artistice, tristă monstruozitate muzicală ratată care a fost ani de zile mania sa. El nu i-a dat nimic propriu decît ambiția sa morbidă de a fi artist, el care a fost întotdeauna incapabil de cea mai mică manifestare personală, la școală, în dragoste, în tot.

— Era poate posedat, mi-a spus Karel Čapek odată în amurg, cînd nu ne mai puteam privi în ochi, dar la ucis fățărnicia, bietul de el, a intrat în lumea înșelătoriei vitale și n-a mai putut ieși din ea niciodată. Era numai fantezie dobîndită prin minciună și nicidecum realitate autentică, rupsese orice legătură morală cu ea, știi — și apoi, cum și din ce vroia să creeze acest naiv nenorocit ?

Bineînțeles nimeni nu i-a acceptat opera, chiar cînd ca om cu stare a încercat să înlăture obstacolele și nedreptățile cu bani, dar la sfîrșit, cînd era deja foarte uzat și jalnic și-a găsit „oamenii săi" care l-au ajutat să scoată *Judita* la lumina zilei.

Iată cum s-au petrecut lucrurile : Beda Folten, pe atunci deja ruinat și decăzut, colinda localurile în căutarea noilor și vechilor săi amici. Plîngea, se umfla în pene, perora, bea și vorbea oricui despre opera sa. Apoi se tîra acasă, cu capul gol, aruncîndu-și pe spate pletele sale superbe de artist, uimind ici și colo prin monologul său rostit cu voce tare, vreun trecător întîrziat. Adesea se oprea să se sprijine de zidul rece al vreunei case și își apăsa mîna pe inimă cu afectare ; vagabonzii și imbecilii care treceau din întîmplare pe

acolo, își băteau puțin joc de el, fiindcă nimeni nu putea să-și închipuie cît de rău îl înăbușă și îl doare inima.

Și apoi o bandă de cheflii a hotărît să-i joace lui Foltýn și Juditei sale o festă. Îi vor juca nebunului o comedie strașnică și ei înșiși vor face mare haz de ea.

— Trebuie reparată această nedreptate, Foltýn!

— Datorită nouă, veți cunoaște gloria, Maestre!

Începu să alerge ca un nebun și invita toți vechii săi cunoscuți, în special pe cei care nu crezuseră niciodată în *Judita*.

Unul dintre acești buni amici a procurat o sală pentru această reprezentație perfidă, un fel de studio de cinema unde se prezentau filme eventualilor cumpărători ; se afla acolo o mică scenă în spatele unui ecran, cu o suprafață de cîțiva metri pătrați, dar în tot cazul nu existau bani pentru a plăti un număr prea mare de coriști. Foltýn a recrutat el însuși orchestra și cîntăreții dintre artiștii șomeri și debutanți, alerga la repetiții, își punea mîna pe inimă și ardea de entuziasm. A venit la seara sa, îmbrăcat într-un frac închiriat și-și aruncă de cîteva ori pletele pe spate, într-un gest de recunoștință spre primele rînduri unde ședeau prietenii care îl ajutaseră pentru acest eveniment. Nu știa că de mult, nimeni nu îl mai consideră un om normal, că a căzut într-o cursă oribilă, că timpul făcuse din el un nebun, un bufon, un caraghios, un palavragiu, un mincinos, un impostor și un mizerabil ; căci fața fiecăruia din noi sfîrșește întotdeauna prin a fi descoperită chiar dacă foarte mult timp a fost as-

cunsă în spatele unor fraze mari și ale unui machiaj intelectual.

Bineînțeles opera a repurtat un succes triumfal în fața publicului invitat, aplauzele și strigătele l-au obligat pe Beda Folten, roșu și beat de fericire să apară în fața cortinei, unde mulțumea, aruncîndu-și pletele pe spate și simulînd epuizarea nervoasă cerută de tensiunea creatoare. Aruncă o privire plină de o generoasă recunoștință spre rîndurile celor ce îi montaseră acest triumf și mai departe spre rîndurile publicului care vocifera —, dar roșeața gloriei și a succesului lăsă locul unei palori de moarte pe chipul său scăldat de sudoare. Căci Beda Folten văzu deodată pentru prima oară universul său clar fără minciună și fără iluzie așa cum arată el în realitate de aici, de la rampă, sute de chipuri familiare pe care îi cunoștea de la ceaiurile și seratele sale muzicale, sute de oameni pe care îi inițiase în munca sa simulată și murdară, fețele criticii pe care încercase zadarnc să le mituiască prin umilința sa și morga sa simulată de artist.

Maxilarul său fără bărbie începuse să i se descleșteze ciudat și nu mai avea putere să-și țină gura închisă așa cum s-ar fi cuvenit în asemenea momente solemne, căci vedea clar și distinct că toată această mulțime care aplauda, nu făcea decît să-și bată joc de el. Obișnuiții cafenelei care își procuraseră o distracție ceva mai costisitoare, foștii prieteni care primiseră invitația ca să-și bată joc pe săturate de acest sărit. Spectatorii săi, îi jucau aceași comedie ca și el lor, îi vedea, de aici, acum el, acest mincinos și nenorocit zdrobit și demascat cum se încurajează reciproc să mărească vacarmul și entuziasmul, cum își dau coate, și șirurile de fețe deformate de batjocură, oscilînd dintr-o parte în alta, de parcă mica scenă ar fi fost puntea unui vapor pe furtună.

S-a refugiat în culise, împleticindu-se de groază, rușine și disperare, inima i se strîngea ca un cîine călcat în picioare și respira greu, foarte greu. În sală aplauzele batjocoritoare deveneau mai puternice, cîțiva spectatori tropăiau nerușinat din picioare, iar voci vulgare și ironice îi strigau numele.

Beda Folten se rușinează să leșine și nu are putere să fugă, de fapt nu mai are unde să fugă, culisele mici sînt blocate de interpreți ale căror trupuri formează un zid moale și de netrecut care îl reține.

— Vă cheamă, domnule compozitor !

— Ieșiți să mulțumiți, Maestre !

— Arătați-vă publicului, Beda Folten !

— Arătați-vă publicului, Beda Folten, strigau glasurile anemice ale sărmanilor muzicanți care se pretaseră la această comedie pentru cîteva sute de coroane — arătați-vă, îl provocau ochii lor batjocoritori — arătați-vă acestei haite ce urlă în bănci, care a venit să vă asigure succesul, fiindcă, toată viața n-ai rîvnit la nimic altceva, nenorocitule ! Arătați-vă ca să vă vadă în sfîrșit cum sînteți, să profite de spectacol ca și noi pentru care sînteți la fel de ridicol !

L-am mai împins de cîteva ori în fața cortinei și s-a reîntors de cîteva ori către fețele batjocoritoare ale interpreților. Nimic nu mai rămăsese din el, din Beda Folten de altădată, ținuta și fe-

lul de a-și ține capul au dispărut, părul îi cade pe fața lividă altfel decît pe vremea cînd își stăpînea gîtul său lung, sudoarea îi curge șiroaie pe reverele fracului ponosit, iar genunchii i se înmoaie comic. E o mare, mare distracție pentru mulțimea care aplaudă și hohotele se întețesc cînd își apasă amîndouă mîinile pe inimă, căci pînă azi această paiață nu a făcut decît să simuleze totul, iar acum continuă să joace comedia geniului epuizat, copleșit de glorie.

Cum e posibil, se gîndește Foltýn, pe care inima și gulerul îl înăbușă, iar podeaua scenei îi fuge perfid și nerușinat de sub picioare. Ce s-a întîmplat cu ochii săi și ai lor că dintr-o dată ei se descoperă ceea ce sînt. Ce mulțime rea, crudă și ostilă e publicul ale cărui strigăte și aplauze îi pun un nod în gît și în inimă. Îi vine să plîngă ca un copil, cu o mînă se sprijină de umărul fagotistului, iar cu cealaltă mînă își șterge sudoarea cu o batistă murdară și se întreabă cui să-i ceară milă ca să nu se mai arate acestei hoarde josnice și rele care tropăie în sală.

Fagotistul susține răbdător trupul asudat și slăbit, iar Beda Folten mai are încă cîteva secunde pentru Dumnezeu. Toată viața m-am zbătut, m-am chinuit, m-am distrus și am plătit ca să trăiesc această zi ! Toată viața am slujit ceva ce am considerat că e menirea mea ! Credea că se smiorcăie, dar cînd — colo hohotește ; inima sa, ca a unui cîine călcat în picioare, i se strînge în piept de o durere cumplită. — Doamne, e posibil să mă coste o viață întreagă, tot timpul ăsta nenorocit și zadarnic pe care mi l-ai dat !

În seara aceea *Judita* n-a fost jucată pînă la capăt pentru că Beda Folten a înnebunit ceea ce desigur nu doreau cei din sală care îl considerau de mult nebun. Sărmanul a fost transportat la Bohnice, așa cum era, în fracul său închiriat, iar directorul azilului, penultimul martor după lista stabilită de autor, trebuia să depună mărturia finală. Nu pot să spun decît ceea ce știu de la autor și din depoziția doamnei Foltýnová : Bedřich Foltýn a murit acolo două zile mai tîrziu.

— Va avea o înmormîntare frumoasă, mi-a spus Karel Čapek în ultimul amurg al vieții noastre în doi. Multe din cunoștințele lui vor veni la înmormîntare cu un fel de emoție condescendentă. Știu, viața trebuie să-și aibă la urma urmelor, sărmanii săi nebuni, iar moartea este aproape ultima instituție divină care inspiră încă un pic de respect. Doamna Foltýnová era totuși o femeie bună și i-a făcut o înmormîntare frumoasă așa cum se cuvine bunului renume al familiei ei. Și în timpul incinerării, un cunoscut profesor de la conservator a cîntat la orgă *Largo* de Händel, iar la sfîrșit cel mai bun cvartet al nostru de coarde a cîntat Beethoven. Știi, sînt lucruri care nu se întîmplă oricui !

Te gîndești desigur că îi voi întreba pe toți cum și de ce știu dinainte ce îmi vor răspunde : bineînțeles nu a fost un artist, dar la urma urmelor s-a mistuit pentru muzică. Așa oricine dintre noi poate să-și asume sarcini peste puterile lui și asta se termină întotdeauna printr-o tragedie. Și apoi — cineva desigur îmi va spune, — știți cu Foltýn s-a petrecut ceva ciudat. Era un nenorocit, un plagiator, un cabotin, dar avea totuși o

sclipire. E adevărat, domnule, că pentru o viață întreagă e puțin, jalnic de puțin, dar în ziua judecății de apoi nu trebuie să se piardă nici un grăunte de aur. Și știți, Foltýn, nu se dezminte, ne-a lăsat două asemenea nestemate în această *Judita* inaptă și haotică. Există în ea un pasaj pe un text foarte comic „Ce jale, Ce jale“ și pe urmă motivul tinerei fete — muzică pură și limpede ca apa de izvor. Am reflectat mult, domnule, Dumnezeu știe de unde a luat-o !

— Trebuie să fie acel Fatty care a compus-o pentru el, știi cel pe care l-ai lăsat să moară de boala lui Parkinson ? !

— Da, el. Vezi și nimeni n-a vrut niciodată să admită că băiatul acesta avea talent, dar a rămas asta totuși de la el și acesta e lucrul cel mai important. Chiar dacă datorită lui nebunul de Foltýn a avut o înmormîntare de artist.

. . . .

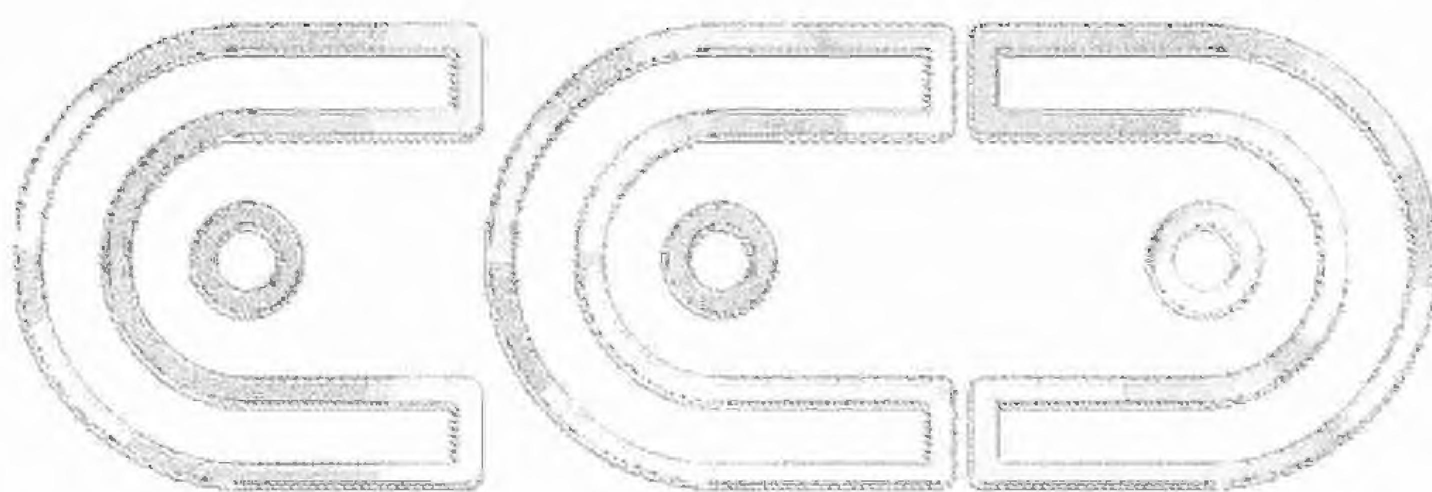
Lector : OLGA JORA
Tehnoredactor : ELENA POPESCU

Tiraj 25 120 ex. broşate. Bun de tipar 4.10.1979. Coli tipar 4.

Tiparul executat sub comanda
nr. 344
Întreprinderea poligrafică
„13 Decembrie 1918",
str. Grigore Alexandrescu nr. 89—97
Bucureşti,
Republica Socialistă România

Scanare și prelucrare digitală

de

Anonim

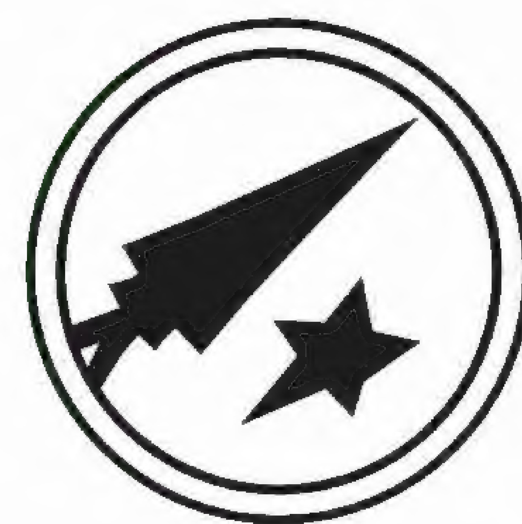

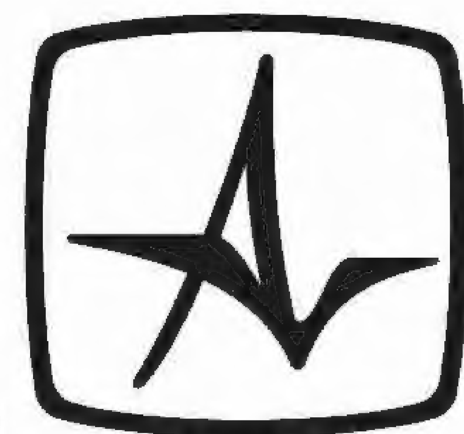

și

CAT Graur

Antwerpen

2024